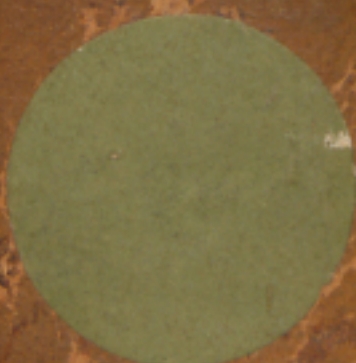
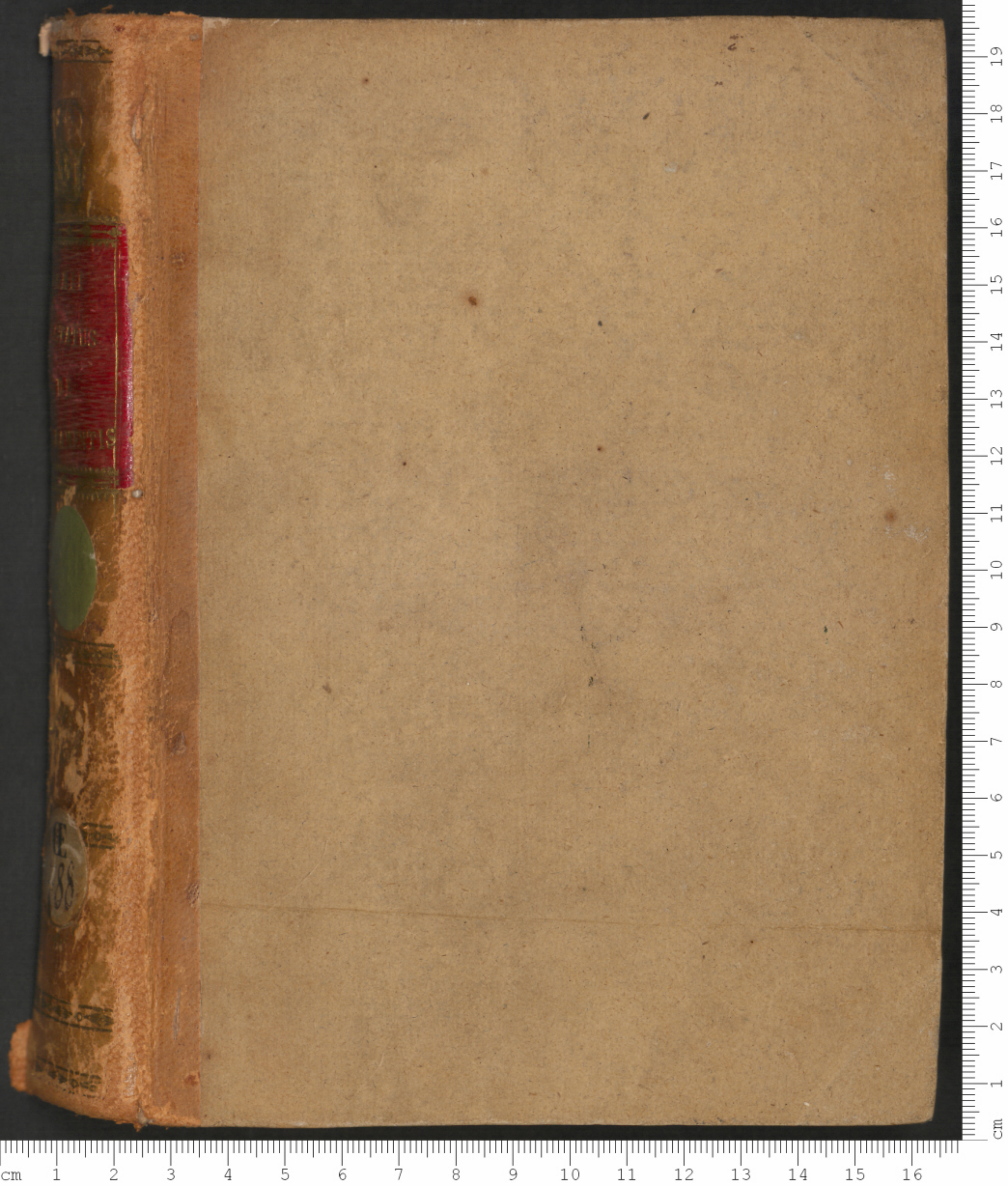

VARI
TRACTATUS
DE
SACRAMENTIS

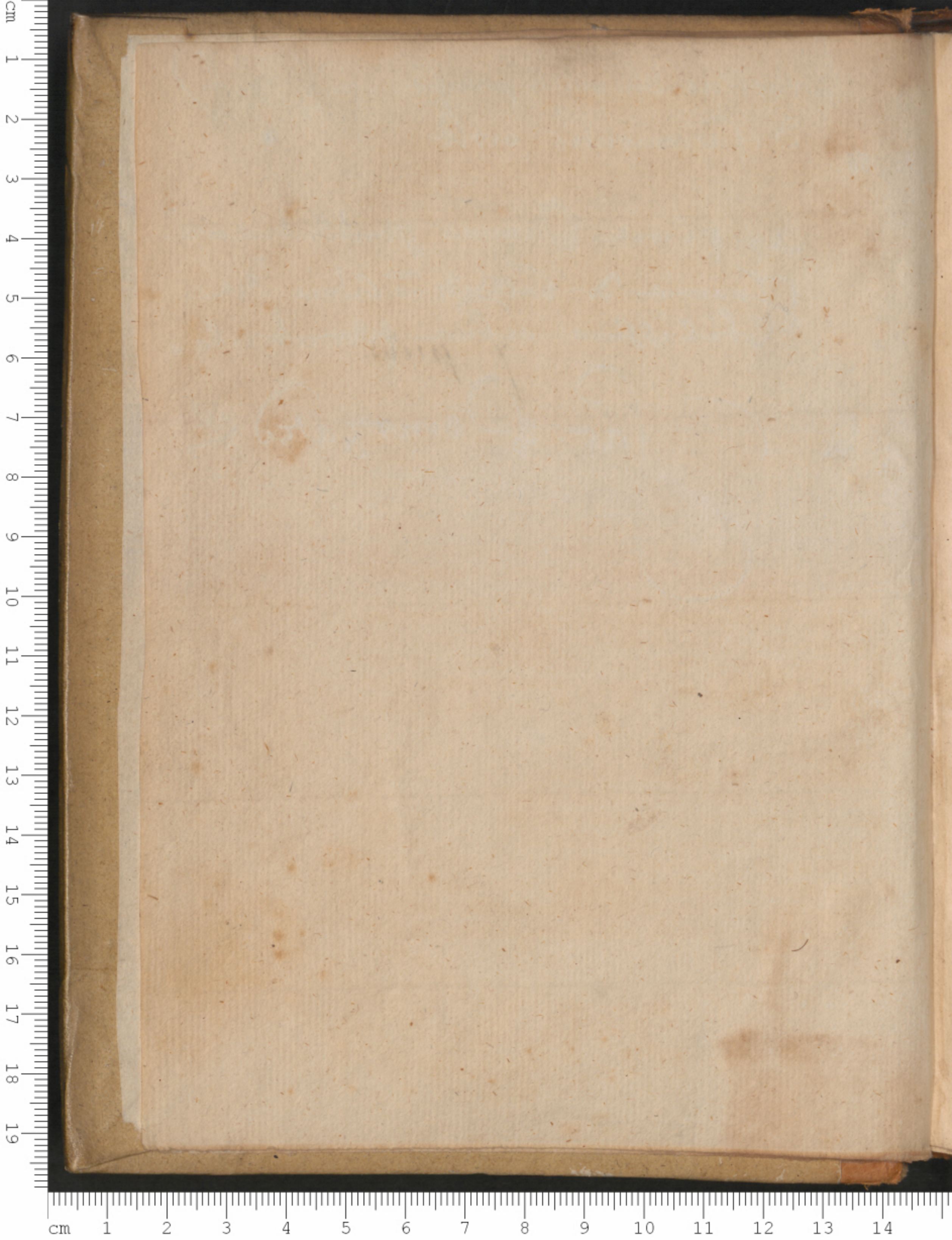

¹⁵
s. E. 788.

Pice	1.	Dammou	530		
	2	"	600	Pellechat	4622
	3	-	981		
	4	-	1189		
	5	-	764	-	964
	6	-	1187	-	4744
	7	-	1044	-	696
	8	-	752	-	4383

78 pieces.

Libellus. In quibus pariter episcopi (N.º I)
De sacramentis ecclesie
Æ. 788.

ex plene Summa potentia nostra.
Joanna de Gallia et alia de
et filissima orbus peratorem.

fac: & Dominus &

cm
1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19

[Faint, mostly illegible handwritten text in Arabic script, possibly a manuscript or letter. The text is written in brown ink on aged, yellowed paper. There are several large, dark brown stains or ink blotches, particularly in the upper right and center. A small, dark, circular mark is visible near the bottom right corner.]

cm
1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14

Reuerendí in chrísto patris et dñi. dñi Guillelmi
parisiē. epí sacri eloqui doctoris claríssimi. dia-
logus libri sui de sacramētis medulá fūdítus ⁊ cō-
pendiose cōplectens Cuiuslibet sacerdoti q̄utilissi-
m⁹ accurate magnop̄ cū studio emēdatus Incipit

Prohemium.

QUONIAM me sepius rogasti Petre:
postq̄ sacerdotii sacri ordinē suscepisti:
vt aliqua te de administratiōe sacramē-
torū edocerē. prout cedūt i vsum parro-
chialiū sacerdotum. Quia vero te solli-
citem video: tue consentiā caritati. Pri-
mitus ppones questionē. et quēadmodū a meis ante-
cessoribz ⁊ scis doctoribz didici: pro meo modulo cum
dei adiutorio respōdebo. Breuibz quoq; verbis vtar:
causas dicendorū modicas ponēdo. quas si scire cupias:
ad sacros canones recurras: seu ad doctorū sentētiā at-
q; scripta. **P** Aliud non cupio: sed exemplari modo ac-
rudiri: et prout spectant ad vulgi doctrinā quero. **S** In
nomīe dñi nostri iesu chrísti: ex quo omīa sacramēta vir-
tutem obtinent pete.

De sacramento baptismi.

Cap. primū.

Petrus. Quia sacramentū baptismi ianua ē oīm
aliorū sacramentorū: et sine ipso salus testāte dño
iesu nō habetur. idō de ipso sermo noster primo
oriatur. **S** Quia de baptismo loqueris: scias triplicē
baptismū fore. Est autē baptismus fluminis. idest spiri-
tus sancti quo cōtriti ⁊ cōfitentes chrístū: in necessitatis artí-
culo baptisantur. Alius est baptismus sanguinis: quo
martires pro chrísti fide morientes baptisant. Sed ter-
cius est baptismus fluminis siue aque: quo fideles quoti-
die ⁊ pueri baptisant ⁊ regenerant. **S** Dic de quo isto
rū vis pponere questionē. Petrus. De baptismo aque
qui a sacerdotibz quotidie infidelibz ⁊ infantibz est mi-
nistrandus. **S** Pete de eo modica et vtilia. **Petrus.**
Quero ex q̄bus cōstituāt baptismatis sacramentū quo-

modo quando quibus: et a quibus debeat ministrari.

S Questio tua quinque particulas continet. Et ideo ad
B unamquamque illarum prout potero respondebo. Primitus
 queris ex quibus constituatur baptismus. Respondeo quod
 ex rebus et verbis: sicut et quodcumque aliud sacramentum.

P Edissere michi que sunt res. et que verba. **S** Res
 dicuntur elementum verba vero invocatio trinitatis. elementum
 enim est materia. et verba illa sunt forma sacramenti.

L **P** Declara michi quod est elementum illud quod est ma-
 teria baptismi. et postea que sunt verba que sunt forma eius.

S Quia baptismus est ablutio que habet in aqua fieri.
 ideo aqua est propria materia huius sacramenti: et non
 vinum: nec oleum: nec alius liquor vinctuosus. sed sola

D aqua. **P** Bene dixisti quod aqua est materia sacramenti.

Sed nunquid ex omni aqua potest fieri baptismus. **S**

Dico quod non: sed ex sola aqua naturali fit baptismus. Unde
 ex aqua rosea vel quacumque artificialiter facta non fit ba-
 ptismus. nec ex urina. cum talis aqua sit potius humor quam
 aqua naturalis. Ex balneo tamen luxurioso vel aqua deco-
 ctionis carniū depurata. et huiusmodi bene potest fieri bap-
 tismus. quia in eis natura aque non mutatur. Similiter ex
 pluvia et rore collecto fit baptismus. quia licet generentur
 ex vaporibus et humoribus terre: tamen per virtutem nature
 que fortior est arte resolvuntur in veram aquam quam ars non
 potest facere. Et sic omnis aqua universaliter natura-

L lis est propria materia sacramenti baptismi. **P** Quare
 magis ex aqua quam ex alio elemento fit baptismus. **S**

Require in quarto sententiarum causas. Nichilomin⁹ aliquas
 tibi dicam: quia per aquam effectus baptismi designatur
 scilicet quod sicut aqua mudat sordes exterius. sic baptismus
 purificat hominem virtualiter seu spiritualiter interius. Simi-
 liter sicut aqua per eius frigiditatem mitigat calorem. sic
 baptismus concupiscentie fomitem. Alia causa est propter
 communitatem aque: et eius abundantiam. ut propter defectum
 materie nullus possit a baptismi susceptione excusari.
 Alias causas require in scriptis doctorum super quarto sententiarum.

vt dixi. **P** Sufficit michi ad p[re]sens de materia baptis-
mi. N[un]c que sit eius forma michi dicas. **S** forma sacra-
menti baptismi est hec. Ego baptiso te in nomine patris
et filii et sp[iritu]s sancti. Amē. **P** Sūt ne omnia hec verba de
essentia forme. ita q[uod] si vnū dimittat[ur] baptismus nō fiat.

S Verba q[ue] sūt de essentia forme sine quib[us] baptismus
nō fieret sūt hec. Baptiso te in nomine patris et filii et spi-
ritus sancti. Unde hec dictio ego cū intelligat[ur] in hoc verbo
prime persone baptiso nō est absolute de essentia forme
Similiter hec dictio Amen nō est de essentia forme ab-
solute: sed de institutiōe ecclesie. Quia licet ponat[ur] p[ro]pter
expressiōem ministri. li ego. Et amen ad certitudinē effe-
ctus baptismi. Unde cū non sint de essentia forme abso-
lute. si quis ea dimitteret p[ro]pter hoc nō impediretur ba-
ptismus quin fieret. Sed qui hoc dimitteret sciēter pec-
caret. mandatū ecclesie transgrediēdo. **P** Nūquid pōt
bene dici baptiso me: sicut dicis baptiso te. **S** Non. q[uia]
sicut nullus pōt seipsū generare: sic nec baptisare. cū ba-
ptismus sit quedā generatio sp[iritu]alis. Ideo dicis baptiso
te: sed nō baptiso me. **P** Nūquid potest bene dici bapti-
so in nominib[us]. sicut dicis i[n] nomine. **S** Non. quia virtus
diuina que opatur i[n] baptismo p[er]tinet ad diuinā essentiā
que est vna in tribus p[er]sonis. Ideo ad denotandū vnita-
tem essentie dicis i[n] nomine et nō in nominib[us]. **P** Nun-
quid pōt baptisari in nomine genitoris et geniti et flami-
nis: sicut in nomine patris et filii et sp[iritu]s sancti: cū idem si-
gnificent. **S** Non. quia solū ex illis verbis fit baptism[us]
que significāt p[ro]prietates relatiuas p[er]sonarū. hec autē si-
gnificant pater et filius et sp[iritu]s sanctus. Genitor autē et ge-
nitus et flamē nō significāt p[ro]prietates relatiuas p[er]so-
narū diuinarū: sed dicūtur actus notionales ipsarū p[er]-
sonarū. et significāt magis ipsos actus q[uam] ipas p[er]sonas.
Et ideo solum i[n] nomine patris et filii et sp[iritu]s sancti fit ba-
ptismus: et nō in aliis verbis. **P** Nūquid fit baptism[us]
sic dicendo Baptiso te in nomine patrias et filias et sp[iritu]s
sanctas. sicut dicunt laici. **S** Attende q[uod] mutat[ur] forma

De Sacramento

baptismi quique modis. Uno modo variando. et hoc dupliciter: vel circa significationem verborum. sicut dictum est in nomine genitoris. et sic non fit baptismus. Alio modo circa voces solum manente eadem significatione et modo significandi. et sic diversis linguis fit baptismus sicut latino greco et gallico sermone. et sic talis variatio non obest. Similiter variando circa voces manente eadem significatione. et hoc in mera simplicitate. sicut laici faciunt qui nesciunt verba latina proferre: vel formare. ut in nomine patris. et sic vel ponendo nominativum vel dativum pro genitivo. et sic non impeditur baptismus. Secus enim esset si intelligens hoc faceret ex mala intentione et ut novum ritum vellet facere et inducere. quia sic peccaret et baptismum impediret. Secundo mutatur forma corrumpeudo vel diminuendo scilicet subtrahendo aliquid quod sit de essentia forme. ut si diminuat li baptiso vel li te. vel aliquod trium nominum personarum. et sic non fit baptismus. Ueruntamen si necessitate mortis imminente una persona solum nominetur. Et puer decedat antequam alie persone nominentur. ut sic dicendo. Baptiso te in nomine patris. et tunc puer decederet antequam diceretur. et filium et spiritum sanctum. Dicitur credendum est quod sumus sacerdos scilicet deus supplet defectum. Si tamen puer superveneret. ratione dubii sub conditione puer baptizandus esset. Eo quod ecclesia in baptizando tres personas exprimit: et non solum unam. Si vero subtrahatur vel diminuatur aliquid quod non est absolute de essentia forme sed solum de institutione ecclesie. sicut li ego. ut li amen. Non impeditur baptismus. peccaret tamen qui hoc scienter faceret. Tercio impeditur baptismus addendo scilicet quando additio corrumpit sensum. et est contra reverentiam personarum. ut si dicatur. Baptiso te in nomine patris maioris et filii minoris. quia persone coequales sunt. Si vero additio non corrumpat sensum nec sit contra reverentiam personarum baptismum non impedit: siue fiat a parte ante. ut dicendo. Baptiso te in nomine patris omnipotentis et filii unigeniti: et spiritum sanctum paracleti. Siue etiam a parte post. ut dicendo. Baptiso te in nomine patris et filii et spiritum sanctum: et beate marie virginis

et huiusmodi: non impeditur baptismus. Et hoc tamen intelligitur quando ille qui hoc addit non intendit facere novum ritum. nec hoc faciat ex malicia: sed ex mera simplicitate. Similiter quod non credat et intendat: quod baptismus efficaciam habeat ex beate marie invocatione. vel beati nicolai: sed ex sola invocatione trinitatis. scilicet solum credat quod oratio beate marie virginis vel beati nicolai: prosit baptisato ad sui baptismi conservationem. Quarto impeditur baptismus transponendo scilicet litteras vel sillabas quibus sensus corrumpitur. Si vero transponat dictiones. sicut si baptiso post te: non impeditur baptismus licet peccet hoc faciens. Quinto corrumpitur baptismus interponendo. quando fit tanta interpositio verborum et operum: quod corrumpitur intentio et actus baptismi siue baptisantis vel iter miscendo aliquid impertinens ad sacramentum. ut dicendo Baptiso te in nomine patris: et tunc aliud opetur per magnum tempus: vel aliquid dicat in medio. ut baptiso te in nomine patris vade fac ignem et homini. Talis discontinuatio magna corrumpit baptismum. Si vero propter necessitatem fiat modica interpositio. sicut screando vel sternutando: non corrumpit baptismus. Igitur ex omnibus premissis collige: quod forma baptismi est hec. Ego baptiso te in nomine patris et filii et spiritus sancti. Amen.

De modo baptisandi.

Cap. ii.

Detrus. Sufficit michi de prima parte questionis mee. Nunc michi de secunda particula respondeas scilicet. quomodo fiat baptismus. **Q**uia de ritu et modo baptisandi queris. Dico quod dupliciter datur vel fit baptismus secundum usum diversarum ecclesiarum. Quandoque datur vel fit per immersionem: ita quod totus puer immergitur in aqua. Quandoque etiam datur vel fit per aspersionem: quando puer aspergitur: et super eum aqua infunditur.

Nunquid hec immersio vel aspersione semel fiet aut pluries. **R** Secundum ritum diversarum ecclesiarum quoniam fit terna immersio: vel aspersione. quoniam unica. Et in his consuetudo ecclesiarum est servanda. **P** Utrum in locis ubi consuevit

a iiii

De Sacramento

ecclesia trinā immersionē facere si solū vnica fiat nūquid
erit puer baptisatus. **S** Sic. sed faciens peccat manda-
tū ecclesie. et consuetudinē nō faciens: sed transgrediens
Q nisi simplicitas eū excuset. **P** Que pars corporis debet
immergi vel aspergi. **S** Caput quia in eo om̃s sensus vi-
gent. et in eo est principiū vite aīalis. **P** Et si caput ha-
beri nō possit: nūquid potest alia pars que haberi potest
aspergi. vt patet in pueris ex. stētibus i vteris maternis
quoz sola manus apparet. et de periclitatione timetur.
S In tali casu debet aspergi pars q̃ apparet et pie cre-
dendū est q̃ deus supplet defectū. Si tamen post modū
vuius habeat debet totus immergi: vel saltē caput asper-
gi sub cōditione sic dicēdo. Puer nō intendo te baptisa-
re nisi baptisatus nō fueris: sed si baptisatus nō fueris:
ego baptiso te. in nomie patris et filii et spūs sancti. et hoc
est securius quia aliter nō intelligit̃ baptismus perfici.
Igitur baptismus per immersionē vel aspersionē vnica et
vel ternā habet fieri et fac sicut ecclesia in qua habitas
consueuit. **P** Petrus. De terciā parte mee questionis mi-
chi respondeas. scilicet quando dandus est baptismus:
scilz statim vel differēdus. **S** In adultis non est statim
dādus. sz potius per aliquod tēpus differēdus: q̃a p̃ban-
di sūt si ex fide accedūt. Ne resiliant a proposito et cōtu-
melā faciant sacramento. Pueris vero ppter periculū
mortis est statim dandus: nec est differēdus: quia nō po-
test eis aliter subueniri. **P** Quibus vero dādus an oī-
bus indifferēter pueris sit mistrandus edicito. **S** Pue-
ris gentiliū et iudeoz nō est. iūitis parentibz: aut eis ne-
scientibz baptismus mistrandus: maxime tempore quo
carent vsu rōnis. Cū scōm ius naturale i tali tempore
sint sub parentū cura: et tutela. qui possent eos inducē
ad relinquendū qđ ignorātes susceperūt: qđ verteretur
in fidei vilipendiū. Vñ b̃t̃s augustinus dicit q̃ nō est
bonū faciendū vt inde pueniat malū. **P** Quid de infā-
tibus quos meretrices relinquūt in foribz ecclesiarū et i
biuiis. de quibz dubitat̃ an fuerint baptisati. **S** De hu-

huiusmodi infantibus et pueris quos statim natos cōperit:
et nescitur an fuerint baptisati. Consulit ut sub cōditio-
ne baptisent. Sub hac forma. Puer si fueris baptisatus
te rebaptisare nō intēdo: s; si nō fueris baptisatus ego ba-
ptiso te i nōie p̄ris et filiū et spū̄scti. am̄. Quia i tali casu
nō dicimus baptismū iterari. q̄a non dicim⁹ iteratū qđ
nescit eē factū. **P** Et qđ de his pueris ē faciendū quos **S**
obstetrices ad templū deferūt. et eos in necessitate ab eis
asserūt baptisatos. **S** Eodem⁹ sicut i predictis facias et
eos sub p̄ditione baptises: nec in mulierū v̄bis assentias.
q̄a cū ignare sint credit semp eas v̄ba baptismi corrup-
te ptulisse: aut imersionē seu aspersionē modo indebito
fecisse. Et ideo pueros sic sub cōditione baptisatos nō ē
rebaptisare: sed potius sue salutis succurrere.

Quis potest baptisare.

Cap. iiii.

O Etrus. De vltima parte mee q̄stionis michi re-
spōdeas scilz a quibz baptismus debeat seu pos-
sit ministrari. **S** Quilibet naturā humanā habē-
ti cōgruit hoc sacramentū ministrare. q̄a sicut aqua est
elementū quo baptismi sacramentū efficit p̄pter ei⁹ cō-
munitatē. ut nullus possit p̄pter defectū materie a non
suscipiēdo baptismū excusari. Sic oīs homo siue mascu-
lus siue femina pōt baptismū ministrare in necessitate:
ut nullus etiā possit p̄pter defectū ministri excusari. **P** **U**
Si oīs homo ē minister huius sacramēti. quare sacerdo-
tibz ad baptisandū pueri deferunt. **S** Sacramentorū
sacerdos minister ē principalis. idō prius et p̄cipaliter
ad ip̄m ptinet huius sacramenti ministratio. q̄a cessante
necessitate hoc sacramentū cū sollēnitate fieri debz scilz
sub b̄ndictione aque et huiusmodi. licet nō sint de essentia sa-
cramenti. sūt tamē de honestate et cōgruitate. Et q̄a hec
ad sacerdotē pertinet: ideo primo nisi necessitas occur-
rat: debēt ad baptisandū ad sacerdotē deferri: et a sacer-
dote baptisari. Sed necessitate vrgēte: et sacerdote absen-
te possunt pueri a clericis baptisari. et si clerici non fue-
rint possunt a laicis: et prius a viris. et si viri sint absen-

De Sacramento

- tes: mulieres possunt pueros in tali necessitate baptizare. Et ideo laici tam viri q̄ mulieres sūt a sacerdotibus
- A** ad baptisandū pueros instruēdi **P** Done q̄ matre pariente: nullus fuerit p̄sens nisi pater. Nūquid pater pōt in tali necessitate suū propriū filiū baptizare z ius petendi debitū matrimonii ab vxore nō perdere. **S** In tāta necessitate vbi per aliū q̄ per patrē vel matrē puero nō potest subueniri. licitū est parentibz suos pprios filios baptizare. Nec ppter h° a iure debiti matrimonii sunt priuati. Aliud tamen esset z est si temerarie alter eoz suū propriū infantem baptisaret. vel ambo. quia si quis hoc faceret iure debiti matrimonii priuaretur. Etiā ambo si vterqz eoz hoc temerarie faceret et propriū infantē baptisaret vnus: z alius eū susciperet **P** Nūquid possunt duo homines vnū puerū baptizare. quoz vnus verba proferat: et alter imergat vel aspergat. vbi gratia. Duo sunt quoz vnus mancus. quia manus nō habet et loqui pōt et alter mutus. qui loqui nō potest. et manus habet. i. necessitate nūquid pōt mancus puero sibi p̄sentato verba proferre. et mutus imergere vel aspergere. vt eoz opere baptisatus sit puer **S** Dico q̄ nō: quia oportet i baptismo q̄ simul concurrāt in actione baptisandi ex eod̄ verbū prolatū cū operatione elemētī. Aliter falsa esset oratio que v̄tutē baptismi exprimeret. vt dicēdo: baptiso te Oportet q̄ ille qui imergit seu baptisat loquat̄ z q̄ verbum eius accedat ad elementū. Aliter esset falsa orō ei⁹ Unde si mancus qui imergere non potest dicat baptiso te mentiē. quia nō imergit sed potius mutus. et ideo non baptisat. inde necessariū est q̄ ex eodē proferant̄ verba
- C** simul cū aque immersione vel aspersiōe **P** Quia dixisti q̄ oīs homo pōt baptismū ministrare. Quero an heretici: scismatici: pagani: iudei z infideles possint ministrare sacramentū baptismi **S** Dico q̄ sic. dū tamē habeāt intentionē vniuersalis ecclesie faciendi qđ facit ipsa ecclesia absolute. Nec obest baptismū suscipiētibz ignorāter ab eis **P** Ad quid pdest baptismus: fecte accedentibus

ad illū **S** Si fictus aliquis accedat ad baptisimū. sicut sepe videmus iudeos nō intendēs ibi aliquid recipe. nī si solū id quod facit ecclia. Sacramentū. i. ablutionē recipit et characterem. sed rem sacramēti. i. grām spūs sancti nō recipit: sed recedēte fictione nō ppter hoc est rebaptisandus. cū baptismus reiterari nō possit. sed penitere et cōfiteri debet de fictione. et tūc suscipit grām spūs sancti: et virtutē obtinet sacramēti **P** Ad qd pdest illa gratia que in baptismo conferē **S** Homine a pena et culpa totaliter absoluit. eorū pctōz que ante baptismū gesserat. Tamē qā i paruulis solū ē originale pctm et nō actuale cū vsu rōnis careāt ipos a pctō originali tm purgat. et a pena absoluit. q pro eo debet. Adulti vō qā nō solū contraxerat pctm originale: sed etia actuale eos ab vtroq absoluit et a pena q pro vtrisque debet liberat.

Utrū ad leuandū puerū de baptismo debeāt aliq interesse **E**trus. Nūqd ē necessariū q aliq ad **Cap. iiii.** leuandū puerū accedāt sp. vel nūqd potest idem puerū tenere et ipsū baptizare **S** Iustum est vt aliqui ad suscipiendū puerū de sacro fonte accedāt. qui patrini dicūtur. Quia sicut baptisans est sicut pater spūritualis. ita suscipiēs ē qsi mater vel nūx spūalis. Ideo sicut i gñatione naturali reqrit pater et mat. ita i spūali gñatione. Un sicut mat fungit ad puerū officio nutcis. sic suscipiēs puerū offi nutcis spūalis et nutrire spūali tenet et ipz erudire In sūma tm necessitate vbi plures haberi nō possēt possz ille idē q imergit puerū vel aspgit i baptismo suscipe: et vtroq officio fūgit. **P** Quot ad suscipiendū puerū de sacro fōte sufficiūt **S** Un solus. sed qnq duo ad designandū vnitatē deitatis et hūanitatis i xpo. et qnq tres ad plus admittunt: ppter trinitatē psonarū et repñtationē. Nec plures q tres recipias: qā multa cognoui matrimonia ppter hmōi cognatiois spūalis multiplicationē ipediri: sicut declarabo cū de matrimonio dicā **P** Ergo cōsanguinei possunt plures interesse **S** Omēs consanguinei in gradu attinētie pueri baptisati et eius parentū pro vnica psona reputant. Et ideo

quādo dicif q̄ solū tres persone recipiant ad leuanduz
puerū: intelligit de illis que nichil attinet puero nec ei⁹
parentibus: et inter quos posset matrimoniū copulari.

J **P** Quot annoz debent esse puerū de sacro fonte susci-
pientes **S** Adulte etatis: et tot annozū q̄ suoz possunt
esse memores factor. Et ideo pueros nō admittas ad le-
uandū pueros: quia suos filios docere nescirent. Et etiā
propt̄ eoz labile memoriā post imemores facti sui: pos-

k sunt ducere filias suas in vxores **P** Si sacerdos ex im-
prudētia baptizat masculū puerū quē feminā credit esse
nūquid est puer rebaptisandus **S** Non. quia baptism⁹
nuliū propriū sexū sibi appropriat: sed naturā humanā
Unde prima intētio ecclesie et ministri: est puerū et homi-
nē baptizare: et per accidens virū vel feminā. Idō si ma-
sculū baptizaret quē credit feminā. vel feminā quā cre-
dit masculū: nō ē rebaptisandus puer. S; nomē appo-
priandū est qd suo sexui cōgruit. vt si feminā fuerit: et no-
men ei impositū fuerit in baptismo iohānes: iohāna vo-
cetur. Et si nō fuerit nomē propriū sexui: voce scdm no-
men vnus de patrīs: vel scdm consiliū episcopi. **P**

L Qui si mulier mortua fuerit et puer credat viuere agen-
dū est **S** Si cōstiterit eaz esse mortuā statim aperiatur:
et puer extrahatur ab ea. et si viuus reperiatur baptizetur

P Et si puer reperiatur mortuus: nūquid est cū matre se-
peliendus **S** De hoc sunt diuerse opiniones. quidā di-
cūt q̄ sepeliendus ē cū matre: licet non fuerit baptisatus:
q̄a porcio matris ē. Et huic opinioni videt cōsentire gau-
fridus i summa sua. Alii dicūt quibus magis cōsentio.
q̄ non est cū matre in cimiterio sepeliendus: quia postq̄
formatus perfecte reperitur: dubiū nō est in eo aīaz per-
fuisse distinctam ab anima matris. et etiā corpus eius li-
cet ei coniunctū fuerit et ab ea sumpsit alimentū. Et idō
idem est iudiciū de eo sicut de pagano. Et he due opi-
niones tangūt in decretis. de cōsecratione distinct. i.

M super illud. ecclesia in qua mortuorum. etc. **P** Multa
sunt que precedunt baptismum et que sequuntur. que

sunt illa michi doceas. **S** Omnia tibi declarare longum
 esset tamen teneas quod eorum quedam dicuntur cathecismus: et alia
 exorcismus. Exorcismus est illa adiuratio que fieri habet
 antequam baptismus ministretur. et ibi sunt plura. scilicet primum
 in fronte signatio ad expellendum virtutem demonis. Secundum
 est benedictio cum manus impositione. ad precludendum
 viam diabolo expulso ne redeat. Tercium est aurium sputo li-
 nitio. propter fidei receptionem. Quartum est narium sputo li-
 nitio. propter fidei approbationem. Quintum est salis in ore
 appositio. propter fidei doctrine confessionem. Sextum est olei
 scti ante et retro inunctio: propter aptitudinem eius contra
 demonem ad pugnam. Septimum est aqua benedicta contra dia-
 bolicas impugnationes exteriores. Et hec septem ad exorcis-
 mum pertinent. Ad cathecismum vero pertinet fidei instructio:
 de qua debent instrui ad baptismum venientes. et ideo dicuntur
 paruulis. Credis in deum. etc. et patrini respondunt. credo.
 promittendo se opera duros ut credant. Adulti vero de-
 bent per seipsos respondere. Igitur hec duo scilicet cathecismus
 et exorcismus precedere debent baptismum. Illa vero que se-
 quuntur baptismum tria sunt. quorum primum est crismatis un-
 ctio in vertice: que significat descensum spiritus sancti. Secundum
 est alba vestis: que designat innocentie puritatem. Tercium est
 candela que in manu ponitur. que designat lumen cogni-
 tionis: quod debet habere baptizatus in bonis sectandis: et
 malis evitandis. **P** Conuenit ne hec omnia operari in puero **n**
 iam in necessitate a laicis baptizato seu ab aliis. **S** Non
 conuenit quia ut iam dixi. exorcismus ordinatur ad inimi-
 ci expulsionem. et cathecismus ad fidei instructionem. Per
 baptismum autem et diabolus eicitur: et patrini in fide firmi
 sunt: et iam pro eo se sponderunt. ideo non oportet illa
 iterari. sed solum illa que sequuntur baptismum presbiter ope-
 retur. scilicet linitioem crismatis. etc. **P** Quis eorum videtur **O**
 precedere exorcismus aut cathecismus. **S** In adultis se-
 per debet precedere cathecismus quam exorcismus. quia in fide
 prius debent informari. In paruulis vero quia nondum
 habent usum rationis. secundum usum ecclesie precedit exorcismus

ad expellendū diaboli potestātē: ne vite eorū insidiet ne recipiant sacramentū. Sufficit autē patrinoꝝ eorū fidelium pro eis fidei confessio. Nec tibi petre de sacramēto baptismi dixi. rogo te vt ad presens tibi sufficiat.

De sacramento cōfirmationis.

Cap. v.

Petrus. De aliis sacramētis me doceas. Et marie de eis que caracterē imprimūt: quēadmodū et baptismus. **S** Tria sūt sacramenta que imprimūt caracterē: et ideo nō sunt iterabilia. s. baptismus. cōfirmatio et ordo. de baptismo tibi dixi. de aliis duobus ad te nō pertinet: sed solis epīs est eorū administratio cōferenda. **P** Aliquātulū de his dicito. **S** Pete prius de cōfirmatione que sequi debet baptismū. **P** Dic michi q̄ sit forma. et que materia sacramēti cōfirmationis. et qui debent cōfirmari: et a quibz. et quo loco cōfirmatio confectur. **S** Materia huius sacramēti est oleum oliuarū et balsamū simul mixtū: et vocatur crisma. qđ a solis epīs consecrat. et āno quolibet renouat. et vetus debet igne cōcremari. forma aut huius sacramēti scilz cōfirmatiois est talis. Consigno te signo crucis. et cōfirmo te crisma te salutis. In nomine patris et filii et spūs sancti. Amen. Solis autē episcopis ptinet hoc sacramentū ministrare eo q̄ sunt in gradu altiori. et ad eos ptinet ascribere fideles ad pugnā spūalem. ad quā eligunt cōfirmati. Sicut ad reges et duces ptinet ascribere milites ad pugnā temporālē. papa tamen de plenitudine potestatis potest cōmittere sacerdoti. q̄ sacramentū cōfirmationis et minores ordines cōferat. Ad om̄s aut vtriusq̄ sexus pertinet hoc sacramentū suscipe. qui vsū rōnis habēt. Quia ad statū militie spūalis om̄s xpiani debēt admitti. et nomen chisti cōfidenter: et audacter confiteri. Unde periculosū est hominibz hoc sacramentū nō conferri. Ideo ne eorū ignorantia sit crassa que contēptum generare videatur. bonū est consiliū vt moueantur sepius ad huius modi sacramenti susceptionē. Et ad querendū episcopū

ut illud suscipiant. Debet autē ille qui hoc sacramentū
 suscipit esse ieiunus penitens et cōfessus. In fronte vero
 hoc sacramentū confertur. Eo q̄ est locus euidentior. ut
 confirmatus plenarie et plena fronte confiteat nomen
 christi: et se esse christianū. Et non verecūdetur confiteri
 nomen christi. quia in illo sacramēto spūssanctus datur
 ad robur. Debet autē ille qui cōfirmatur teneri ab alio
 quādo ab episcopo inungit. Et spāliter a cōfirmato. nec
 refert siue a viro siue a muliere teneat. Dum tamen fue
 rit tenens cōfirmatus. Et hoc est ut instruat ad pugna
 spiritualē et confessionē fidei ab eo a quo tenetur. Debet
 etiam ille qui confirmat per triduū ferre ligaturā qua
 frons eius ligatur ppter crismatis confirmationē ⁊ tri
 duane dñice sepulture significationē. Et in tertia die ad
 sacerdotē accedere debet. et sacerdos cū sale ⁊ aqua fron
 tē cōfirmati abluere in piscina: siue in loco sacro: ⁊ se
 creto ligaturā cōburere. et cineres in terrā cimiteriū ope
 riri. Nichil āplius tibi dicā de cōfirmatiois sacramēto.

De sacramento ordinis.

Cap. vi.

Petrus. Nūc de sacramēto ordinis aliqua michi
 dicas. **S** Curiosus es. sufficiāt tibi sacramēta de
 quibz indiges erga plebē. **P** Aliqua parua a te
 de illo audire cupio: quia forte michi proderunt prout
 spero. **S** Pete. **P** Quero a te quid sit sacramentū ordi
 nis. et si materiā et formā habeat. et quot sunt sacri ordi
 nes. **S** Sacramentū ordinis ē quodam signaculū ec
 clesie quo spiritalis potestas traditur ordinato ⁊ quo
 suscipiens cōsecratur. Illa vero que porrigūtur eis qui
 ordinātur sunt materiā sacramēti ordinis. sicut calix cū
 vino. patena cum pane sacerdoti. vnde illa res que per
 tinet ad ordinem qui suscipitur et datur: in illo ordine
 materiā ē illi⁹ sacramēti ordi⁹ qđ suscipit. sicut subdia
 cono vacu⁹ calix. Accolito traditio cerei ⁊ cādelabri ex
 orciste liber exorcismoꝝ. lectori liber pph̄tāꝝ. hostiario
 clauis. forma vō hui⁹ sacramēti ē sermo epi: ⁊ vbu qđ

episcopus dicit in illa porrectione illarū rerū dirigens ad eos qui ordinātur. Et utitur epūs in illa forma verbo imperatiuo dicendo. Accipe vel age hoc vel illud. vñ ista porrectio rerū ⁊ verbum epī ad illos qui ordinātur sūt de essentia sacramēti ordinis. Sunt autē septē ordines qui ordinant omēs ad sacramentū eucharistie. Quorū quatuor primi ordinant ad disponendū eos q̄ ad eucharistiā accedunt dignos suscipiētes. et indignos repellentes. quorū primus dicit̄ exorcista: qui potestatem demonis repellit ab ergumīs. Scdūs dicit̄ hostiarius qui expellit indignos a cōsortis fidelū: ⁊ introducit dignos. Tercius est lectionarius vel lector. qui per sacrā scripturam intellectū illuminat fidelū. Quartus est acolitus. q̄ deferēdo cereos deuotionē excitat fidelium. Et isti quatuor ordines dicunt̄ nō sacri. non q̄ scititate careant: sed quia nō ordinātur ad tam sacra sicut alii tres. Nec istis quatuor est continētia annexa. Tres autē alii ordines sacri dicunt̄. quia referūtur ad sacramēti eucharistie consecrationē. Quorū primus dicit̄ subdiaconus: qui vasa dñici corporis ⁊ sanguinis portat. idō subdiaconi accipiūt calicem de manu episcopi: sed vacuū. vnde subdiaconus disponit materiā eucharistie. Scdūs autē est diaconus: qui in oībus dispensat sacerdoti ⁊ ministrat. Tercius ordo est p̄s biteratus. qui eucharistiā consecrat. Et sic isti tres ordines ad eucharistiā directe referūtur. q̄a subdiaconus materiā ordinat: et offert diacono: ⁊ diaconus p̄sbitero. **P** Quomō pōt ordo esse vnū sacramentum: cū sint septē ordines. **S** Sacramentū ordinis dicitur vnū vnitāte p̄fectionis siue finis. sicut domus dicitur vna: ad quā edificandā multa p̄currunt. sicut omēs ordines ad vnū vltimū actum: qui ē eucharistia. Tamen nō ē vnū vnitāte idiuisibilitatis vel continuationis cum vnus ordo possit esse sine alio. **P** Nūquid in quolibet istorū septē ordinū imprimitur character. **S** In singulis ordinibz: etiā singuli characteres imprimūtur ⁊ distinguūtur inter se: sicut ordines distinguunt̄. Et ad vlti-

mū caracterē. scilz p̄sbiteratus vniūtur. Et imprimiū ca-
 racter in quolibet ordine i traditione instrumēti apti ad
 illū ordinem cū recipitur cum debita forma verborū q̄
 ab episcopo proferūtur. Sicut in traditiōe clauū eccle-
 sie caracter hostiarū imprimiū. Caracter vero lectoris:
 in traditione libri pphetarū. Caracter exorciste: in tradi-
 tione libri exorcismoz. Et caracter accoliti: in traditiōe
 candelabri vel vrceoli. scilicet vasis in quo vinū et aqua
 ponitur ppter consecrationē. et illud administrat subdi-
 acono qui ibidem vinū ponit. Caracter vero subdiacono
 ni imprimiū in calicis vacui cōsecratī traditione: cū for-
 ma debita verborū episcopi. Et in his quibz ordinibus
 in traditione predictarū rerū cū debitis formis verborū
 ep̄i: characteres imprimūtur. De duobz aut ordinibz. sci-
 licet diaconatu et p̄sbiteratu: quidā dixerūt q̄ characteres
 imprimūtur in manuū appositione: sed nō placet aliis:
 eo q̄ caracter imprimiū in traditione alicuius rei cōpe-
 tentis ad illud sacramentū vt dictū est. Unde licet per
 manus impositionē detur plenitudo gratie ad admini-
 strationē sacramentoz sicut sacerdoti tamq̄ principali
 et diacono tamq̄ ministro. Tamē caracter imprimitur
 in traditione rerū ad eos ptinentium. Unde quīs prin-
 cipalis actus diaconi sit portare corp⁹ christi cū patena
 et sanguinē dispensare cum calice. Tamen in sua ordi-
 natione nō potest exprimi per traditionē vasoz tm̄: cū hec
 dentur subdiacono. Nec per traditionē materie. scilz cor-
 poris et sanguinis christi: quia non est decens q̄ eis tra-
 datur sanguis in calice: et corpus christi in patena. Cum
 sacerdoti qui est principalis: solū detur panis in patena
 et vinū in calice: et nō corpus et sanguis. Ideo q̄tum ad
 actum secundariū qui est legere euangeliiū: dicitur cara-
 cter imprimi in traditione libri euangelioz cum debi-
 ta forma verborū ep̄i. Similiter dicit in ordine sacerdo-
 tali caracter imprimi: in traditione panis in patenaz et
 vini in calicem cū debita forma verborū ep̄i. Quia prin-
 cipalis potestas sacerdotis: est cōsecrare corpus christi

De Sacramento

verū ⁊ sanguinē. Et hanc potestātē dedit prius xpūs ante passionē suam discipulis suis: cum dixit. Hoc facite in meā cōmemorationē. Sꝫ scdūs actus sacerdotis: est solvere ⁊ ligare fideles: et disponere ad eucharistie sūptionē. Cuius potestātē accipit per manus epī impositionē. cū episcopus dicit. Accipite spm sanctū. et quoz remiseritis pctā. ⁊c. ⁊ hec pertinet ad corpus chrii misticū. Et quia hoc sacramentū ordinis respicit prius corpus chrii sti verū q̄ misticū. Ideo dicitur caracter imprimi: in reruz traditione cū forma verborz episcopi: ex quibz sacramentum eucharistie cōficitur. scilz in pane ⁊ patena: ⁊ vino ⁊ calice. Similiter in vnctione manūū sacerdotum. nō imprimitur caracter: sed solū fit vnctio manibus sacerdotum. vt eis tangant corpus chrii. Sicut calix inūgitur vt contineat sanguinē: ⁊ patena vt cōtineat corpus xpī. Similiter scias q̄ ex vestimētis caracter nō imprimitur sed solū ex eis significat idoneitas que ī sacerdote ⁊ ministris ecclesie debet esse. **P** Quia de vestibz sacris mentionē fecisti. dic michi quid significāt ⁊ ad quid ministris ecclesie sūt concessi. **S** Ornatus vestimentoz exterior significat ornatū interiorē morū quē habere debent q̄ ad diuina tractanda accedūt. Quedā autē vestes requiruntur in supioribus ministris que nō requirūtur in inferioribus et quedā sunt cōmunes oībus: et sūt tres vestes. scilz alba camisia totū corpus cooperiens que significat puritatē vite: et amictus humeros tegens quo significat fortitudo bonoz operū. maxime ad diuina officia exequēda. Et cingulū quod significat rēphensionē carnis. Subdiaconus autē vltra hec habet duo. scilz manipulum quasi sudariū ad tergendū limpidinē oculoz id est omnē negligentia circa diuina misteria: eo q̄ primo ad sacra tractanda subdiaconus admittit. Habet etiam tunicā strictā per quā doctrina apostolica ī legēdo apostoli textū significatur. Diaconus vero sup hoc habz stolam a sinistro humero in dextrū tendentem ad significandū fortitudinē ⁊ tolerantia aduersoz. Habet etiā dalmā

nicam largam ad significandū largitatē in dispēsatōe
 sacramentorū. Quia diaconus primo dispensator sacra-
 mentorū ponitur: quia sanguinē christi dispēsat. In dis-
 pensatiōe vero requirit largitas. Sacerdotibz vō i vtro-
 qz humero ponit stola. vt ostendat qz plena potestas di-
 spensandi sacramēta sibi datur. vel per hoc significatur
 arma iusticie a dextris ⁊ a sinistris. in successiōe aduer-
 sorū et prosperorū. ⁊ ideo stola descendit vsqz ad inferiora
 Sup his additur casula rotunda ad significandū cari-
 tatem: que est supna oīm virtutū: quia sacerdos psecrat
 sacramentū caritatis. scilz eucharistiā. In episcopis plu-
 ra sup addūtur. scilz calige ad designandū rectitudinem
 gressuū id est affectionū. Sandalia. ad designandū con-
 temptū terrenorū. Subcinctoriū quo stola ligatur cū al-
 ba. significat amorē honestatis. Tunica talaris: perseue-
 rantia in aggressionē arduorū in bonis opibus. Dalma-
 tica: significat largitatē in opibus misericordie respectu
 indigentū. Anulus significat desponsationē ecclie. Per
 cirotecas significat cautela in opere. Per mitrā signifi-
 catur scia ⁊ doctrina vtriusqz testamēti. scilz noui ⁊ vete-
 ris: vnde ⁊ duo cornua habet. Baculus. curā pastozalez
 designat: quia debet colligē vagos: ⁊ hoc significat cur-
 uitas baculi. sustentare debiles ⁊ infirmos: ⁊ hoc signifi-
 cat stipes baculi. ⁊ debet pūgere lentos: ⁊ hoc significat
 stimulus in pede baculi. Unō v̄. Collige. sustēta. stimu-
 la. vaga. morbida. lenta. Sed vltērius archiep̄i habent
 palliū: in signū priuilegiatē potestatis. quia archiep̄us
 princeps est ep̄orū subditoz. Unō palliū significat tor-
 quē aureā quā solebant legitime certātes accipe. Ecce si-
 gnificationē vestiū audisti. **P** Nūquid corona est ordo
 Non. sed est signum distinctiuū ministrozū ecclesie a
 plebe cōmuni. Similiter per tonsuram clericalē: depu-
 tatur quis ad cultum diuinū: non ad sacra tractāda: sed
 ad laudes diuinas deuotius dicendas et canēdas. Un-
 de tonsura fit in modum corone quia reges sunt. scilicet
 se et alios regentes: et in deum regnum habent: et deo
 b 2

De Sacramento

seruire regnare est: ad cuius seruitiū sūt deputati. Simi-
liter fit i ratiōe capillorū: ad designandū renūciatiōē
supfluoꝝ terrenorū. quia deum clericus hereditatis sue
partem cōstituit ⁊ se heredem dei facit. sic etiam in supe-
riori parte capitis fit: ad designandū q̄ semp debemus
habere oculos mētis ad deum eleuatos. ¶ Nūquid epi-
scopatus est ordo. ¶ Scias q̄ dupliciter ordo dīr. Uno
modo scdm respectū ad corpus christi verum scilz ad cō-
secratiōē hostie. et sic ordo est sacramentū pprie: et isto
modo ep̄atus nō est ordo: quia ep̄s nō habet supiorem
potestatem nec maiorem sacerdote: q̄tum ad consecra-
tiōē corporis christi. Alio mo° sumitur ordo scdm q̄ ē
quodā officium respectu quarundā actionū sacramento-
rū. et sic cum episcopus habeat potestātē respectu corpo-
ris christi mystici qd est ecclesia in actibz ad sacramen-
toꝝ principatū ptinentibus sicut illo modo ep̄atus ē
ordo cōmuniter: nec est sacramentū sed sacramentale.
Unde episcopatus ab ordine sacerdotis dependet: ⁊ epi-
scopalis potestas p̄supponit ordinē sacerdotale. Quia
nullus potest episcopale potestatem recipere: nisi prius fu-
erit ordinatus in sacerdotem: quia potestas episcopalis
nō tantū est potestas iurisdictionis: sed etiam ordinis pro-
ut ordo isto modo dicit. ¶ Nōne possunt alii sacerdo-
tes ab episcopis ordines cōferre. ¶ Collatio ordinū ali-
cui potest cōuenire dupliciter: aut de iure cōmuni ratio-
ne sue ordinarie potestatis: ⁊ sic soli episcopi possūt quos-
cūqz ordines conferre: quia ad eos solum ptinet institue-
re ministros in ecclesia. Unde peccant episcopi qui p̄-
mouent scienter indignos. Alio modo collatio ordinū
alicui cōuenit ex indulgentiā generali vel speciali: rōne
cōmissionis dñi pape. ⁊ sic alii sacerdotes nō ep̄i possūt
minores ordines conferre: nō tamē maiores. ¶ Nūqd
nō baptisatus ⁊ nō cōfirmatus potest sacros ordines re-
cipere. ¶ De necessitate sacramentū ordinis p̄supponit
sacramentū baptisimi. vnde si aliquis nō baptisatus p̄-
moueretur ad sacerdotiū: sacerdos nō esset. nec hostiam

posset cōsecrare nec absolvere in foro penitētia lī unde deberet scōm canones baptisari ⁊ iterato ordinari. etiā si ante baptismū in episcopū promoueret epūs nō esset ⁊ si aliquos ordinaret ordines nō reciperēt. Quantū vō ad sacramentū cōfirmationis. scias q̄ de necessitate sacramentū ordinis nō p̄supponit sacramentū confirmationis. nec de necessitate oportet q̄ ille qui suscipit sacros ordines sit cōfirmatus. verūtamen de cōgruitate sacramentū ordinis p̄supponit sacramentū confirmationis: quia congruū est q̄ ille qui accedit ad sacros ordines suscipiēdos: habeat omnē illā perfectionē que requirit̄ ad fidei confirmationē: per quā fit aliquis idoneus ad executionē ordinis. hoc aut̄ fit per sacramentū cōfirmationis. Et sic character sacramēti ordinis p̄supponit de congruitate characterē sacramenti cōfirmationis ⁊ nō de necessitate. Sed de necessitate p̄supponit characterem sacramenti baptismi.

Que impediūt susceptionē ordinū.

Ca. vii.

Petrus. Quot sūt que impediūt susceptionē ordinū. **¶** Quedā sunt que simpliciter impediūt susceptionē ordinū. ⁊ quedā solū impediunt executionē: ⁊ non ordinis susceptionē. Primū qđ impedit susceptionē ordinis simpliciter est sexus femineus simpliciter quia mulier ordines suscipe non pōt. sed solus vir cuz sit primo ymago dei. mulier autē ymago viri. vt dī. apo. i. ad cho. iiii. ca. Undō ⁊ licet mulier vocet̄ diaconissa in abbacia hoc nō ē rōne ordinis: s̄ quia habet officiū ad matutias omelias legēdi. Sūt aut̄ plura q̄ nō impediūt susceptionē ordinis: sed magis executionē. Quorū primū est defectus cognitionis vel discretionis vt sunt pueri ⁊ amētes q̄ vsu rōnis carēt. Undō licet possint ordinē suscipe: priuant̄ tamē executionē. Quia ad executionē ordinis requirit̄ discretio. Undō in quibusdā ordinibus requirit̄ etas discretionis ex honestate cōgrua. sicut ī duobus primis minoribz ordinibz. S̄ adulta etas requirit̄ tur ī aliis de necessitate p̄cepti. in nullo tñ de necessitate

b 3

De Sacramento

sacramenti quia in sacramento conferre potestas quae potest alicui competere quous non sit idoneus executioni. Unde sciendum est quod cum infantia completa usque ad duodecim annos possunt duo primi ordines minores suscipi. A duodecimo anno usque ad vicesimum primum possunt duo minores ordines ultimi suscipi. A vicesimo primo anno potest subdiaconatus suscipi. A vicesimo quinto diaconatus. A tricesimo presbiteratus. A tricesimo completo similiter potest quis in episcopum eligi verumtamen propter necessitatem et idoneitatem persone potest episcopus ordines ex dispensatione anticipare. Etiam eadem die quatuor primi ordines traduntur. Tempus vero episcopatus non potest nisi ex dispensatione domini pape anticipari. Secundo servitus impedit ordinem sacrum siue sacerdotis quantum ad executionem. quia servus non potest se altari mancipari sine licentia domini cuius est servus. et per ordinem homo mancipatur divino officio. Verumtamen si servus ordinem characterem recipit et ordinem. Cum libertas non sit de essentia ordinis sed executione caret. unde si servus ordinem domino nesciente vel non consentiente redigetur in pristinam servitutem non obstante quod sacrum ordinem recepit. Tercio homicidium impedit sacrum ordinem non de necessitate sacramenti: sed de ratione precepti: quia contrariatur sacramento eucharistie propter horrorem effusionis sanguinis. Unde homicida et consulens homicidium fieri: quocumque modo fiat siue ut iudex vel alius: irregularis efficitur: licet in iudicando non peccet. Veruntamen si homicida vel consentiens homicidio suscepit ordinem ut post characterem suscipit: sed executione caret. Si vero quis interficit hominem casualiter: dans operam rei licite et adhibens diligentiam omnem: nec homicida iudicatur nec irregularis efficitur: nec prohibetur a susceptione ordinis. Ille tamen qui casualiter occidit hominem: licet operam dederit rei licite: si diligentiam debitam non adhibuerit: siue se defendens siue alio modo: irregularis efficitur et prohibetur a susceptione ordinum. Quarto impedit susceptionem ordinum illegitimitas: non de ratione sacramenti: sed de necessitate precepti. ad quam requiritur claritas fame et ori-

ginis:que viciat ex viciosa origine. Ueruntñ si suscipiat ordines illegitime natus caracterē ordinis suscipit: sed executione caret nisi fuerit cū eo dispensatū. Quia vō vt dictū est ī sacramēto ordīs ppter honestatē requirit̃ claritas fame: et ī quolibet ordie constituit̃ q̃s dux alioz ī rebus diuinis. Ideo de rōne pcepti nō de necessitate sacramēti requirit̃ ī ordinato bonitas vel vite sc̃titas. Uñ si aliq̃s cū cōsciencia pcti mortalis ad ordies accedat: tāq̃ p̃suptuosus mortaliter peccat. Nec ppter hō req̃rit̃ q̃ ille qui ordinat̃ sit ṽgo: q̃a virgitas nō requirit̃ ī susceptiōe ordinis: quia ī susceptiōe ordinis nō cōsecrat̃ q̃s ī sponsū ecclie. s̃ magis ī ministrū spōsi ecclie. s̃ xp̃i. In velatione tamen virgīnū requirit̃ virginitas: quia p hoc designat̃ vīculū spūalis matrimonii ecclie ad ch̃i stum. quia xp̃s elegit sibi eccliam nō habentē maculā: aut rugā. 2c. vt di. apo. ad ephe. vi. ca. Itē. ii. ad corinth. vi. Despondi enī vos vni viro virgīnē castā exhibē x̃o. Unde 7 licet aliqua sit violata 7 corrupta per violentiā a viro. q̃uis non cōsenserit tamen nō velatur. q̃uis nō perdat q̃tum ad deum virginitatis gloriā. De hac autē materia ī scripturis require: quia ad te nō pertinet hec operatio. sed solis episcopis. **P** Quinto impedit ordinis susceptionē matrimoniū. non de necessitate sacramēti: sed vt prius de ratione pcepti. quia si vir etiam cū muliere matrimonio copulatus ordinem suscipiat caracterem suscipit. sed caret ordinis executione. quia ordini est annexa continētia: vir autem sui corporis potestatē non habet: sed mulier. ideo semper tenetur reddere debitum ṽro. ipse tamen priuatur iure suo petendi. si p̃ter cōsensum ṽrois ordinem sacrum suscipiat. Si vero vir ex consensu mulieris ad ordines accedat et ordinem suscipiat et executionem ordinis. Mulier tamen tenetur perpetuam continentiam vouere. et hoc tenetur ī ecclia occidentali. Secus est tamen ī ecclia orientali apud grecos. de quo plenius dicetur inferius cum de matrimonio tractabitur. Capitulo vicesimo septimo.

Q Sexto bigamia impedit ordinis susceptionē: quia per bigamiam significatio christi et ecclesie que est una et unius deletur. Ideo bigamus sacros ordines non potest suscipere: sed est irregularis. Et hoc similiter est de ratione precepti et non de necessitate sacramenti: quia si accedat ad ordines characterem suscipit: sed executione caret. Papa tamen ex plenitudine potestatis potest cum bigamo dispensare.

R **P** Quomodo contrahitur bigamia et quot modis. **S** Bigamia contrahitur ex carnis diuisione: ex vinculo matrimonii precedentis: sicut cum quis ducit corruptam ab alio et eam cognoscit. Et inde est quod si aliquis cognoscat plures mulieres fornicatio concubitu: siue in matrimonio siue extra matrimonium non efficitur irregularis. Similiter si ducat in uxorem quam prius cognouerat: dum tamen ab alio non cognita fuerit: non efficitur irregularis. Similiter si cognita fuerit ab alio et eam cognoscat concubitu fornicario: dum eam in uxorem non duxerit non efficitur irregularis. si tamen corruptam duxerit et eam cognouerit: bigamus efficitur et irregularis. Et contrahitur bigamia sex modis. Uno modo quando habet plures uxores legitimas et carnaliter eas cognouerit. si tamen eas duxerit in uxores in diuersis partibus et una decedat antequam cognouerit eam: non propter hoc efficitur irregularis. Similiter si religionem ingrediat antequam secundam cognouerit. Secundus est quando diuersis temporibus habet plures uxores unam de iure: aliam de facto: et ambas cognoscit carnaliter. Tercius quando etiam simul habet plures uxores: unam de iure et aliam de facto: et ambas cognoscit. Quartus quando viduam cognitam a priori viro duxit iterum et cognoscit. Quintus quando ducit in uxorem corruptam ab alio prius et eam cognoscit. Sextus quando propriam uxorem cognoscit postquam adulterata fuerit cum alio. Septimo viciū membrum et defectus impedit susceptionem ordinis ut prius: non ex necessitate sacramenti sed ratione precepti. etiam si talis defectus sit qui maculam notabilem inferat. per quam persone claritas et fama obscuretur: ut abscissio manus nasi et huiusmodi. hoc tamen scias: quia si accedat characterem recipiat.

pit sed executione caret. Octauo recipe ordines furtive **T**
 vel plures in vna die: priuat ab executione licet recipiat
 ordinē. vnde eorū pena ē depositio. ⁊ si prius fuerit lata
 excoicatio sup hoc: solus papa cū eo dispensat. Si vero
 nō fuerit lata sententia pōt epūs dispensare: et maxime
 in minoribz ordinibz. vel si claustrū intrauerit. Si vero
 quis promoueat per saltū ad ordines: sicut accipiendo
 sacerdotiū anteq sit diaconus. vel diaconatū anteq sit
 subdiaconus. si hoc ex malicia fecerit. deponi debz: q̄uis
 caracterē suscepit. Si tamē ignorāter hoc fecerit debz
 sibi imponi penitētia ab episcopo: ⁊ interim caret execu-
 tione ordinis quē per saltū accepit quousq ordinē pre-
 termissū recipiat. Nono. illi qui ab hereticis epis pmo- **u**
 uētur aut simoniacis ⁊ hmōi: q̄uis recipiat ordines: nō
 tamē executionē ordinis. Unde epī. scismatici. heretici. de-
 gradati ⁊ hmōi. licet ab ecclesia p̄scisi sint: quia tamē
 scdm formā ecclesie catholice cōsecrati sunt vera sacra-
 menta cōferunt: quia in consecratione episcopi datur ei
 potestas que ppetuo manet in eo: q̄uis nō imprimatur
 caracter qd̄ patet: quia quādo recōciliatur ab ecclia: nō
 iterū consecrat. Et ideo potestatē cōferendi nō amittūt:
 sed eos cōferre possunt. veruntamē grā que confertur i
 illis nō confert eis qui ab eis sacramēta recipiūt: nō p-
 pter inefficiā sacramentorū que conferūt. Sed ppter
 peccatū recipientiū scienter ab eis sacramēta post ecclie
 prohibitionē. et ideo executionē ordinū nō recipiūt: licet
 recipiāt sacramenta. In oībus igi p̄cedentibz teneas
 q̄ si aliquis impeditus impedimentis p̄dictis: aut eorū al-
 tero ad ordines accedat. sacramentū recipit: s3 nō ordīs
 executionē. excepto p̄mo impedimēto de sexu femineo
 quia nec mulier caracterē ordinis recipit nec executio-
 nem. Hec ad p̄sens de sacramēto ordinis tibi sufficiant
 Si amplius cupis scire ad canones ⁊ doctorū scripta re-
 curre **P** Dic michi vltērius nūquid peccat aliq̄s mor- **x**
 taliter semp ministrādo in ordine suscepto in pctō mor-
 tali **S** Sic cessante necessitate: quia cōtra legem diuinā

agit: que precipit qd illud qd iustum est iuste exequat. Talis aut pctoz iustum ordinem iniuste exequit. et ideo peccat mortaliter verutamen in casu necessitatis sicut licet laico in necessitate baptizare: sic licet etiam sacerdoti in necessitate sacramenta ministrare vel alii ordinato ordinem susceptum furtime exequi: cum proposito emendationis. Et scias qd quod diu minister peccator ab ecclesia sustinet vel tolerat subditus eius potest ab eo sacramenta suscipere: quoniam ad hoc est et obligatus in tempore necessitatis propter necessitatem tamen sine necessitate non debent ab eo sacramenta suscipere. nec eum ad ministrandum inducere. quia eum induceret ad peccandum.

¶ Nunquid ordinatus tenetur dicere horas canonicas et officium diuinum. **R.** Etiam tenetur: tamen scias qd ad horas canonicas et officium diuinum vel diurnum aliquis duplici ratione tenetur. Una ratio est propter ordinem susceptum: cui est annexum diuinum officium ad referendum deo gratias: cum ordinatus ad suum officium ordinauit. Secunda est ratio propter beneficium susceptum: quia qui de altari viuit: altari debet seruire. et quod ob pigritiam obmittit peccat.

De sacramento eucharistie.

Cap. viii.

P. Etrus. quia sacramentum eucharistie sequitur sacrum ordinem. cum sacer ordo ad ipsum ordinetur: de ipso moneas **R.** Pete **P.** Quero quod dicitur eucharistia ex quibus sacramentum eucharistie conficiatur **R.** Eucharistia dicitur bona gratia. ab eo quod est bonum et charos quod est gratia quasi bona gratia. quia in eo totius gratie plenitudo continetur. scilicet dei filius in sacramento altaris. Et sicut alia sacramenta ex materia et forma constituuntur: sic et sacramentum eucharistie **P.** Dic mihi primitus que sit materia eucharistie **R.** Panis et vinum. quia virtute verborum que sunt forma huius sacramenti transsubstantiatur panis in corpus christi et vinum in sanguinem **P.** De quo pane fit sacramentum. **R.** De pane triticeo vel de pane frumenti solummodo. eo quod christus grano frumenti se comparauit. Et ideo de pane alius grani non fit hoc sacramentum. scilicet de pultra auena ordeo. et hmoi. Verutamen si aliquotulum de hmoi granis misceatur cum frumento

cū tñ species frumēti nō mutet nō ipedit quin ex illo pa-
ne possit sacramentū celebrari. Aliud tñ esset si tāta esset
mixtio illoꝝ granoꝝ aut alius cū frumēto q̄ specie fru-
mēti mutaret. q̄a sic ex illo pane non celebraret. **P Est D**
ne ille panis de quo celebratur azimus vel fermētatus

S Ex utroq̄ celebrat scdm̄ consuetudinē diuersarū ec-
clesiarū. Ecclia enī romana ex azimo conficit. q̄a ex tali
pane credit cōfecisse xp̄s. q̄a p̄ima die azimoz. Ecclia
vero oriētalī. scilz grecoꝝ celebrat ex fermēto. ad dete-
stationē heresis nazareoz. qui euāgelia ⁊ legalia misce-
bant. Cōsuetudo nostra latinoꝝ rōnabilior ē. **P Qua- E**
re requirit vinū ad celebrandū hoc sacramentū **S** Ad
designandū effectū huius sacramēti q̄ est leticia spūalis
quia vinū letificat cor homis. **P** De quo vino conficit

S Solūmodo de vino vitis. q̄a xp̄s hoc vino consecra-
uit. qd̄ patet cū dicit. amodo nō bibā de genimine vitis.
⁊c. Similiter xp̄s se viti cōparauit cū dicit. Ego sū vi-
tis. ⁊c. Unde ex alio vino nō celebrat nec efficit sacramē-
tū vt puta de vino malagranatoꝝ. pomoz. pīroz ⁊ hu-
iusmodi: q̄ nō dicunt p̄prie vinū: sed magis humores.
Similiter nec ex puro aceto: cum sit vinū corruptū. Ex
acetoso tamen aliq̄tulū: et nō totum corruptū: bene pos-
set cōfici. Similiter ex agresta vel veriuto nō cōfici: q̄a
licet sit in via vt fiat vinū: nondū tamē est vinū. Ex mu-
sto tamē in necessitate potest quia specie vini habet. pro-
hibet tamen ne ex musto puro statim exvua in calice ex-
presso celebret p̄pter eius impuritātē. Sic igitur mate-
ria huius sacramēti: est panis de frumēto. ⁊ vinū devite

P Ad quid admisceat aqua cū vino cū ministrat. **S f**
Triplīci de causa. P̄ima est ad memoriā passionis chri-
sti. quia cum sanguine aqua fluxit de latere christi. Se-
cunda est. quia per hoc designatur vnio populi ad ipsū
christum. quia per aquam populus christianus designa-
tur. Unde in apoc. Aque multe. i. populi multi. Tercia
causa assignatur etiam p̄pter institutionē sacramenti.
q̄a p̄babiliter creditur q̄ xp̄s hoc sacramentū instituit

in vino aqua mixto scdm morē illi⁹ terre. vñ puerb. ix.
 Bibite vinū qđ miscui vobis: nec sufficit qđ ali⁹ qđ sacer
 dos vel diacon⁹ ex pcepto sacerdotis aqua cū vino i ca
 lice ponat: eo qđ sacerdos medius ē iter deū z pplm. Et
 ideo appositio aque i dolio vel i vase a clerico nō sufficit
 S propt^r sacramenti significationē P Si aqua nō admix
 cet cū vino nōne impedit celebratio sacramēti S Nō.
 quia aque admixtio cū vino nō ē de essentia sacramēti:
 z sine illa pōt sacramētū cōfici: peccaret tñ qđ sciēter illā
 apponē dimittēt P Nūquid tm de aqua q̄tū de vino ē
 ponendū S Non. sz in mīma q̄titate vt z statim absor
 beat a vino. z cōuertat i vinū P Quia per virtutē ver
 borū que sūt forma huius sacramēti: trāssubstantiat pa
 nis z vinū i corpus z sanguinē xpī. Ostēde m̄ qđ sūt ista
 verba que sūt forma eius S Istius sacramēti due sunt
 forme. vna sup panē z alia sup vinū. forma vō que ē su
 per panē qua trāssubstantiat panis i corpus xpī ē hec
 Hoc est enī corpus meū. vñ illa verba. Accipite z mā
 ducate. zc. nō sunt de essentia forme: sed solū illa verba
 predicta. Et si sacerdos ea diceret super panē cū inten
 tione cōficiendī cōsecraret: q̄uis peccaret transgreden
 do ecclie constitutionē. forma vero super vinū: qua trā
 substantiat in sanguinē hec est. Hic est enī calix sangui
 nis mei: noui z eterni testamēti mīsteriū fidei qui provo
 bis z pro multis effundet in remissionē pctōz. Et scias
 qđ istoz verborū solū illa sunt de essentia forme in q̄bus
 tota v̄tus sacramēti consistit. scilz illa. Hic est calix san
 guis mei. alia verba nō sūt per se de essentia sacramēti
 sed quedā eoz declarāt vsū sacramēti. sicut illa. Accipi
 te z mā. zc. z quedā efficacīā sacramenti. sicut illa. Noui
 z eterni. Similif hec dictio enī nō ē de essentia forme. sz
 de institutiōe ecclesie. Unde si quis eā dimitteret cōficēt:
 nec sacramētū ipediret sed peccaret. Nota etiā qđ calix
 ibi ponit metaphorice z similitudinē pro passione xpī
 Item scias qđ cum corpus humanū non sit sine sanguine
 nec sanguis sine corpore: ideo in cōsecratione primo fit

cōuersio in corpus et ex naturali cōcomitantia in aīam
z sanguinē z hmōi que corpus sequūtur. Similiter etiā
de sanguine primo fit cōuersio in sanguinē z ex natura-
li cōcomitantia in corpus z alia que humanū sequūtur
sanguinē. ¶ Si sacerdos cōsecraret corpus z nō conse- **I**
craret sanguinē: nūquid esset ibi verū corpus christi cō-
secratum. ¶ Uerū corpus christi etiam ibi est sub illis
speciebus virtute verborū que ad consecrationē corpo-
ris pertinet licet nūq̃ sanguis consecraretur. Unde er-
rauerunt quidam et in heresim lapsi sunt qui dixerunt
q̃ vna forma expectat aliam: z qđ nō est ibi corpus do-
nec post prolationē verborū sanguinis: hoc est enī idola-
trare: quia sacerdos eleuando hostiā corpus christi non
indicare populo: sed solū panem qđ est erroneū dicere z
heresis quia ibi est verū corpus christi. ¶ Lū in sacra- **l**
mēto sit verus corpus christi z verus sanguis quō ma-
nēt illa accidentia que videmus et sentimus: sicut albe-
do dulcedo magnū parū z huiusmodi. ¶ Illa accidē-
tia que vides z sentis virtute diuina: per se manent que
prius erant in substantia panis z vini: z sine subiecto sūt
Et post consecrationē eandē virtutem retinēt virtute di-
uina quā prius habebant in subiecto. que frangūtur pu-
trefiūt z corrumpūtur. Unde fractio illa quā facit sacer-
dos nō est in corpore christi: sed in accidētibus z specie- **I**
bus: z ex eis vermes possent generari. ¶ Quid de ver-
mibus casu inde gñatis est faciendū. ¶ Lomburi debēt
z cineres debent in piscinā reponi. Similiter alia aīa-
lia mures z musce ibi capte sic sūt comburēde. Et illud
quod sumi potest de hostia debz sacerdos sumere si pos-
sit absq̃ periculo. Si vero nō possit: tūc sunt partes ho-
stie cum omī reuerētia in sacrario seruande. Et eodem
faciendū est de hostia masticata ab infirmo et per vomī-
tum reiecta: quia qđ diu species manent manet sub ipsis
corpus christi. Et ideo si possint sumi sine piculo sumē-
de sūt: et in hoc sacerdos sumens multū meretur. Si vō
sumi nō possint sine piculo: seruande sunt vt dictum est

Quod sacerdos est solus minister huius sacramenti. Ca. ix.
 Etrus. De sacramento eucharistie scd3 se satis in
 dixisti. Nunc de ministro ipsius et dispositione in di-
 cas. **S**acerdos est minister huius sacramenti et ad
 ipsum solum pertinet celebratio huius sacramenti. **P** Nunc quod ie-
 iunus debet esse sacerdos cum celebrat et confessus. **S** Nec
 ieiunium nec alia preparatio requiritur de necessitate ad cele-
 brationem huius sacramenti: sed sola ordinis sacerdotalis
 susceptio: quia et heretici et scismatici et degradati et excoi-
 cati et pransi et non confessi possent sacramentum conficere quod
 uis peccaret mandatum ecclesie transgrediendo: propter tamen re-
 uerentiam sacramenti ecclesia instituit ut sacerdotes ieiunium
 ad celebrandum accederent: etiam contriti seu confessi. ne in eorum
 damnationem assumerent sacramenta. **P** Nunc quod sacerdos
 post potationem aliquam aque vel susceptionem alicuius
 medicine potest celebrare cum ab ecclesia reputetur ieiunius.
S Ut dictum est quantum est de necessitate sacramenti potest.
 quantum tamen ad reuerentiam sacramenti et institutionem eccle-
 sie non potest. Scias tamen duplex esse ieiunium. scilicet ieiunium
 ecclesie. quod fieri licet propter mortificationem carnis. et illud
 non soluitur propter sumptionem aque vel medicine. Et hoc
 ieiunium non requiritur in celebrando. Aliud est ieiunium nature:
 quod dicitur priuationem cuiuscumque rei siue aque siue medicine.
 qua nichil in corpore suscipitur. et tale ieiunium requiritur in ce-
 leblando. et incipit hoc ieiunium in media nocte. quia tunc
 dies naturalis incipit. Unde si sacerdos post mediam noctem
 aliquid sumpserit siue aquam siue medicinam debet in sequenti
 die a celebratione cessare et alius quilibet a comunione. ni-
 si causa infirmitatis: quia ab hac regula excipiuntur infir-
 mi. Si vero aliquis ante mediam noctem sacerdos aliquid sumpse-
 rit. potest sequenti die celebrare et alius eorum recipere. Nec
 refert si post illam sumptionem dormierit vel non. quia dor-
 mitio solum est propter sedationem perturbationum mentis. nec
 requiritur ad consecrationem. **P** Nunc quid reliquie ciborum re-
 manentes inter dentes in ore solvant ieiunium nature et con-
 secrationem impediunt. **S** Tales reliquie ciborum si casuali

ter et non ex proposito transglutiant non solvunt ieiunium nature. nec celebrationem aut sumptionem eucharistie impediunt. Similiter aqua modica vel vinum quibus abluit non impedit. cum omnia talia solum per modum salive transglutiant quod vitari non potest. Verumtamen in omnibus talibus bonum est abstinere si necessitas non occurrat propter sacramenti reuerentiam. et precipue quando aliquid parum extraneum fuerit sumptum vel mixtum cum saliva non in quantitate maiori. Igitur scias quod ieiunium nature requiritur ad celebrationem et sumptionem eucharistie ut scilicet nichil sumas nec transglutias quod vitari possit post mediam noctem. aliud a saliva. Nec adhuc valet illa dormitio quam dicunt aliqui: quod postquam dormierunt possunt celebrare: quia ieiunium non reputant ieiunio nature: sed potius ecclesie ieiunio. **P** Si sacerdos ad celebrandum accedat non confessus nunquam peccat: sicut peccaret non ieiunans. **S** Sacerdos accedens ad celebrationem vel alius ad eucharistie sumptionem cum conscientia peccati mortalis: mortaliter peccat et iudicium sibi manducat et bibit. non diiudicans corpus domini. Ideo debet accedere ieiunus. contritus et confessus si copiam sacerdotis habeat. quam si habere non possit et eum cogat necessitas celebrare: conteras de peccatis et proposito habeat confitendi postmodum dum oportunitatem habuerit et copiam sacerdotis. **P** Si sacerdos se sciuerit in peccato et contritionem habuerit: et ex necessitate ad missam celebrandam accesserit: aut forte in missa peccatum ei prius oblitum occurrerit memorie et de illo non penituerit: nunquid potest celebrationem transire: aut saltem a coione abstinere. **S** Non. quia sacerdos habet in se quod potest se preparare ad sacramentum conficiendum et sumendum si contritionem et propositum confitendi habeat. Unde licet cum conscientia peccati celebrando peccet mortaliter. grauius tamen peccaret si consecrationem pretermitteret: et se consecrare simularet: quia populum deciperet adorando panem pro corpore christi: et vinum pro sanguine. Ideo nullo modo debet consecrationem simulare. Similiter etiam post consecrationem nullo se debet a perceptione sacramenti abstinere. Cuius ratio est. quia eucharistia non solum est sa

Q

R

cramentū: sed etiā sacrificiū. Quicūq; ergo offert sacrificiū: debet esse particeps sacrificii quod offert. Sacerdos vero quod offert accedēs ad altare: offert sacrificiū pro populo: et se dispensatorē ostēdit sacrificiū. et ideo pater debet esse particeps huius sacrificii. Ideo necesse est ut quotienscūq; celebrat ut corpus et sanguinem sumat. Et hoc pceptū ē in decretis de consecratione distinct. ii. Relatū.

Utrū pollutio nocturna impediāt celebrationē et quot modis prouenit. Cap. x.

Setrus. Quia in sacramēto eucharistie ē sanctus sanctorū. Nūquid maculatus sacerdos de nocte per pollutionē seminis in dormiēdo debet a celebratione cessare: cū ipse dñs dicat. Sancti estote quia sanctus sum. S Quādoq; nocturna pollutio impedit celebrationē et sumptionē eucharistie ex necessitate: et quandoq; nō ex necessitate: sed ex congruitate et honestate. propter qd scire debes qd nocturna pollutio ex plurib; causis pcedit. Primo ex causa extrinseca: sicut ex illusione demonū que qñq; puenit ex defectu et negligentia pparationis ad deuotionē et orationē: et talis negligentia qñq; est veniale qñq; mortale pctm: secundū qd maior est et locus datur diabolo: et pro tali defectu seu negligentia quā homo ex suo defectu scit processisse: tenet sacerdos a celebratione et alius a cōione cessare. Quādoq; autē talis illusio puenit ex demonū nequitia volentiū homines a sumptione eucharistie retrahere: et sacerdotes a celebratione et hoc maxime ptingit circa festiuitates in quibus debet populus pcommunicare: et ppter hoc nō est abstinendū: quia talis illusio quandoq; cessat per sumptionē eucharistie: sicut legitur in vitis patrū de quodā qui semp illudebatur et per psiliū senior accessit et sic cessauit illusio. Quādoq; talis illusio vel pollutio procedit ex causa intrinseca spūali que quādoq; sine pctō fit: sicut cum aliquis studendo contra vicia carnalia ppter lectionē vel predicationē ad ea reprobanda: vel etiam pfessiones audiendo et hoc sine delectatione carnali: sed sola infirmi

tate carnis: talis pollutio non impedit celebrationē: nec etiā eucharistie sumptionē. Quādoq; etiam prouenit ex causa intrinseca et cū peccato: scilicet quādo prouenit ex cogitatione p̄cedenti ⁊ delectatione carnali: que quādoq; est peccatū mortale: quādo scilicet cōsensus habetur in hoc: ⁊ tūc de necessitate est abstinendū. Quādoq; etiā est peccatū veniale. scilicet quādo nō habetur cōsensus: et tūc nō est abstinendū de necessitate: sed de cōgruitate et honestate. Quādoq; etiā talis pollutio prouenit ex nimia supfluitate et sumptione cibi aut potus: et quādoq; est mortale peccatū ⁊ quādoq; veniale secundū speciē peccati. ⁊ sic abstinendū est vt dictū est. Quādoq; autē talis pollutio venit ex debilitate nature. sicut etiā patiūtur vigilātes. Similiter etiā ex supfluitate. quia sicut quis patitur fluxū sanguinis sic ⁊ seminis. Et quia hoc nō prouenit ex volūtate. sed potius ex corruptione nature. nō est abstinendū a celebratione nec a sacramenti susceptiōe. In omnibus igitur modis pollutionū supradictis q̄ ex mortali peccato procedūt. debet sacerdos abstinere a celebratione ⁊ alius a coīone dicta die. Et etiā tot diebz quousq; mens a vagatione cessauerit. In his vero que ex pctō veniali procedūt abstinendū est. nō ex necessitate. sed ex cōgruitate ⁊ honestate. Et hec omia intelligūtur quādo sacerdos non tenetur ad officiandū. quasi de necessitate oporteat sacerdotē pro populo celebrare: debet confiteri si possit. et si nō possit ppter absentia sacerdotis cōteratur cū proposito cōfitendi et mutatis indumētis imundis: mūda induat. et sic ad celebrandū accedat. quia si dimitteret celebrationē gentes scandalizaret turpiter. Et sic scādālū est euitandū inq̄tum quisq; potest. quia crederent peius q̄ esset. ¶ Nūquid sacerdos absq; indumētis sacerdotalibz potest celebrare? S Quantū ad virtutē sacramenti potest sacerdos absq; indumētis sacerdotalibz celebrare. quia solū ad cōfitendū hoc sacramētum requiritur character ordinis sacerdotalis ⁊ non aliud sed q̄tum ad institutionē ecclesie ppter honestatē et re-

uerentiā sacramenti vestes requiruntur. Et si sacerdos absq̃ illis celebraret vel conficeret: mortaliter peccaret mandatū ecclesie transgrediēdo. ⁊ absolutionē ad prelātum superiorem vtpote episcopū deberet postulare. **¶** Nūquid potest sacerdos in die plures missas celebrare. **¶** Potest de virtute ordinis. sed rōne precepti sufficit ei semel in die celebrare. In necessitate tamen permittit sacerdoti ab ecclia in die duas missas celebrare. sicut vnam pro tēpore et aliā pro defūctis vel pro nuptiis seu etiā alii sacerdoti in necessitate succurrēdo: pro p̃cio tamen nullomō licet bis in die missam celebrare vel etiā pro offertorio reportādo quia hoc esset dānabile. Scias tamen q̃ plures missas q̃ duas nūq̃ pmissum est sacerdoti vna die pro quacūq̃ necessitate celebrare. p̃terq̃ in die natalis dñi. In qua die potest sacerdos qui adiutoriū non habet ppter officiū diei pro populo tres missas celebrare videlicet illius diei. **¶** Cū sacerdos ieiun⁹ debeat celebrare vt dictū est. Nūquid post sanguinis pceptionē et ablutionē in calice factam de vino p̃cipere ⁊ ieiunus reputari: nec ppter hoc ad celebrandū missā secūdam impediri. **¶** Nichil omīno post pceptionē sanguis sacerdos sumet in prima missa. dū postea aliā voluerit celebrare. sed q̃tuz poterit sanguinē ebibat. ⁊ cū lingua ⁊ labiis tergat calicē: et post aquā effundat ī calice. ⁊ abluto eo aquā in piscinam infundat. et sic terfo calice celebrare poterit in eodē. vel alio modo faciat vt alii dicunt propter sacramēti reuerentiā sumpto sanguine vinū imponat in calice vt illū abluat et ablutionē in alio calice ponat: vel in vase mūdissīmo. ⁊ reseruet illud vsq̃ ad ablutionē secūde misse. ⁊ de illo faciat ablutionē in secūda post sumptionē sanguinis ⁊ illud sumat. Caueat tñ sacerdos ne ablutionē vini in calice factā siue alius liquoris post pceptionē sanguinis. aut quodcūq̃ aliud sumat dū voluerit missam aliā celebrare. q̃a sic ieiunus nō esset nec celebrare deberet. Et si sic celebraret peccaret. ⁊ pro indulgentia episcopū adire deberet. **¶** Quia multa pe

ricula in missa possunt occurrere tam circa sacerdotem
 q̄ circa sacramentū. quom̄ sit agendū michi dicas. **S**
 Etiam multi defectus possunt occurrere tam circa sacer
 dotē q̄ circa species. Circa vero sacerdotē occurrere po
 test defectus. quia forte potest sacerdos mori i missa quā
 doq̄ ante consecrationē q̄q̄ post. Si ante cōsecrationē
 cōtigerit eū mori vel graui infirmitate detineri nō opor
 tet q̄ per aliū sacerdotē suppleatur defectus. Si v̄o post
 consecrationē inceptā vel iam perfectā moriat̄ debz per
 aliū sacerdotē suppleri sc̄dm consiliū toletanū. vt d̄z in
 decretis. ii. q. i. Nichil cōtra ordines. Vel vt dicit inocen
 tius tercius. Melius est hostiā consecratā reseruare: vsu
 per aliā hostiā missam a capite inchoare per aliū sacer
 dotē. Si vero nescit vbi infirmus vel moriens sacerdos
 desierit. debet missa per aliū a capite inchoari. Si vero
 cōtigerit q̄ sacerdos post consecrationē recorder̄ se co
 medisse vel bibisse nō debet p̄termittre sacramentū: sed
 eucharistiā debet sumere et missam p̄ficere. Et similiter
 si recordatus fuerit se in excoicatione subiacere cū p̄po
 sito tamē absolutionē petendi debet missam p̄ficere. Et
 etiā si recordatus fuerit se peccatū mortale cōmisisse cū
 proposito emēdandi debet eucharistiā sumere et missā
 p̄ficere. et nullom̄ debet sacramentū imperfectū relin
 quere. vt d̄z in p̄dicto decreto. Nichil. Quia vbi occurrit
 difficultas semper accipiendū est illud in quo minus ē
 de periculo. Maius autem periculū est relinquere illud
 quod p̄tinet ad perfectionē sacramenti q̄ illud quod p̄
 tinet ad dispositionē ministri siue sacerdotis sumentis.
 ideo nullom̄ debet se sacerdos priuare a sumptiōe sa
 cramenti: et imperfectū illud relinquere. Vñ dicit̄ i illo
 decreto. Nichil. Nullus absq̄ patentī prouentu molestie
 minister vel sacerdos cum ceperit imperfecta officia p̄
 sumat om̄ino relinquere. Si autē aliquis hoc attētare tes
 merarie p̄sūpserit excoicationis sententiā sustinebit.

P De periculis que circa species sacramenti cadunt.
Quid agendum sit dicito. **S** Circa specierum pericula

De Sacramento

Nota q̄ si aranea vel venenū ante consecrationē in calice fuerit illud deponat ⁊ terſo calice vinū et aquā reſumat. Si vero poſt consecrationē acciderit debet animal aut muſca que in calice ceciderit caute capi ⁊ diligenter lauari ⁊ poſtea comburi. et ablutio cū cineribus in piſcinam poni. Si vero poſt consecrationē ſacerdos nouerit venenū eſſe in calice debet totū illud in vaſculo reponi: et cū reliquiis ſeruari. Et ne ſacramentū remaneat imperfectū: debet ſacerdos aliud vinū cū aqua in calicem apponere. et iterū consecrationē reſumere ⁊ ſacrificium ꝑficere. Si autē ante consecrationē ſanguis ⁊ poſt cōsecrationē corporis vinū aut aquā non eſſe in calice ſacerdos inuenerit ſiue cognouerit debz apponere illud quod deficit ⁊ poſtea cōsecrare. Si aut poſt consecrationē ſanguinis aduertat aquā deficere nec cū vino prius mixtā fuiſſe. Non debet vltorius aquā apponē. cū aqua non ſit de neceſſitate ſacramēti vt dictum eſt. ſed debet ſacramentum ſic ſumere ⁊ totū ꝑficere. Sed de negligētia debz poſtea cōfiteri ꝑ eo q̄ aquā dimiſit. Si v̄o ſacerdos ꝑcipiat poſt verba cōsecrationis ſanguinis chriſti ⁊ ante ſumptionē corporis xpi ſolā aquā in calice fuiſſe poſitā ⁊ nō vinū: debet aquā deponere in piſcinā vt dictū eſt. ⁊ vinū cum aqua reponere ⁊ verba cōsecrationis ſanguinis reſumere ⁊ ſanguinē cōsecrare: ⁊ ſic miſſam ꝑficere. Si autē hoc aduertat poſt ſumptionē corporis xpi: debz aliā hoſtiā nō consecratā ⁊ vinū cum aqua accipe et ſimul corpus et ſanguinē cōsecrare. ⁊ nō ſolum vinū ſed totū ſimul. vt obſeruet debitus modus ⁊ ordo cōsecrandi ⁊ eoz que ad celebrationē cōcurrunt ſcilz verba que dicēda ſunt nō ſolum ſup ſanguinē: ſed etiā ſup corpus xpi. Sicut illō qđ dicit. Ut quotquot ex hac altaris participatione ſacroſanctū filiū tuū corpus ⁊ ſanguinē ſumꝑſerimus. ⁊c. Et debet ſacerdos iterū hoſtiā cōsecratā ⁊ ſanguinē xpi ſumere. Nō obſtante q̄ prius aquā ſuperſerit quā credebat eſſe ſanguinē cū hoſtiā prius cōsecrata. Quia ꝑceptū datū q̄ ꝑficiatur ſacramentū cucha-

B

ristie maioris est obligationis q̄ preceptū datū q̄ a ieiū
niis homibus sumat. Imperfectū autē sacramentū nul-
lomo^o licet p̄terire vt dictū est. **P** Quid faciendū est si
aliquid de sanguine stillauerit **S** Quid agendū sit iu-
ra dicūt z penā que infligit. Unde ex decreto. Pū pape.
de conse. di. ii. dicit. Si per negligentia aliquid de sāgu-
ne stillauerit super tabulā: lingua labat tabula: z postea
radatur. Si vero sup terrā vt nō cōculcetur: locus rada-
tur z igne consumat: et cinis iuxta altare abscondat: et
sacerdos quadraginta diebus peniteat. Si sup altare ce-
ciderit calix minister stillā absorbeat et tribus diebz pe-
niteat. Si sup lintheū altaris z ad scōm lintheū stilla p-
uenerit: quatuor diebz. si vsqz ad terciū nouē diebus pe-
niteat. si vsqz ad quartū: viginti diebz peniteat et linthe-
amina que tetigerit stilla tribus vicibz minister abluat
calice supposito: z aqua ablutionis sumat vel iuxta al-
tare recondat. Ex hoc colligit q̄ nō oportet lintheamina
scindi super que sanguis stillauerit. sicut quidā faciunt:
sed sufficit ablutio predicta. Penitētia tamē licet a iure
instituat. minuit scōm conditionē persone. tēporis z ne-
gotii. Et eadē pena videtur sacerdos dignus esse. per cu-
ius negligentia hostie cōsecrate putrefiūt vel periclitan-
tur. que putrefactio fit in accidētibus z nō ī corpore xpī
vt dictū est. De his autē qui euomūt sacramentū: sequit̄
ex penitentiali bede q̄ si quis per ebrietatē vel voracita-
tem eucharistiā euomerit. quadraginta diebz peniteat.
Clerici vel monachi vel diaconi seu p̄sbyteri. sexaginta
diebz peniteāt. Episcopi nonagita. Si pro infirmitatis
causa euomerit: septē diebus peniteat. z infirmus. Ex cō-
cilio aurelianē. Qui bene nō custodierit sacrificium: et
mus vel aliquod aliud aīal id comederit: quadraginta
dies peniteat. Qui autē perdiderit illud in ecclesia. aut
si pars eius ceciderit z nō inuenta fuerit: triginta diebus
peniteat. Si tamē animalia z vermes in ipso sacrificio
inuenti fuerint comburant: z cineres ī piscinā reponant.
et quod sanū est sumat sacerdos. Penitētia vero p̄dicta

De Sacramento

que a iure constituitur: augmentari potest vel minui consideratis conditionibus negotii et persone. Et dicit illa penitentia esse in ieiuniis. **P** De qua materia debet esse calix et similiter corporale. **R** Calix debet esse de auro aut argento: similiter vel de stano. de erevero aut auricalco propter rubiginem que promouet ad vomitum esse non debet. Similiter nec de vitro propter fragilitatem. nec etiam de ligno propter eius porositatem. nec de lapide propter ruditatem. Corporale autem de lino et puro lintheo debet esse. non de serico propter representationem sudarii christi quod fuit de sindone linthea munda. Ecce igitur petre de sacramento eucharistie tibi dixi.

Quibus ministranda est eucharistia.

Cap. xi.

D Etrus. Satis de eius celebratione michi dixisti. **P** Nunc vero quibus ministrandum sit et quomodo michi dicas. **R** Queris quibus ministrandum sit planum est quod fidelibus scilicet corpus christi et non sanguis propter effusionis periculum. Sed quibus debeat dari fidelibus tibi dico quod vere penitentibus et confessis secundum apparentiam quam deus solus est cordium scrutator. Unde nemini posses denegare eucharistiam pro tempore et loco quem confessum audisti: aut probabiliter ab aliis fide dignis didicisti. Quomodo autem ministrat plebi. Scias enim quod sine sanguine propter periculum effusionis. **P** Si solum fidelibus et iustis ergo non peccatoribus est ministranda eucharistia. **R** Verum est peccatoribus manifestis et per iudicium ecclesiasticum convictis sicut sunt usurarii manifesti: raptores: histrioēs. et homines. etiam ipsis petentibus non est danda eucharistia. **P** Si aliquis peccator occultus impenitens ad me in die pasche veniat. et sacramentum petierit cum aliis. Numquid ei denegabo cum nouerim eius conscientiam esse malam. **R** Si in secreto petierit et occultus sit peccator debes eum monere ne contra iudicium anime sue sacramentum assumat. Quod si desistere noluerit cum christianis sit et illud quod suum est petit non potes ei prohibere. Et hec dicit augustinus in glo. super illud prima ad corinthios v. Si is qui inter vos nominatur fornicator

cator. &c. Nos a cōmunionē quēq̃ prohibere non possu-
mus. Nisi aut sponte cōfessum aut in iudicio ecclīastico
vel seculari de crimine conuictū. Si vero in publico pe-
tierit & eius conscientiā scias malā negare ei non potes
aliquo modo ne sue cōfessionis proditor videaris. debz
enī semp sacerdos in publico omēs monere ne quis ad
sacramenti cōmunionē accedat anteq̃ de peccato peni-
teat. et cōtritus fuerit & confessus. Si postmodū accedat
peccator occultus: et ī publico petat vt sibi ministret. sa-
cerdos debet ei dare. Melius est enī sacerdoti vt assu-
mens peccet mortaliter q̃ ei denegādo eucharistiā suaz
conscientiā pzodere videat. **P** Et si quis petit secrete vt
ī publico sibi panis loco eucharistie ministret. Nūquid
hoc facere poterit sacerdos sine culpa. **S** Non sic done-
tur: sed caueas ne cuiq̃ hostiam nō consecratā loco ho-
stie cōsecrate ministres publice vel priuatim. Ne ydola-
trare facias sumentē. & etiam circūstantes adorātes pa-
nem pro hostia consecrata. Caueas etiam ne fauore vel
timore corpus christi ad examinationē cuiq̃ tribuas. q̃a
hoc esset tentare deum. **P** De hora qua misse celebrari
debent michi dicas. Et quid tenetur sacerdos dicere an-
teq̃ missam celebret. **S** Diebz dñicis hora tertia debet
missa celebrari regulariter: quia tali hora xpūs a liguis
iudeoz est crucifixus. In feriis sexta hora. quia tūc ma-
nibus militum est crucifixus. In temporibus vero ieiū-
nionz hora nona. quia tunc voce magna emisit spiritum
Missę vero priuate. in auroza possunt dici quando ra-
diū videntur splendere. Nūq̃ vero celebratur missa ī no-
cte: nisi in die natalis domini: et in vigilia pasche: quia
de nocte dicitur christus nasci et surrexisse. Et quia sa-
cerdos tenetur ad seruitiū diuinum debet prius q̃ cele-
bret dicere illud seruitiū quod pertinet ad preparatio-
nem animi: et temporis ordinationem. Quia & matuti-
ne pertinent ad tempus crepusculi diei. prima vero ad
iniciū diei quādo sol emittit radios suos sup terrā scilz
aurozā in qua misse priuate possunt celebrari. Ideo ma-
c 4

3 tutinas et primam debet sacerdos dicere anteq̃ ad cele-
 brandū accedat **P** De his que dicuntur in celebratione
 misse postremo michi dicas **S** Sicut dicitur in decret.
 de p̃secra. di. i. Jacobus frater dñi sc̃m carnē ⁊ basilius
 cesariē. ep̃s ediderunt misse celebrationē. Sed sacra-
 mentū eucharistie xp̃s instituit vt dictum est: quia i h̃
 sacramento totū misteriū nostre salutis comprehendit.
 Ideo p̃re ceteris sacramētis agitur cū maiori solēnitāte
 ac reuerentia. Et quia scriptū est eccl̃astici. iiii. Custodi
 pedem tuū ingrediēs domū domini. Et eccl̃astici. xxiii.
 Ante orationē p̃para aīam tuam. Ideo ante celebra-
 tionem huius misterii debet p̃mitti p̃paratio ad bene di-
 gne agendum que sequūtur. Cuius p̃parationis prima
 pars est laus diuina que fit in introitu misse. Sc̃m illō
 psal. Sacrificiū laudis honorificabit me. ⁊c. Et sumitur
 vt pluries introitus misse de ps̃. vel. q. ps̃. Quia vt dicit
 dionisiū. iiii. ca. eccl̃astice gerarchie. pi. cōprehendūt p̃
 modū laudis quicq̃d in tota scriptura continet. Secūda
 pars p̃parationis ad hoc sacramentū cōtinet cōmemo-
 rationē p̃sentis miserie dū misericordia petitur dicendo
 lzyrieleyson ter pro p̃sona patris. Chzistel. ter pro perso-
 na filii. ⁊ ter lzyriel. pro p̃sona sp̃s sancti. Ter subdit cō-
 tra triplicē miseriā scilz ignorantia culpā ⁊ penā damni
 Vel ad designandū q̃ om̃s p̃sone sunt eedem in se inui-
 cem. Tercia pars p̃parationis ad celebrandū sacramen-
 tum istud cōmemorat celestem gl̃iam ad quā tendimus
 post p̃sentē miseriā dicendo. Gloria in excelsis deo. ⁊c.
 Intermittit̃ tamē in officiis luctuosis que solū pertinet
 ad cōmemorationē miserie. Quarta pars p̃parationis
 supradicte continet orationē quā sacerdos facit pro po-
 pulo vt fideles chzisti tantis digni sint misteriiis. Et sic
 p̃dicta quatuor ad p̃parationē celebrationis p̃tinent.
 Sequitur deinde ad celebrationē instructio populi fide-
 lis ad fidem que fit per doctrinam prophetica aposto-
 licam ⁊ euangelicam. Et ideo p̃termittūtur lectiones
 prophetarū et apostolorū ad disponendū populū ad fi-

dem. Et quia exultatio spūalis ⁊ gemitus cōsequi debēt in populo ex doctrina pphetarū ⁊ apostolorū. ideo post dictas lectiōes cantat a choro graduale: qđ significat pfectionē spūalis vite. Et alleluja qđ significat spūalem exultationē et leticiā. Sed tractus i officiis luctuosis cā- tatur ad designandū spūalem gemitū. deinde legit euā- geliū: ad instruendū pfecte populū in doctrina xpi qđ in euangelio continet: quo lecto cantatur cymbolū fidei in quo ostendit se populus assentire per fidē doctrine chri- sti. Qđ cymbolū cantat in festis sanctorū qui christi fidē fundauerūt ⁊ de quibus fit mentio i cymbolo: sicut bte virginis ⁊ apostolorū ⁊ aliorū sanctorū qui fidei artīclōs cōtinent. Deinde populo pparato ⁊ instructo acceditur ad celebrationē sacramenti quod quidē offertur conse- cratur ⁊ sumitur vt sacrificiū. Circa quod tria fiunt. qđ pmo agitur oblatio. scđo oblate materie consecratio. tercio eiusdē perceptio. Circa vero oblationē duo agun- tur. scilz laus populi in cantu offertorii: et oratio sacer- dotis petentis: vt laus ⁊ oblatio sit deo accepta. Conse- quēter sequitur cōsecratio que virtute dei agitur. ⁊ pmo populus excitat ad deuotionē in pfatione quā dicit sacerdos: quia tūc mouetur pplūs vt cor habeat sursuz ad dñm. et ideo finita pfatione: pplūs ex deuotione cō- cepta laudat christi diuinitatē cū angelis dicens. Sctūs sctūs sctūs. ⁊ laudat humanitatē eius cū pueris hebreo- rū dicendo. Bñdictus qui venit. ⁊c. Deinde sacerdos se- creto cōmemorat illos pro quibz sacrificiū offertur. Et pmo pro vniuersali ecclesia. et deinde pro illis qđ sunt in sublimitate constituti scđm conciliū apli. i. ad thimo. ii. Obsecro pmo oīm fieri obsecrationes. ⁊c. speciali- ter cōmemorat quosdā qui offerunt: vel pro quibz offer- tur hoc sacrificiū cum dicit. memento dñe. ⁊c. Secun- do cōmemorat sanctos: quorū patrociniā implozat pro predictis cum dicit. cōmunicātes. ⁊c. Tercio cōcludit pe- titiōem vt hec oblatio sit salutaris illis pro quibz of- fertur cum dicit. hanc igitur oblationem. ⁊c. Cōsequēter

De Sacramento

accedit sacerdos ad cōsecrationē eucharistie. In qua primo petit effectū consecrationis ibi cū dicit. quā oblationē tu deus. ⁊c. vel hoc dicendo petit vt cōsecratio sit nobis fructuosa. ideo signāter dicit: vt in nobis corpus et sanguis. ⁊c. Et hec significant verba que sacerdos p̄mittit dicens. Hanc facere digneris oblationē benedictam secundū augustinū. id est per quā benedicimur. Ascriptam. id est per quā in celo ascribamur. Ratam. per quā vīsceribus christi censeamur. Rationabilem. per quā a bestiali officio sensu exuamur. Acceptabile. id est vt qui nobis ipsis displicemus. Per hanc acceptabiles eius filio simus. Secūdo peragit sacerdos consecrationē per verba saluatoris nostri iesu christi cum dicit. Qui pridie. Tercio excusat se sacerdos a sumptione per obedientiā ad mandatū christi cū dicat. Unde ⁊ memores. Quarto petit vt sacrificiū peractū sit deo acceptum cum dicit. Sup̄rā q̄ propicio. ⁊c. Et hec ex deuotione offerentiū ipsum: sicut sacrificia antiquorū fuerunt ei accepta ex eorū deuotione Et tamen istud debet magis esse ei acceptū cum sit perfectissimū. Quinto petit sacerdos a deo huius sacrificiū ⁊ sacramenti effectū spirituale q̄tum ad duo. Primo q̄dem q̄tum ad ipsos sumentes illud sacramentū cū dicit. Supplices te rogamus omnipotens deus. ⁊c. Nec petit sacerdos in hoc dicendo q̄ species sacramētales aut corpus christi ⁊ sanguis sub eisdem sp̄ibus contenti ferantur in celum. Sed querit ⁊ petit pro corpore christi mystico. scilicet pro ecclesia catholica: que significatur per corpus verum et sanguinē christi: q̄ orationes sacerdotis ⁊ populi: angelus assistens huic sacramento representet deo. scōm illud apoc. viii. Ascendit fumus ascensorū de orōnibus sanctorū de manu angeli corā dñō. ideo dicit sacerdos. Iube hec p̄ferri per manus sc̄ti angeli tui ī sublimē altare tuū in cōspectu diuine maiestatis tue. ⁊ dicit sublime altare ecclia triūphans: in quā transferri petimus. Vel per angelū intelligi pōt ipse xp̄s qui āgelus cōcilii dicitur qui corpus suū mysticū. id est eccliam sacram

deo patri et ecclesie triūphanti que est in celis coniūgit.
et propter hec missa dicitur quia sacerdos per angelum
preces mittit ad deum. vel per sublime altare intelligit
ipse deus qui est beatitudo nostra quā obtinere petim?
Secundo petit sacerdos huius sacramenti et sacrificii ef-
fectum quātum ad mortuos qui iam sumere hoc corpus
christi nō possunt: cum dicit. Memento etiam dñe famu-
lorū famularūq; tuarū qui nos precesserūt. .zc. Tercio pe-
tit sacerdos a deo huius sacrificii et sacramenti spūali-
ter effectum quātum ad ipsos sacerdotes offerentes cū di-
cit. Nobis quoq; peccatoribus. .zc. Consequenter agitur
de sumptione huius sacramēti. Primo tamē pparatur
pplūs ad sumptionē que per tria habet fieri. Primo p
orationē cōmunē totius populi que est oratio dñica cū
dicit sacerdos. Pater noster. .zc. Scōdo p orationē priua-
tā cū dicit. Libera nos q̄s dñe ab oībus malis. .zc. et hāc
offert spūaliter pro populo. Tercio preparat pplūs per
pacē: cum dicit. Agnus dei. .zc. cum eucharistia sit sacra-
mentū vnitatis et pacis: que tamen pax solū datur quā-
do sacramentū datur pro viuis. Quia pro defunctis in
eorū missa pax non datur: quia nō sunt in p̄turbatione
huius mundi: sed quiescunt in dño. Similiter nec inter
monachos. quia iam in mundo mortui sunt. vt habetur
super illud decretū de consecra. distinct. xii. Pacem. De-
inde sequitur perceptio sacramenti. Primo sacerdos su-
mit eucharistiā. deinde dat ceteris qui cōmunicant et iu-
stum est vt primo sumat. q̄a qui aliis diuina tradit pri-
mo debet esse eorū particeps vt dicit dionisius in. iiii. ca.
eccliaſtice hierarchie. Ultimo autē tota misse celebratio
terminatur in gratiarū actione: populo exultāte pro sū-
ptione hui⁹ sacramēti: qđ designat cātus post sūptionē.
et tūc sacerdos refert grās dño deo orōnem dicēdo. sicut
xps post cenā cū discipulis celebratā dixit hymnū. In fi-
ne autē diaconus populū licenciāt dicendo. Ite missa est.
scilz hostia ad deū per angelū. Oīm ergo quedā dicunt
a choro: et hec pertinet ad totā eccliaꝝ sicut itroīt⁹ et gra-

duale et huiusmodi. Quedam inspirantur populo per sacerdotē. sicut fides et glia celestis. ideo sacerdos inchoat glia in excelsis: et credo. Quedā etiā dicuntur pro populo per ministros: sicut doctrina veteris testamētī et nouī tā q̄ a deo missos. Quedā vero solus sacerdos p̄osequit. sicut que p̄tinent ad suū officium. sicut dona et p̄ces. Et eorū quedā sacerdos dicit in publico. et hec p̄tinent ad sacerdotem et ad populū vt orōnes. quedā vero ad sacerdotem solū: sicut oblatio et cōsecratio. et ideo ea dicit occulte submisse vel secrete: in signū q̄ tempore passionis christi ante missionē spūs sancti in discipulos ipsi confitebant christū occulte. In his etiā que a sacerdote in publico dicuntur expectat assensum dicentiū. Amen. et excitat attentionē populi: et ideo premittit dñs vobiscū: et in fine subiūgit: Per omia secula seculorū. Notandū q̄ in missis solēnibus plures debent assistere sacerdoti: vt dicit sothel papa vt habet in decre. de consecra. distinct. i. vbi dicit q̄ nullus sacerdos presumat missam celebrare nisi duobus correspondētibz presentibus sibi et ipse tercius habeatur. In missis tamen priuatis vnū sufficit habere ministrum qui gerit personā totius populi catholici et totius ecclesie: ex cuius persona respondetur pluries sacerdoti. ¶ Nunc de his que fiunt in missa michi dicas. ¶ Longum est enarrare: sed breuiter pertransibo. Unde scias q̄ eorum que in missa fiunt: quedam p̄tinent ad reuerentiam sumptionis sacramenti: sicut ablutio manū que conuenienter fit: quia p̄ciosa tractare non debemus nisi manibus lotis et mundis. Similiter propter significationem fit: vt scilicet interius sit sacerdos lotus per confessionē. sicut exterius manus mundantur per aque lotionem. Et lauantur extremitates digitorū. ad designandū emundationē etiā a minimis peccatis per confessionem que fit ad altare in introitu misse. Thurificatio autem fit duplici rōne. Una ratio ē propter reuerentiā sacramenti. vt si sit i loco celebrationis aliquid olens et prauū odoris. p̄ bonū odorē thuris depellat.

Alia ratio mystica est ad representandū effectū grē diuī
ne fit aut̄ thurificatio. quia sicut xp̄s bono odore plen⁹
est ⁊ a xp̄o diriuatur bon⁹ odor ī mistros ecclesie sic ad fi
deles per officiū ministroꝝ ecclesie idē odor deriuare de
bet. Ideo in missa vñdīq; altare thurificat̄ per qđ xp̄s
significatur: ⁊ postmodū om̄s fideles per ordinē. Et sic
illud pertinet ad corpus xp̄i mysticū. Sunt etiā alia que
fiūt ad representationē passionis xp̄i sicut crucis signa
tiones que fiūt a sacerdote in celebratione misse que de
signant effectū ⁊ virtutē crucis ⁊ modū passionis chꝛisti
Post vero consecrationē extendit sacerdos brachia sua
quod designat extensionē brachioꝝ xp̄i in cruce. leuat
postea manus ad designandū qđ orō eius pro populo di
rigatur ad deū. Quādo autē sacerdos in missa manus
iungit ⁊ inclinat se orans suppliciter. hoc significat hu
militatē ⁊ obedientiā xp̄i ex qua passus est. Digitos aut̄
iungit post consecrationē scilz pollicē cū indice. quibus
corpus cōsecratū tetigerat vt si aliqua particula hostie
cōsecrate adhereat digito nō cadat. et hoc fit ppter reue
rentiā sacramēti. Quīq; autē vicibus sacerdos vertit se
ad populū ad designandū qđ xp̄s in die resurrectionis
manifestauit se quīquies. Salutat autē sacerdos septies
in missa populū. scilz quīquies quādo vertit se ad pplm̄
et bis quādo nō vertit se ad populū: scilz vna vice quan
do dicit dñs vobiscū ante pꝛefationē. et alia vice quādo
dicit. pax dñi sit semp vobiscū. ad significandū septisoz
mē gratiā sanctispūs. Episcopus autē celebrās in salu
tatione pꝛima dicit. pax vobis. quia hoc xp̄s dixit disci
pulis suis post resurrectionē suā: cuius personā ep̄s re
presentat. Postea frangiť hostia consecrata in tres par
tes. quarū vna ponit̄ in calice: que designat corpus xp̄i
qđ iam surrexit. Et corpus mysticū eius q̄tum ad sc̄tōs
qui cū corporibz surrexerūt vt beate virginis pars co
mesta significat ipsū ambulantē sup terrā et corpus ei⁹
mysticū. scilz fideles xp̄i in terra viuētes. qui passionibz
terunt. Tercia pars in altari vsq; ad finem misse rema

nens significat corpus christi iacens in sepulchro. et corpus eius mysticum scilicet corpora sanctorum iacentia in sepulchris: quorum anime sunt in purgatorio: vel in celo. Iste autem modus seruandi unam partem hostie usque ad finem misse modo non seruatur. manet autem hodie eadem significatio in partium hostie fractione. Conseruantur autem alie hostie consecrate propter infirmos. ut in decretis. de consecratione. di. ii. legis. cap. presbiter. 2c. De hac autem fractione triplici usus. Hostia diuiditur in partes tincta beatos. Plane sicca notat viuos seruata sepultos. Quidam autem tenent quod pars hostie in calicem posita significat illos qui viuunt in hoc mundo fideliter: quia sunt participes passionis christi pars autem extra calicem seruata plane significat bonos in corpore et anima: ut est beata virgo. pars comesta illos quorum corpora in sepulchris iacent: et anime eorum in purgatorio sunt aut in celo. Et nota quod illa fractio trina non habet fieri in corpore christi. sed in accidentibus et speciebus per se manentibus que retinent eandem vim virtute diuina: quam prius habebant cum subiecto. de hoc dictum est supra ca. viii. di. i. et l. Vero etiam. Quod pars in calicem missa non debet dari populo in supplementum communionis. quia panem intinctum non dedit christus discipulis nisi iude proditori. Nec tunc accepit iudas corpus christi sub pane intincto. sed simplicem panem. quia corpus et sanguinem christi prius cum ceteris apostolis supererat. sed in porrectione panis intincti expressit iohanni euangeliste suum proditorem. Post sumptionem autem corporis et sanguinis domini nostri iesu christi digiti quibus tetigit sacerdos corpus christi et os vino abluisset Et non debet ablutionem sumere si uoluerit aliam missam celebrare. quia si aliud sumeret a sanguine celebrationem alius misse impediret. Ideo in decretis. de celebratione. misse. ex parte. 82. Semp[er] sacerdos vino os suum perfundere debet postquam accepit totum eucharistie sacramentum Nisi tamen eodem die missam aliam debuerit celebrare ne si forte uinum perfusionis accipet celebrationem alteram impediret unde quicquid infunditur post species panis et uini vel cum ipsis

in calicē: nō conuertit in spēs sacramēti: s; potius illas corrumpit. Et ideo uinū infusum in calicē post sumptionē corporis ⁊ sanguis: nullomō sumendū est a sacerdote cū sacerdos vult aliam celebrare missam. De hoc dictū est supra ca. xvi. ⁊c. Nec tibi petre de sacramento eucharistie sufficiant.

De sacramento penitentie.

Cap. xii.

Petrus. Nūc de sacramēto penitentie audire volo. que scōda tabula dicit post diluuiū vel naufragiū: ideo te rogo vt circa eam diligēter attendas quia sacerdotib; est maxime necessaria et curā habentibus animarū. **S** Multa sunt in isto sacramēto que nō potero declarare. Pete tamē quid vis ⁊ put potero cuz dei adiutorio respōdebo. **P** Quero primitus quare tabula scōda dicitur penitētia: deinde quid sit sacramentū penitentie: et que sunt eius materia ⁊ forma. **S** Penitētia est et dicit scōda tabula scōm metaphozā: quia primū remediū mare transeuntibus est nauis integra: vt in ea nauigantes saluentur. Sic secundū remediū post nauē fractam est paruula nauis que sibi adherentes saluat. Sic spūaliter primū remediū huius vite est baptīsmus. ad seruandā integritatē. Sed penitētia est secundū remediū: que integritatē perditā per peccatū mortale reparat ad salutem: ⁊ ideo scōda tabula dicit post naufragiū peccati mortalis. Est aut penitētia pterita mala plāgere: ⁊ plangēda iterū nō cōmittere. Est etiā in sacramēto penitentie materia ⁊ forma sicut ⁊ in aliis sacramentis. Actus enī penitētis dolentis de pctis cōmissis: est et sunt materie sacramenti penitētie. Verba autē sacerdotis in absoluendo penitētē cōfitentē: sunt forma. scilicet ista. Ego absoluo te. Und illa vba q̄ proferunt. s. misereatur tui op̄s d̄s. ⁊c. et similis illa. Absolutionē ⁊ remissionē oīm pctōꝝ. ⁊c. nō sunt de essentia forme sacramēti penitētie: s; sūt solū orōnes ⁊ supplicationes deo pzrecte ne ipediaf effect⁹ sacramēti. Et idō solū hec vba. ego absoluo te. ⁊c. sūt de necessitate forme. Nec etiā li ego est de

necessitate: sed ponit ad maiorem expressionem intentionis
 absoluentis. **P** Nūquid requiritur manus impositio super
 caput penitentis in absoluendo eum. **S** Non. quia de tali
 manus impositione mentionem non fecit Christus: cum dixit pe-
 tro et discipulis. Quaecumque solueris super terram. &c. ideo
 verba predicta scilicet. Absoluo te: operantur solius virtute di-
 uina. **P** De quibus peccatis est proprie penitentia iniungenda.
S De mortalibus et non proprie de venialibus. nisi in quantum
 committuntur ex nostra voluntate. Nec etiam contra peccatum
 originale. sed magis baptismus eo quod peccatum originale
 non reiteratur. sicut nec baptismus qui datur contra illud.
P Sed quia peccatum actuale pluries iteratur: ideo penitentia plu-
 ries est de ipso iniungenda. Aduertere autem debes triplex
 esse genus penitentiae. Est enim quedam penitentia priuata quae
 fit in secreto: quam sacerdotes qualibet die iniungunt pro
 peccatis occultis. Est autem alia publica quae fit in manifesto
 pro peccatis manifestis: ut peregrinatio per mundum cor-
 poris nudo vel cum baculo cubitali et humo. et hec etiam
 iterari potest et a sacerdote iniungi. Est autem tertia peniten-
 tia quae sollemnis dicitur: quae fit in capite ieiunii quadrage-
 sime: et solum iniungitur ab episcopo pro enormi crimine:
 quod commouet totam urbem vel totum alium populum ut pro
 paruulorum periclitatione cum scandalo populi et parentum
 in curia. Nec iteratur hec penitentia propter significationem
 eius: quia designat electionem hominis de paradiso terre-
 stri: quae semel facta est. Nec iniungitur sollemnis hec peniten-
 tia clericis propter scandalum: quia post penitentiam sollem-
 nem non potest aliquis ad sacros ordines promoueri: et in-
 famis efficitur. similiter non iniungitur personis ordina-
 tis: quia defertur ordini non personae. **P** Quomodo habet
 fieri penitentia sollemnis. **S** Iste modo habet fieri sollemniter.
 Penitentes in capite ieiunii quadagesime cum suis presbi-
 teris presentant se episcopo ciuitatis vel eius vicario ante
 fores matris ecclesiae sacco induti et nudis pedibus vul-
 tibus demissis coma deposita et eis in ecclesia introduc-
 tis: episcopus cum clero dicit septem psalmos. Et postea manu

eius imponit et aqua benedicta aspergit: et cinerem capiti
 bus eorum imponit. cilicio colla eorum operit: et denunciatur eis
 hoc lacrimabiliter: quia sicut adam eiectus est a paradiso
 ita ab ecclesia eiciuntur. Et tunc iubet episcopus ministris ut
 eos ab ecclesia expellant: clero eos prosequente et cantante
 illud responsorium. In sudore vultus tui. &c. Et post in cena
 domini a suis presbiteris reducuntur in ecclesia ubi erunt usque
 ad octabas pasche: ita quod nec comunione nec pacem reci
 pient: et tunc eribunt de ecclesia: et erunt extra ecclesiam usque
 ad talem diem sequentem scilicet in capite ieiunii anni sequen
 tis. Et fiet sicut prius quolibet anno quousque aditus ec
 clesie eis reddet: et reconcilientur ab ecclesia secundum volun
 tatem episcopi: ad quem solum pertinet illorum reconciliatio.
 Mulieres autem comam non deponunt in signum subiectionis
 sed solum viri. **P** Nunquid debet penitens de quolibet **R**
 peccato mortali confiteri. **S** Etiam conteri et confiteri
 tenetur de quolibet peccato mortali dum ad sui cogniti
 onem peruenierit. **P** Nunquid etiam de quolibet pec
 cato veniali. **S** Non. sed solum requiritur detestatio
 peccati et displicentia. Et etiam motus deuotionis in deum
 et in res sanctas. unde venialia peccata remittuntur per sa
 cramentorum susceptionem. sicut eucharistie: extreme unctionis
 et huiusmodi. Similiter remittuntur ex virtute eorum que
 ad detestationem illorum peccatorum faciunt. scilicet in confessio
 ne generali. tonsione pectoris. et oratione dominica. ubi di
 citur. Dimitte nobis debita nostra. et huiusmodi. Simi
 liter dimittuntur quando aliqua fiunt ex deuotione dei: et
 rerum sacrarum. sicut ab aspersione aque benedictae et etiam
 benedictione episcopali: benedictione sacerdotali in fine
 missae. et ex omnibus que reuerentiam prebent deo et rebus
 sacris. Et hec intelliguntur in homine in quo solum venia
 lia sunt. Quia in eo homine in quo est veniale cum mortali
 Non remittitur mortale sine veniali et veniale sine mor
 tali. **P** Nunquid tenetur quilibet ad confitendum **S** Ita **S**
 saltem semel in anno et proprio sacerdoti curato vel alii
 ex eius mandato. Nec potest aliquis prelatus dispensare
 di

quin homo teneatur ad confitendū peccata mortalia q̄
 confessio non est non solum iure positivo. sed etiam iure
 diuino **P** Nūquid pōt aliq̄s aliū p̄fiteri q̄ pprio sacer
 dōti **S** Quilibet tenet pprio sacerdoti p̄fiteri qui curā
 aīe eius habet. et hoc saltē semel i āno. de oībus pctis su
 is. Tam pppter potestātē et iurisdictionē quā habet ppri⁹
 sacerdos sup parrochianū suū et eius vultū debet agno
 scere. cū eius aīe sit redditurus rōnem q̄ etiā pppter p̄ce
 ptū ecclie. In illa decretali. Omīs vtriusq̄ sexus. Scias
 tñ q̄ sūt quīq̄ casus qui excipiunt. in quibz pōt parro
 chianus aliū p̄fiteri q̄ pprio sacerdoti. Primus ē si cōfi
 tens sit vagabundus. Scōdus ē si domiciliū mutauerit.
 Tercius ē si culpā i alia parrochia cōmiserit. Quartus
 ē ob ppriā maliciā sacerdotis qñ reuelator ē cōfessiois.
 vel icitat confitentē ad pctm̄. Quintus est i articulo mor
 tis i quo quilibet sacerdos pōt penitentē absolue. Et no
 ta q̄ sacerdos nō debet audire cōfessionē mulieris cum
 qua peccauit de eo pctō qd cū ea cōmiserit: s̄ debet eā aliū
 sacerdoti remittere. Nec debet mulier ei cōfiteri: s̄ debz
 petere licentiā p̄fitendi aliū. Etiā si ille negaret. deberet
 ad aliū ire tam pppter periculū peccādi cū illis q̄ pppter
 minozē erubescentiā quā de pctō habet. Nichilomin⁹ tñ
 si confiteret illi et illā absolueret cū emēdationis p̄posi
 to absoluta esset. Et nota q̄ pctā eadē de quibz aliquis
 cōfessus fuerit et absolutus si iterū ea confiteat laudabi
 le ē et fructuosū maxime si confiteat ea ei qui habet pote
 statē absoluendi. Quia tanto plus de pena satisfactoria
 ei remittit. pppter erubescentiā cōfessionis que in penam
 satisfactoriā computat. Et similiter pppter vim clauū q̄
 bus sacerdotes absoluūt. Unde totiēs posset aliq̄s confi
 teri eadē pctā q̄ ab omī pena satisfactoria liberaret. Nec
 talis iteratio facit iniuriā sacramento penitētie cū in eo
 nō imprimat character sicut in baptismo cōfirmatione et
 ordine. Nec fit cōsecratio materie sicut in sacramēto eu
 charistie. In quo nō licet hostiā consecratā iterū eandē
 cōsecrare. Et nullū horz est in sacramēto penitētie. ideo

licitū imo fructuosū ē ⁊ vtile pluries eadē pctā cōfiteri.

P Nūquid cōfessio per interpretē pōt fieri vel scripturam **S** Cōfessio per vba fieri debet tā ppter erubescen-
tiā cōfitentis q̄ etiā ppter maiorē exp̄ressionē mētis cō-
ceptus q̄ per vba habet. Verūtamen ī illis q̄ suos men-
tis cōceptus sacerdotibz nō possunt exp̄rimere sufficiūt
alia signa mentē exp̄rimentia per q̄ sacerdos possit ani-
mū cognoscere cōfitentis sicut carentibz loquela. ⁊ mu-
tis sufficiūt signa ⁊ scriptura. Et similiter vbi sacerdos
ydioma cōfitentis nō itelligit sufficit iterpres vel scrip-
tura **P** Quid faciet penitēs in extrema necessitate po-
situs qui nō habet copiā sacerdotis cui valeat confiteri.

A

S Confiteat̄ deo vel laico si habuerit. q̄a in tali neces-
sitate posset cōfessio fieri laico vel nō sacerdoti. pposito
tū retēto cōfiteudi sacerdoti dū copiā habē poterit ⁊ ne-
cessitate cessante **P** Multos expertus sū qui cōfiteri ne-
sciūt. Nūquid possum eis aliqua iterrogare si cōmiserit

B

ea **S** Potes. sed iterrogādo debes adhibere diligentia
⁊ cautela: vt nō iterroges de pctis inusitatis. et ad pro-
pria psonā nō spectantibz Quia milites nō sūt interro-
gandī de pctis religiosoz nec ecōuerso. Similiter nō est
interrogandum de pctis illis que ex abundātia malicie
adinuēta sūt. nisi a longe et maxime de pctis carnis. q̄a
cū delectabilia sūt possent mouere confitentē: ⁊ ad eoz
cognitionē deuenire que prius ignorabat. Ideo de v̄sita-
tis est querendū vtpote de mēdacio furto piurio. ⁊ h̄mōi
de carnalibus aut per circūstātiās multū remotas **P**

C

Que sunt circūstantie per quas aggrauatur peccatum
⁊ que sunt iterrogande **S** Ille circūstantie per hunc
versum declarantur. Quis: quid: vbi: quibus: cur: quo-
tiens: quomodo: quando. Quis importat circūstantiam
cōditionis persone. vt quis fecit. Iuuenis vel senex. cle-
ricus vel laicus. solutus vel ligatus. q̄a si aggrauat̄ pec-
catū ⁊ trahit ī aliā spēm vtpote si solutus est ⁊ cognoue-
rit mulierē solutā fornicatus ē. Si ligatus est adulteriū

De Sacramento

est. et sic de aliis peccatis. Quid importat circumstantiam que est effectus actus sicut furando qui plus furat damnum maius infert vel rem non sacram furando furtum committit sed furando rem sacram sacrilegium committit. Ubi importat circumstantiam loci. ut si peccatum fiat in loco publico sacro vel privato. Quibus scilicet auxiliis vel instrumentis ut si percusserit manu vel pugno aut baculo seu gladio. Cur. id est qua intentione fecerit. ut si quis occiderit alium vel percusserit rapiendi ratione vel vindicte. Quomodo importat modum et qualitatem actus. ut si percusserit fortiter aut remisse vel leniter. Quando importat tempus ut si in tempore sacro peccatum commisit aut non sacro. Istas circumstantias debes a confitente diligenter inquirere quia confitende sunt. Et maxime ille qui trahunt peccatum in aliam speciem sicut in fornicatione et adulterio. scilicet ad ligatam accedere. similiter stuprum sicut deflozare virginem. et sacrilegium est cognoscere mulierem benedictam vel sanctimonialem. et incestus cognoscere uxoris sue consanguineam vel suam. In furto etiam est sacrilegium. et in dolo pariurium. et huiusmodi similia alia peccata que trahunt in aliam speciem peccati. Caveas tamen ut iam dixi ne nimis descendas ad particulares circumstantias peccatorum carnalium. Similiter caveas ne personam cum qua confitens peccavit nominare eum cogas. qui si eam nominare voluerit prohibeas. sed solum inquiras de conditionibus persone generalibus cum qua peccavit. utrum sit persona ligata vel soluta. ordinata aut sacram religionem professam. et huiusmodi. et sic generaliter ne personas proprias agnoscas. **P** Ut video. se persona debet accusare in confessione solum et integre confiteri. **E** Etiam et ut scias qualiter debeat confessio fieri conditiones per hos versus reperies. Sit simplex humilis confessio pura fidelis. Atque frequens nuda discreta libens verecunda Integra secreta lacrimabilis accelerata. fortis et accusas et sit parare parata. Huius autem expositio est hec. Sit simplex. id est sine plica. ut nichil dicatur nisi quod pertinet

ad q̄ritatem pcti. ⁊ qualitatem pctōis . humilis. i. miserū
 se clamet penitens. pura scilz cū intentione recta. fidelis
 id est vera. frequēs scilz sepe fiat. nuda. scilz sine inuolu-
 tione aut obscuritate verborū. discreta. scilz maiora pec-
 cata dicat cū maiori pondere. libens. i. volūtaria. vercū-
 da. scilz erubescendo de pctis ⁊ nō iactando de bonis. in-
 tegra. scilz q̄ nichil celet q̄a aliter absolui non posset cū
 nō fiat absolutio vnius pcti mortalis sine alio. secreta.
 scilz ad forū penitētie vbi de occultis cōsciencie agitur.
 lacrimalis q̄tum ad dolorē de pctis cōmissis. Accelera-
 ta. scilz vt statim cōfiteatur ⁊ nō dilationē confitendi fa-
 ciat. hoc tamē nō est de necessitate precepti. quia quilibz
 tenet solū semel in āno de rōne precepti cōfiteri. scilz in
 paschate. laudabile tamē est vt homo post lapsum statim
 confiteat̄ tam ppter recuperandam grām. quā amisit: q̄
 ppter periculū mortis. cuius certitudinē temporis nō
 cognoscit. fortis. scilz vt ppter erubescentiā cōfiteri pec-
 cata nō dimittat. accusans. scilz seipsū ⁊ nō alium. ⁊ sit
 parere parata quia cōfitens debet sacerdoti in omnibus
 obedire q̄tum ad ea que sunt in foro penitētie. Ecce igitur
 petre dixi de quibus confessio fieri debet et quibus ⁊
 qualiter facienda sit.

Utrum quilibet sacerdos possit penitentem absolue-
 re ab omnibus peccatis in necessitate

Cap. xiii.

Setrus. Quia post confessionē penitētis sequitur
 absolutio sacerdotis. Ideo de absolutiōe ei⁹ mi-
 chi dicas. Et primitus vtrum quilibet sacerdos
 in necessitate possit ab oibus pctis absolvere penitētem
S In casu necessitatis vbi de morte cōfitentis timetur
 quilibet sacerdos ab omnibus pctis potest absolvere cō-
 fitentē. et ab omni vinculo excoicationis. Iniungendo tñ
 prius ei q̄ si ad statum sanitatis peruenerit. et necessi-
 tas cessauerit. q̄ adeat episcopū vel eius penitentiarium
 pro suscipienda penitentia pro maioribus peccatis. pro
 quibus ei est remittendus. Similiter si excoicatus fue-
 rit q̄ adeat iudicem ad satisfaciendū pro contumaciis ⁊

delictis. Alioquin si neglexerit in pristina scdm bonifacii octauū. retrudet sniam. vt habet de sen. excō. 7 interdicti. Eos qui a sententia. **P** Nūquid extra necessitatē quilibet sacerdos potest quēlibet absolue: 7 a quibuscūq; pctis. **S** Non. qā licet potestas sacerdotalis que cōfertur in ordine se extendat q̄tum est de se ad oīa peccata remittēda. Verū tamen ad vsum hui⁹ potestatis sequitur iurisditio que iurisditio a maioribz in inferiores descendit. Ideo potest supior aliqua sibi reseruare de quibus iudiciū inferiori nō cōmittit. Sūt autē quīq; casus retenti a iure. pro quibz simplex sacerdos remittit penitentē superiori. Primus est quādo imponēda est solēnis penitentia. Secundus est de excōicatis a iure vel ab homine quādo inferior sacerdos nō potest absolvere. Tercius est quādo iuenit in penitente irregularitatē contractam pro cuius dispēsatione debet eum ad superiorē remittere. Quartus de incēdiariis est. Quintus est quando cōsuetudo est ī aliquo episcopatu q̄ enormia crimina ad terrore subditorū episcopo reseruānt quia cōsuetudo in talibus dat 7 aufert potestatē. hmoi autē crimina in his vsibus cōtinent. Qui facit incestū deflorans aut homicida. Transgressor voti periurus sortilegusq;. Sacrilegus patrū pcussor 7 sodomita. Et mentita fides: faciens incendia. prolis oppressor. blaphemus: hereticus. omis adulter. Clerū percutiens is adeat presulē. Istos casus solent episcopi retinere. Sz in aliquibz diocesibz ppter peccantiū multitudinē 7 locoꝝ remotiōē. 7 scādali euitationē. Episcopi aliquos dictoꝝ casuū curatis sacerdotibus cōmittunt. Qui etiā scdm consuetudinē locoꝝ absolūt a quibusdā 7 a quibusdā non. Unde bonū est casus reseruatos ab episcopis sacerdotibz agnoscere vel notificare. qm absolūtes a retentis quibus non possunt peccāt. De his autē casibz supradictis papa retinet tres scilz percussorē clerici cū atroci iniuria: incēdiarios ecclesiarū 7 falsarios litterarū papaliū. **P** Expositionē dictoꝝ casuū michi dicas **S** Expositio eorum manife:

ita est veruntamen aliqua tibi dicam. Incestus est concu-
bitus carnalis inter personas eiusdem sanguinis. sicut cum
matre: filia: sorore: nepte: matertera: germana. vel eiusdem
affinitatis. scilicet cum consanguinea uxoris proprie usque ad
gradum prohibitum. Et sicut causatur ex parte viri incestus
sic ex parte uxoris quando cognoscitur a cognato viri sui
Deflorans scilicet virginem quia virginitas est summum bo-
num et virgo angelis comparatur. et ei centesimus fructus
attribuitur. Et ideo illicita defloratio virginis scilicet ex-
tra bona matrimonii summum peccatum est. et dicitur stuprum.
Et ad hunc modum refertur raptus qui est violentia mu-
lieris et oppressio. Homicida scilicet voluntarius sicut inli-
diando inuadendo consilium auxilium prebendo vel casu
facto debitam diligentiam non adhibendo. prohibens non
remouendo. seu rei illicite ex qua homicidium sequitur ope-
ram dando. Transgressor voti scilicet extra casum necessi-
tatis. Periurus coram iudice vel pluribus. ex quo scan-
dalu oritur. Sortilegus diuinatores carminatores de-
monum auxilium inuocantes. et eis reuerentiam facientes. Sa-
cristicus. scilicet auferendo rem sacram de loco sacro vel sacrum de
non sacro vel non sacrum de loco sacro. Ad hunc casum refer-
tur violatio ecclesiarum vel locorum sacrorum scilicet violenter
hominem extrahendo crimine fornicationis vel sanguinis effu-
sionem in eis perpetrando. Et similiter monialem et bene-
dictam mulierem carnaliter cognoscendo filiolarum suarum et con-
matrem. Patrum percussor scilicet voluntarie ratione vin-
dicte vel iniurie vel illicitum faciendo. ex quo patris aut
matris percussio sequitur. Sodomita scilicet hominis cum ho-
mine vel mulieris cum muliere: aut viri cum muliere extra
vas debitum vel cum bruto. Ad hunc modum refertur omnis
molliciei carnalis procuratio per contactum. Mentita fi-
des. cum intentione fallendi decipiendi vel dampnum infe-
rendi. ut in seruis apparet. qui res domini suorum seruare
debent. similiter ubi alteri preiudicium generatur. sicut de
bitoribus apparet ubi fidei promissum subueniri potest
querendo soluendi dilationem Ad hunc casum refertur

omne periuriū pñictosum . faciens incendia domoz ec-
 clesiarū pter tamē casum iusti bellī. prolis oppressor sci-
 licet sponte. z ad hūc casum pcuratio sterilitatis. z abor-
 tuoz z si fetus pcreatus fuerit z formatus in vtero vel
 in ventre homicidiū est. z ad casum homicidiū referē des-
 tructio. Blaphemus. scilz blaphemādo deū z sctōs. Et
 similiter ad hūc casum referē omīs ydolatria z demonū
 veneratio seu iuocatio quia hoc est blaphemia in deū et
 heresis est. Hereticus scilz cōtra deū falsa sentiendo cō-
 tra articulos fidei predicādo docendo aperte vel secrete
 z omīs fautores z cōsentientes. heretici reputātur. Simi-
 liter ad hūc casum refertur pdictus casus scilz demonū
 veneratio z omīs cōtumelia creatoris. Omīs adulter. s.
 accedens ad thozū alterius vel thoz violans illicito cō-
 cubitu siue vir siue mulier. Clerū percutiēs. scilz animo
 iniuriandi vel violentiā inferendi in se vel in rebus sibi
 coniūctis vt vestimentis z hmōi. Et si atroc fuerit iniu-
 ria aut enozmis ad solū papam pertinet ablutio. Sunt
 autē plures persone que a suis prelatis absolui possunt
 Primo si pcutiens sit in articulo mortis . scōo si sit ho-
 stiarius alicuius viri potētis . dū tamen ex pposito vel
 odio clericū grauitē nō percussit. Tercio si dñs pcut-
 serit seruū leuiter z maxime quādo ppter eius absentiā
 vel defectū damnū incurrit. Quarto si pcutserit nesciēs
 clericū esse. Etiā mulier clericū pcutiens si sue pudicie
 insidiat. Quinto si regularis regularē percutiat . nisi sit
 excessus enozmis. Sexto si pcutiens sit pauper. Septio
 si habeat inimiciās capitales . Octauo si pcutiens sit
 impubes. senex. vel impotēs. In his casibz possunt pcut-
 tientes clericū absolui a suis prelatis non remittēdo ad
 papam. Sunt autē septē casus alii in quibz pcutiēs cle-
 ricū excoicationē nō incurrit. Primus si pcutserit causa
 discipline. vt magister vel prelatus . Scōus si ex iocosa
 leuitate pcutserit. Tercius si iuenerit eū turpiter conuer-
 santē vel agentē cū vxore. matre. sorore. vel filia. Quar-
 tus si statim vim vi repellat cū moderamine inculpate

tutele. Quintus si ignoret eum esse clericum. Sextus si inue-
nerit i apostasia post trinam monitionem ei factam. Septi-
mus si clericus se transfert ad actus penitus contrarios.
ut si fiat miles. pugil. aut bigamus. etiam si in furto depre-
benda. vel si occiderit. In his casibus nec percutiens cle-
ricum sniam excoicationis incurrit. nec peccat. **P** Quia **h**
excoicatio separat hominem a sacramentis dic quo i fo-
ro penitentie erga excoicatum sit agendum. an prius de-
beat absolui penitens ab excoicatione quam absoluat a pec-
catis. **S** Prius debet absolui penitens a snia excoica-
tionis ab eo qui habet potestatem absoluendi. eo quod excoi-
catio separat hominem a sacramentis. quam absoluat a pctis
nisi casus mortis emineat: in quo potest quilibet sacerdos
ab omni excoicatione et ab omni peccato absolvere ut dic-
tum est. Tamen ei iniungendum est quod sanitate recuperata
ad iudicem ibit ut satisfaciat de emenda et contumacia. **Q**
si recusaverit adire iudicem post sanitate recuperata: secun-
dum nova iura. in pristina sniam retrudet. ut habet in vi.
li. de sen. excō. eos qui a snia cano. **P** Ad quem pertinet **3**
absolutio excoicationis **S** Duplex est excoicatio. una
dicis maior. et alia minor. Absolutio maioris excoicatio-
nis que lata est ab homine seu a iudice. pertinet ad eum qui
tulit sniam excoicationis aut ad eius superiorem. Si vero
excoicatio lata sit a iure tunc episcopus potest absolvere exce-
ptis sex casibus: quos sibi papa iuris conditor reservavit
Primus est quando aliquis iniecit manus violentas sua-
dente diabolo in clericum vel religiosum. Secundus est de illo
qui ecclesiam incendit. et est denunciatus. Tercius est de illo
qui frangit ecclesiam. et est denunciatus. Quartus est de illo
qui scienter coicat in divinis excoicato nominaliter a pa-
pa. Quintus est de illo qui falsat litteras domini pape. Sextus
est de illo qui cum excommunicatis communicat in crimine
pro quo excommunicati sunt. Non debet enim absolui nisi
ab eo qui excommunicavit etiam si non est eius subditus
nisi propter difficultatem accedendi ad ipsum et sic ab-
solvetur ab episcopo vel a sacerdote proprio prestita iu-

ratoria cautione q̄ pareat mandatis iudicis illius qui tulit sententiā. Alioquin in eandē sententiā retrudet̄ vt dictū est i p̄cedenti articulo. f. Unō scias q̄ ille qui participat cū excoīcato in crimine eū contra sententiā cōfortando ⁊ consulendo vt obstinate sustineat. maiorē excoīcationē incurrat: et nō potest absolui nisi a iudice q̄ tulit sententiā. Similiter quādo aliquis excoīcatur a iudice cū suis participatibz. tūc participātes cū eo nō possunt absolui nisi a iudice qui fert sententiā. nisi in casu necessitatis vt dictum est. Sciendū est tamen q̄ bonifa. viii. cōfirmādo decre. Inno. iiii. ⁊ greg. x. suoz p̄decessoz phibuit vt nullus iudicū excoīcare presumat maiori excoīcatione participātes cū excoīcatis in locutiōe ⁊ aliis casibus pro quibus participās solū minorē incurrat. excoīcationē nisi monitione canonica premissa aliter non tenet sententiā. vt habet̄ in capitulo. Statuimus. ⁊ capitulo. Constitutionem. ⁊ capitulo. Statuit. de sententia excoīcommunicationis. libro sexto. **P** Potest ne excoīmunicatus absolui a iudice inuitus **S** Immo. quia sicut excoīcatio fertur in aliū inuitū: ita etiam potest absolui inuitus. ⁊ manente excoīcato in cōtumacia potest iudex q̄ excoīcauit discrete remittere excoīcationē iuste latam si videat expedire salutē illius in quē excoīcatio lata est.

L **P** Nunquid ille qui est excoīcatus pluribus excoīcationibz potest ab vna absolui remanēte alia **S** Immo. q̄a excoīcationes connexionē nō habent adinuicem. ⁊ ideo qui est excoīcatus pluribz excoīcationibz potest ab vna absolui remanente alia. verūtamen quādo aliquis ē excoīcatus pluribus excoīcationibz ab vno iudice: si absoluitur ab vna intelligit̄ absolui ab omībus. nisi contrariū exprimat̄. vel ex pluribz causis ⁊ diuersis sit pluries excoīcatus ab eodem. A diuersis vero iudicibz excoīcatus si absolut⁹ fuerit ab vno nō ē absolutus ab aliis nisi si absolutio vnius confirmetur ab aliis **P** Quia excoīcatio non infligitur nisi pro peccato. nunquid potest iudex absoluere excoīmunicatū a peccato pro quo tulit cō-

tra eum sententiā sicut ab excommunicatione absoluit. **S**
Tua petre questio potestatem clauium ecclesie requirit.
Ut autem scias quid queris agnoscere: debes et scire ec-
clesie clauem esse duplicem. Quarū vna est clauis iuris-
ditionis. et alia clauis ordinis. Clauis iurisdictionis respi-
cit ecclesiā militantem a qua indigni eiciuntur per pote-
statem superioris: ad quem spectat iurisditio. Et ideo su-
periores prelati hanc clauem iurisdictionis habent: et ad
eos pertinet per excommunicationē a perceptione sacra-
mentorū et cōmunionē fidelium. cōtumaces separare et
eos ab excommunicatione absolvere. quia non sacerdotes
sicut electi. officiales. archidiaconi et huiusmodi habent
hanc iurisdictionē et clauem iurisdictionis. Ideo delinquē-
tes contumaces possunt excommunicare et ab excommuni-
catione absolvere etiā excommunicatos inuitos. Clauis autē
ordinis respicit ecclesiam triumphātem. et habet dignos
ad celum ordinare: et indignos expellere. Ideo soli sacer-
dotes qui sunt mediatores inter deum et hominem: so-
lum habent hanc clauem. Et quia per peccatum mor-
tale eicitur homo a regno celorum. Ideo absolutio mor-
talis peccati ad solos sacerdotes pertinet. quia huius-
modi ordinis clauem habent. Et scias quod nullus a pecca-
to inuitus absoluitur: licet inuitus ab excommunicatione
absolui possit. quia omne peccatum ex voluntate cōmit-
titur et procedit. Et ideo sicut non cōmittitur peccatum
nisi ex voluntate: ita nō remittitur nisi ex voluntate sci-
licet ut sicut a nobis est impetratum voluntarie: ita vo-
luntarie detestetur a nobis. Et sic inuitus non absoluitur
a peccato aliquis. Sed ab excommunicatione inuitus
potest absolui ut dictum est ibi supra. **D.** Igitur pater quod
licet iudices possint absolvere ratione iurisdictionis ab ex-
communicatione: non tamen a peccato. Et si dicas quod iu-
dex sacerdos ab utroque absoluit. dico quod non absoluit a
peccato ratione qua iudex et ratione sue iurisdictionis.
sed ratione qua sacerdos et quod habet clauē ordinis. Et
quia excommunicatio nō fertur in aliquē nisi per peccatū. idē semper post

absolutionē iudicis ab excommunicatione. debet fieri absolutio a sacerdote pro peccato. Et debēt sacerdotes laicis intimare qui ea nō cognoscūt. **P** De absolutiōe maioris excoicationis ad quē spectat dixisti. Nūc de absolute minore excoicationis dicas. Utrū simplex sacerdos possit a minori excoicatione absolvere. **S** Sic. sed ut scias ex quibus causetur minor excoicatio que prouenit participantibz cū excoicatis maiori excoicatione. his vsibus agnosces. Si pro delictis anathema quis efficiatur. Os ozare. vale. cōmunio mēsa neget. Os. scilz osculum dando. Ozare. ut nō orez cum eo. Vale scilz nō salutetur. Cōmunio. ut nō cōmunicez cū eo in sacramētis. Mensa negetur. ut non comedat cū eo. Unde in his casibus minore excoicationem participās incurrit. Et a simplici sacerdote potest absolui. ut dictū est ibi. Si participans excoicetur cū excoicato a iudice nō possunt absolui nisi a iudice excoicante. Et similiter participātes i crimine sustinendo et fauendo excoicatum in crimine pro quo est excoicatus. Tales participātes maiore excoicationē incurrūt. ut dictum est. **P** Nūquid licet cū excoicato aliquo aliquā participationē habere absqz pctō. **S** Licet. casibus qui per hos vsus designant. Nec anathema tibi soluūt ne possit obesse. Utile. lex huile: res ignorare necesse. Utile poni quia licet excoicato loqui pro utilitate et salute aīe sue similiter et alia verba iterferre ut familiarius. et facilius verba salutis sue recipiat lex ad matrimoniū refertur. quia mulier tenet semp viro obedire et ei debitū reddere: scōm legē. humile ad subiectionē refertur. quia filius tenetur obedire patri et seruire ei. Et loquū hic de filio nō emācipatis. qā emācipati filii tenentur euitare patrem excommunicatum. Similiter seruus tenetur obedire dño in his in quibus domino est obligatus. Nota tamen qd licet vxor possit participare cū viro excommunicato: et filius cum patre: et seruus cū dño veruntamen si feratur sententia in virū patrē aut dñm vxorem filios vel seruos interdicto ecclesiastico suppo-

nendo interdicti sunt nec ad sacramenta recipiendi res ignorata quādo ignoratur simpliciter q̄ sit excomunicatus. Necesse ad necessitatē vite refertur quia pegrinis transeūtib⁹ per terram excoīcatorū. licet eis cibaria emere cum nō habeant aliūde recursū seu alibi non recipiant. Vel necesse refertur ad excomunicatū cū in articulo necessitatis extitit. quia tūc subuenitur nature. Ad primū etiam casum. scilz vtile vt dicunt quidā repetitio debiti refertur. quia repetitio debiti ab excoīcato potest fieri quia sic mouetur ad salutē suam cū ad satisfactionem suā monetur. Similiter omēs casus consimiles ad ipsum referūtur. Igitur vides petre q̄ prius absolue⁹ dus est excoīcatus ab excoīcatione a iudice: q̄ a sacerdote a peccatis. Et quomodo participandū sit cū excoīcato: et quomodo nō. et ad quos pertinet sententiā excoīcationis ferre: qui scilz habēt clauem. iurisdictionis ordinariā vel delegatam. Episcopi tamen auctoritate propria clauem iurisdictionis ordinariā habent in suis diocesib⁹ et excoīcare auctoritate ppria possunt. Sacerdotes vero parochianos excoīcare non possunt nisi ex cōmissione eis specialiter facta: aut in casibus certis sibi a iure concessis. scilz furto. rapina et hmoi. De duplici igitur excoīcatione dictum est. scilz maiori et minori: que licet vere separent hominē a sacramētis et a sacramentorū cōione seu pceptione: non tamen vtraq; a cōione fidelium et cōsortio. quia maior solum a consortio fidelium separat et nō minor. Et de minori pōt simplex sacerdos absolue.

Utrum tota penitentia pro peccatis sit iniungenda. vel sit ad arbitrium sacerdotis.

Cap. x. iiii.

Quia in sacramento penitentie post confessionē et absolutionē sequitur satisfactio: idō de modo satisfaciendi michi dicas. Et primo si sacerdos debeat tantam penitentiā iniungere q̄tam meruit peccator in peccando. **S** Ad iniungendū penitentiā penitēti. nō potest sacerdos totam penitentiā iniungere penitenti que

pro peccatis mortalibus requiritur. quia in hac vita expleri non posset. Similiter quia secundum quantitatem contritionis etiam pena diminuitur quam sacerdos non agnoscit. Ideo dicitur quod penitentiae sunt arbitrarie. scilicet ad arbitrium sacerdotis qui discrete considerat conditiones penitentium et possibilitatem. Unde et si tota penitentia non soluat in hac vita que pro peccatis debetur. in purgatorio expurgabitur et soluetur post hanc vitam. quoniam reatus pene temporalis semper post confessionem remanet ad quam fuerat obligatus. Similiter non oportet quod sacerdos iniungat penitentiam semper que de iure constituta est. propter necessitates personarum. sed ut dictum est ad eius arbitrium discretum est imponenda.

Q Nūquid infirmis iniungenda est penitentia? **R** Non. quia si illis iniungeretur penitentia: ad illam teneretur quam facere aut perficere non possent. ideo est eis innotescenda et non iniungenda. Unde innotescendum est eis ut doleant de peccatis et consolentur de misericordia Dei et quod per amicos procurent elemosinas et orationes et hominibus pro ipsis fieri. Similiter quod habeant propositum abstinendi a peccatis. si de infirmitate convalescerint aut resurgant.

Q Nūquid potest unus pro alio satisfacere? **R** Ad evidentiam tue questionis scias duplicem esse effectum satisfactionis. Primus est excisio causarum sequentium peccatorum: et isto modo penitentia est medicina quedam ad evitandum peccatum. sicut ieiunium et peregrinatio domat corpus penitentis et attenuat ut amplius in illud peccatum non cadat. et isto modo non potest unus pro alio satisfacere: quia peregrinatio et ieiunium uni non domat corpus alterius. Secundus effectus penitentiae est solutio debiti peccatorum precedentium quo penitens fuerat obligatus post contritionem. confessionem et absolutionem. Et quantum ad hoc unus potest satisfacere pro alio. ita tamen quod ille pro quo alter satisfacit sit in caritate et gratia et quod habeat aliquem defectum propter quem satisfacere non possit. Nec satisfactionem facere quam alius pro eo facit. quia si in peccato mortali fuerit satisfactio ab alio pro eo ei non prodest. et si potens fuerit debet pro seipso satisfacere. potest tamen ab alio adiuvari.

Q Nūquid indulgentie pro-

sunt penitentibus ad solutionem pene ad quam penitens est pro peccatis obligatus. **S** Scias quod penitens est ad maiorem penam obligatus quam sit illa que a sacerdote ei iniungitur quam in purgatorio expurganda est. et quia indulgentie ex merito passionis christi et sanctorum conceduntur: tamen valent quantum predicant siue sonant. Ideo a debito illius pene penitentem absoluit et diminuit eam penam prout portat. Scias etiam quod ad hoc quod indulgentie valeant quatuor requiruntur. videlicet duo ex parte suscipientis: et duo ex parte dantis. Primo ex parte dantis requiritur potentia: et hoc pertinet ad clauem iurisdictionis. que ad superiores pertinet. scilicet ad papam et ad episcopos qui habent dispensationem thesauri ecclesie. scilicet meriti passionis christi et sanctorum. Secundo requiritur causa rationabilis dandi. scilicet utilitas ecclesie et loci vel persone pro qua dantur. et hoc pertinet ad clauem scientie. Unde pro utilitate ecclesie et veneratione sanctorum sunt dande indulgentie. Et sic ista duo. scilicet auctoritas et utilitas ecclesie requiruntur. Et quia papa plenioris potestatis habet super thesaurum ecclesie: et alii prelati limitata. ideo solus papa plenariam potestatem habet dandi indulgentiam. Episcopi vero secundum eius concessionem siue potestatem. Ex parte vero suscipientis similiter duo requiruntur. scilicet idoneitas et dispositio suscipientis. Primum est quod sit in statu gratie. et sine peccato mortali. Secundum est deuotio et fides ad impletionem eius quod per indulgentiam denotatur. Ista ergo quatuor de necessitate ad hoc quod indulgentie valeant debent concurrere. et si unum defuerit indulgentie non valent. Sic patet quod indulgentie valent penitentibus et confessis: ad diminutionem pene debite pro peccatis.

De modis satisfaciendi.

Cap. xv.

Petrus. De modis aliis satisfaciendi michi dicas
 Quot sunt partes satisfactionis eorum quibus penitentie sunt iniungende **S** Tres partes satisfactionis sunt. scilicet oratio. elemosina. et ieiunium. Quia penitentia ut dictum est non solum est satisfactoria pro peccatis preteritis: sed et medicina contra futura peccata. Ideo

cōueniens videtur vt talis penitētia iniūgatur que etiā sit remediū contra futurozū occasiones pctōzum. Ideo contra verbosos ⁊ vagabundos orationis penitētia i ponatur. Quia oratio eleuat mentē in deum. Cōtra gulosos ⁊ deliciosos ieiuniū penitētia detur. quia ieiuniū sanat pestes corporis. Contra auaros ⁊ ambiciosos. penitētia elemosine donetur. vt sic cōtraria cōtrariis curentur. Ad orationē vero pertinent omīa opera spūalia. Ad elemosinā omīa opera misericordie. Ad ieiuniū oīa carnem affligentia. sicut vigilie pegrinationes disciplie ⁊ huiusmodi. **P** De quolibet istoz michi aliquid dicas et primo de oratione. **U**trū orando semp requiratur actualis attentio **S** Actualis attentio necessaria est i orōne ad consequendū finē ⁊ melius primū. qā tamē mens hominis labilis est. sufficit habitualis attentio. q̄ ex prima attentione actuali procedit et virtutem habet ex ea. sicut videmus in exemplo p̄iectionis lapidis. Sicut motio hominis lapidez p̄icientis durat per essentiā actus dū manū lapidi apponit mouendo. sic virtus secunde motionis lapidis manet dum lapis ex vi motionis prime mouetur. licet prime motionis virtus cōtinue debilitet. aut quia lapis quiescit aut a cōtrario motu mouet nisi iterū moueatur. ⁊ sic suo modo de orōne. Quia orō primo mouetur a deuotiōe orantis et attentioe actuali secundum essentiam. Sed quia mens ad alia p̄pter infirmitatem hominis et euagatiōem mentis rapitur. ideo manet attentio ipsa virtute et habitualiter. vt mota ab attentione actuali. scilz prima deuotiōe. sicut motio lapidis habet virtutem ex primo mouente ⁊ effectū. sic orō habet effectum suum ex prima attentioe actuali ⁊ deuotiōe. nisi tanta fiat euagatio q̄ orō amittat virtutem prime attentionis. sicut patet in illis qui horas suas dicendo ad alia se transferunt. qđ nō pōt esse sine culpa. ⁊ maxime quando ad p̄trarium orōnis mens se transfert. sicut ad peccata illicita. tunc non est sine culpa mortali. Ideo necessariū est vt hō in orando aut horas dicendo

frequēter reuocet cor suū ad seipsum. Idō nota q̄ i orō
ne debet esse triplex attentio Prima est ad verba quibz
petimus. Secūda est ad petitionē ipsam seu rem petitaz
Tercia est ad ea que petitionē circūstant. sicut est necessi
tas pro qua deus petitur ⁊ rogat̄. Et si aliqua istarū ab
sit. nō est reputanda attenta oratio. quia etiam illi q̄ nō
intelligūt petitionis verba ad orationē attenti esse pos
sunt. Et idō eis sufficit prima ⁊ scōda attentio. vt patet i
laicis qui verba latīna nō intelligūt. In sūma ergo sci
as q̄ euagatio mētis in orōne facta a pposito nō est si
ne peccato. ⁊ impedit fructū orōnis ⁊ si ad cōtrariū orō
nis sue sit mortale peccatum est. Si vero nō fiat euaga
tio a pposito sed ex infirmitate mentis solūmodo nō est
peccatum nec impedit orōnis fructum. cum virtutē ha
beat ex prima attentione vt dictū est. **P** Nūquid debet **Æ**
esse oratio semp vocalis ⁊ nō mentalis **S** Oratio cois
que fit pro populo a ministro ecclesie debet esse vocalis
vt omībus inotescat. Oratio vero singularis psone siue
fiat pro se siue pro aliis potest esse mentalis. verūtamen
ei vocalis adiūgitur ppter tria. Primo ad exercitandū
interiorē deuotionē. Scōdo vt homo deo seruiat de omī
bus que habet. Non solū mente sed etiam corpore ⁊ ore
Tercio vt mentis affectio vehemētius per vocem expri
matur **P** Nūquid illi qui tenetur ad diuinū seruitium
dicendū. vtpote horas canonicas. ⁊ illud obmisit est in
iungendū q̄ iterū illud dicat. **S** Non. quia ad hoc ser
uitiū diuinū est ordinatum: vt ordinate dicat̄. Et ideo si
oporteret semp vt obmittens illud idē diceret ⁊ resume
ret inordinate diceret illud: quia officiū passionis forte
diceret post pascha quod esset absurdum. Idēo iniūgen
dum est ei aliud vtpote psalteriū. ⁊ huiusmodi. **P** Que
oratio ad satisfaciendū magis congruit que laicis est in
iungenda **S** Oratio dominica. **P** Edicere michi que **A**
sunt illa que in ipsa petimus. **S** Septem petitiones in
ipsa cōtinent̄ que tibi breuiter declarabo. Primo tamē
vt fiducialius ad deum accedamus. eius caritatē primi
ei

De Modis Satisfaciendi

tus et maiestatem confitemur. Ideo dicimus. pater noster
Ecce caritas eius erga nos. ut ipse ad nos tamquam ad fili-
os condescendat. Deinde eius excellentiam confitemur cum di-
cimus. qui es in celis. qui es per essentiam. et nunquam deficiis in
celis super omnia. et excellentiam et potestatem habens. Dein-
de accedimus ad petendum ab eo. quia ipse finis noster est.
Ideo petimus ut eo fruamur et eius gloria. ideo petim⁹
primo nomen eius in nobis sanctificari. ut sic in eum desi-
derium nostrum per dilectionem feratur. Ideo dicitur. sanctifi-
cetur nomen tuum. non quod in se sanctum non sit. cum semper sanc-
tum sit. sed sanctificetur in nobis ut per illud sancti simus
Secundo petimus ex hoc eius gloria perfrui. ideo sequitur. Ad-
ueniat regnum tuum. Deinde petimus quicquid que nos or-
dinat ad ipsam gloriam. quorum duo per se nos ordinat al-
lia tria per accidens. Primum quod nos ordinat ad gloriam quod
est tertium in petitione. ut semper ei obediamus. ideo sequitur
fiat voluntas tua. sicut in celis in terra. quasi dicat sicut
angeli obediunt tibi in celo. ita tibi obediamus in terra.
Quarto petimus ut deus nobis subsidium pueniendi ad
hunc finem. ut vita nostra seruetur tam spiritualis quam corporalis
Ideo dicitur. Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. Si-
ue intelligatur de sacramento eucharistie per quam spiritualis
vita conservatur. siue de pane materiali per quem vita cor-
poralis servatur. Deinde petimus tria que nos ordinat ad
ipsam curiam celestem per accidens et per remotionem prohiben-
tis. Et sunt tria que nos impediunt ad perveniendum ad
beatitudinem. Primum est peccatum. Ideo petimus ipsum re-
moveri a nobis sic dicendo. Et dimitte nobis debita. etc. et
hec est quarta petitio. Secundo petimus removeri a nobis tem-
tationem que nos disturbat. Et sic sequitur sexta petitio. ideo
dicimus. Et ne nos inducas in temptationem. Tercio petim⁹
amoveri penalitatem presentem Et sic est septima petitio. ideo
dicimus. Sed libera nos a malo. Et sic sunt septem petitio-
nes domine orationis. Et sic petre quantum ad te spectat de ora-
tione tibi dixi.

De elemosina et partibus eius. et utrum sub precepto

De Elemosina

ratione acquisitionis sicut in meretricio cuius actus est illicitus et a deo prohibitus. Tamen illud quod datur pro opere non est illicitum. sed potest mulier accipere locationem sui corporis et de ea elemosinam facere. Verumtamen non debet fieri de eo sacrificium nec oblatio ad altare. tam propter reuerentiam sacramenti quam propter scandalum etiam propter peccati detestationem. **P** Nunquid de acquisitis in ludo taxilloz potest fieri elemosina. **S** Propter ludentium cupiditatem prohibitus ludus est. ideo ille qui lucratur retinere non potest. nec ille qui perdidit recipere debet. sed est in elemosinis erogandum. nisi contraria consuetudo fuerit que permittit ludos fieri propter recreationem civium solum et non propter lucrandi cupiditatem. ille tamen qui lucratur ab his qui non sunt sui iuris: sicut sunt minores furiosi et serui qui domini suorum res alienare non possunt tenentur ad restitutionem dominis quorum res perditae fuerant. Similiter etiam ille qui trahit alium ad ludum fraudulenter vel fraude in ludo committit: ad restitutionem tenetur ei qui amisit. nec debet de eo elemosina fieri. **P** Nunquid vxor. pueri. seruus monachi et homini possunt elemosinas facere absque superiorum licentia. **S** Illi qui sunt sub potestate constituti de rebus secundum quas suis superioribus subiciuntur. non licet facere elemosinas sine suorum superiorum licentia nisi urgente necessitate. Quia tamen in necessitate omnia sunt communia. liceret etiam de alieno succurrere indigenti. Unum monachus qui administrationem non habet non potest elemosinas facere de bono ecclesie absque consensu abbatis expresse vel presumpto. Si tamen administrationem habet potest de rebus sibi commissis elemosinas facere secundum quod cadunt in usum suum. Et idem est de muliere que si nichil habeat preter dotem non potest elemosinas facere. nisi de consensu mariti sui expresse vel presumpto. Si tamen res habeat sicut ex lucro suo vel alio modo potest elemosinas facere sed moderatas ne per eas vir depauperetur. Similiter nec seruus potest de rebus domini sui elemosinas facere. quia licet eas habeat ad dispensationes

et gubernationē domus. nō tamen ad donationē. Verū-
tamen aliqua modica que statim possent corrūpi possūt
dare serui. quia in hoc cōsensus dñorū presumitur. Eodē
modo etiā dicendū est de filiis familias. q̄a licet filius fa-
miliæ sit heres patris: quia nondū habet dominū su-
pra res patris eas dare nō pōt vt prius. ¶ Nūquid cle-
rici tenētur erogare ea que sibi superfluūt. S Clerici de
rebus patrimoniorū suorū possunt vti pro libito volūta-
tis sue. dū tamen peccatū nō fuerit. scilz luxuriādo: vsu-
rando. et h̄mōi. Ideo possunt eas seruare ppter releua-
tionē penuriarū suarū. et etiā eas amicis suis distribuē.
vnde eas sic seruando aut dando nō peccāt. dum tamē
modū seruandi nō excedāt. scilz seruādo eas tēpore ne-
cessitatis nō subueniēdo paupibus. De rebz vero ecclie
cum clerici nō sint dñi: sed solū ministri. si supflua pau-
peribus nō erogent peccant. Verū tamen scias q̄ bona
ecclīastica tripliciter diuidūtur. quia quedā sunt paupū
et qui hec retinet et nō distribuit fur est et latro. Alia sūt
que redeunt in partē ecclie ad ecclesiā reparandā. et hec
etiā in alios vsus cōueri nō debent. Alia sunt ad vsus
seu vsum ministrorū sicut p̄bende et h̄mōi. In his dicen-
dū est sicut de bonis patrimonii dictū est quia seruando ea
moderate pro necessitate nō peccant. Etiā possunt in ne-
cessitate moderate suis amicis carnalibus distribuere.

¶ Quibus danda est elemosina. vtrū propinquiōri vel
meliori vel ei qui magis indiget. S Indigenti danda ē
elemosina et magis indigēti nec dāda est semp elemosi-
na meliori: et scōm vtutes deo p̄pinquiōri: sed magis in-
digenti cū elemosina diuinitus sit instituta ad subleuan-
dā proximī necessitatē. Sed nota q̄ in elemosinis debēt
tres gradus constitui. scilz honestū: debitū et necessariū.
Vnde honestum est in p̄pinquiōribus vt prius subue-
niatur debitum autē. vt bñfactoribus subueniatur et p̄-
cipue melioribz. Sed necessariū vt subueniatur magis
indigēti. Et sic amicis et p̄pinquiōribus subueniendū est
in necessitate. cum ex radice caritatis quadam sorte no-

- bis obuenit. ut prius eis subueniamus ceteris paribus. Verū tamen ex caritatis merito meliori et utiliori ad bonū cōmune prius est subueniendū et elemosina dāda p̄p̄inquozi. Ideo nō sunt imunes a peccatis q̄ indignos parentes ad beneficia ecclīastica promouēt dignis et melioribz relictis. Et sic breuiter prius est amicis subueniendū necessitate urgente. Cessante autē necessitate meliori et utiliori reipublice est elemosina magis danda indigenti et distribuēda.
- ¶** Nūquid ioculatoribz danda ē elemosina. **S** Quādoq̄ licitū est eis dare: et quādoq̄ non. qm̄ ludus necessarius est ad conseruationē honeste vite humane. Quia quies in ludo habet et solatiū humane nature. Et ideo scōm phm̄. et tuliū. Virtuofum est uti ludo honesto tēpore debito. Ideo ludentibz p̄pter recreationē hominū ludo honesto et tempore debito. licet eis dare pro seruitio et labore et elemosinā facere. Istrionibz vero et ioculatoribus vtentibus verbis inhonestis vel factis nō licet dare aliquid quia eoz dicta vel facta sunt magis ad confusionē q̄ ad consolationē. Ideo q̄ talibus donat peccat. quia eos fouet et sustinet in peccatis.
- ¶** Nūquid potest aliquis sibi met elemosinā facē. **S** Proprie loquēdo non. Nullus potest sibi met facere elemosinā. loquendo de elemosina corporali. quia elemosina est opus misericordie. Misericordia autē alienā misericordiā respicit et illā suā facit. Ideo pprie nullus sibi met elemosinā facit. Verū tamen ex consequenti potest sibi cōmodum facere ex elemosina sicut cū distributor elemosinarū facit cōmodū ex ecclesiarū admīstratione sibi etiā posset accipere si indigens fuerit et necessitatē habuerit.
- ¶** sicut daret alii indigēti. **¶** Nūquid possunt elemosine q̄ debentur pro defunctis distribui licite differri absq̄ defunctorū detrimento. **S** Absolute loquendo nō debent differri sed statim distribui. Verū tamen si executor aliq̄ tulū deferat dare ut res defuncti amplifcet eas plus vendendo vel meliorando non peccat: sed laudabile est. Si vero econtrario faciat propter negligentia suā vel suā

proprium cōmodum sine defunctorū cōmodo peccat.

P Nūquid ex tali dilatione defunctus patitur **S** Sci m
as q̄ duo detrīmenta patitur mortuus ex dilatione di-
stributionis elemosinarū. Primū detrīmentū quod pa-
titur est tolerantia pene. Secundū est subtractio reme-
dii ⁊ adiutorii. Ex parte autē elemosine sunt duo reme-
dia. Primū est meritū ecclesie. Secundū est effectus ele-
mosine. q̄tum ergo ad meritum ecclesie defunctus nul-
lum detrīmentū patitur propter dilationem distributio-
nis nec maiorem penā patitur. Sed q̄tum ad effectum
elemosine qui est adiutorium ⁊ remedium defunctis pa-
titur non q̄tum ad penam: sed quia remediū suffragio-
rum ei nō adhibetur propter tarditatem distributionis
Et ideo peccant qui elemosinas defunctorū absq̄ ratio-
ne differunt. nec distribuūt ⁊ sibiipsis damnationē acq̄-
runt. Nec tibi petre de elemosina corporali ad presens
sufficiant. **P** Nunc de elemosina spiritali michi di-
cas. quot modis habet fieri. **S** Septem sunt elemosine n
spirituales. que per hunc versum designātur. Consule:
doce: castiga: solare: remitte: fer: ora. Consule. scilz igno-
rantem. Doce. errantem. Castiga. delinquentem. Solare
desolatum. Remitte. iniurie reatum. fer. supposita lapsū
Ora. pro inimicis. **P** De castigatione que est fraterna o
correctio aliis omissis ad presens audire volo. Et pri-
mo vtrum debeam semper corrigere delinquentē. ⁊ nū-
q̄ dimittere. **S** Sicut dictum est sup̄a in principio hu-
ius capituli fraterna correctio cadit sub precepto affir-
matiuo. et ideo suas circūstantias requirit. quia non
quocunq̄ loco: nec quocunq̄ tempore corrigendus est.
sed pro loco ⁊ tempore. Et ideo scias q̄ fraterna corre-
ctio dimittitur triplici ratione. primo ratione caritatis
et hoc meritoꝛie quando pbabiliter timeſ ne deteriores
fiant delinquētes corrigēdi vel alios a bono impediāt.
vel a fide auertāt. vel ob hoc īfirmos premāt vel a bona
via ⁊ vita pia erudiēdos impediāt. A taliū correctione
pro loco ⁊ tēpore abstinere licet. vt dī. aug. Nō videt̄ esse

De fraterna

cupiditatis occasio: sed consiliū caritatis. Scđo dimittit fraterna correctio cū peccato mortali scilz quādo ppter timorē humanū vel cupiditatē seu fauorem peccator dimittitur corrigi. Et p̄cipue quādo p̄sumitur q̄ ppter correctionē posset a peccato retrahi. Tercio obmittit fraterna correctio: et hoc cum pctō veniali. quādo scilz propter aliquē timorē vel cupiditatē quis efficitur tardior ad fratrem corrigendū: tamē ppter hoc nō dimittet fratrem corrigere si de eius emendatiōe sparet. et sic sc̄i viri quādoq; negligūt corrigere delinquētes. Tēpus autē quo quis obligatur ad correctionē fraternā: est cum delinquēs sibi occurrit et potest cōmode corripī et speratur eius emēdatio. et tūc nō est alius cui ex officio incumbat corrigere. vel si ille cui incūbit sit negligens in corripiēdo. Econtra autē excusat quis a p̄cepto correctiois fraterne. quādo videt fratrem ex hoc deteriorari vel quādo scit superiorem eius paratū ad corrigendū delinquentem

P Quibus incūbit fraterna correctio **S** Scias q̄ duplex est fraterna correctio. Una est actus caritatis: et hec fit per simplicē monitiōē: et talis p̄tinet om̄ibus caritatem habentibz: siue fuerit subditus siue p̄latus. et istom̄ potest inferior superiorē suū delinquentē cū mansuetudine et reuerētia corrigere. Alia est correctio que est actus iusticie que fit per punitiōē vt alii magis timeāt. et hec pertinet ad superiores solum. qui nō solū debent monere sed etiā punire. et talis correctio nō pertinet ad inferiores respectu superioris cum nō habeat sup̄ ipsum iurisdictionē. sed magis ecōuerso. Prima autē correctio que est actus caritatis potest p̄termitti ad tempus quādo videlicet dubitat ex ea deterioratio sequi. Sed scđa q̄ ē actus iusticie nullomodo debet p̄termitti: etiā si delinquēs deteriores ex ea. Unde iudex nullomodo debet p̄termittere sententiā dānationis ī peccantē propt̄ pturbatiōes aut timorē eius siue amicorū suorū **P** Nūquid potest pctōr corrigere. **S** Quicūq; aliū corrigit: debet se a pctō suo prius emēdare. Unde si p̄latus delinquēs corrigit subdi-

tū delinquentē peccat. idigne vtens officio suo. Verūta-
men per simplicē monitionē vel rogationē pōt p̄latus ⁊
quicūq; alius subditus etiā i pctō notorio existens delin-
quentē monē vt desistat a pctō ⁊ suo exemplo nō incitef
ad malū. ⁊ talis sic corrigēdo ⁊ monēdo ⁊ rogando non
peccat. ¶ Nūquid secreta admonitio p̄cedit publicā de
nūciationē sicut dicit dñs i euāgelio Si peccauerit in te
frater tuus corripe illū inter te ⁊ ipsum solū. S. Si pec-
catū fratris ē manifestū ⁊ publicū publice debet puniri
propt̄ correctionē aliorū vt inde exemplū assumant. Si
vō pctm sit occultū: aut illud pctm est in nocumentū p-
rimorū corporaliter. q̄a vult incēdere domū vel ciuitatē
vel aliū occidere. vel spūaliter quia hereticus ē ⁊ homi-
nes priuatim a fide auertit. tūc oportet statim q̄ proce-
dat ad denūciationē. nisi firmiter speret q̄ per simplicē
admonitionē posset q̄s illa mala īpedire. Si vero pctm
occultū sit solū in nocumentū peccātis vel eius qui euz
corripit debz per simplicē admonitionē corripī. Postea
scdm̄ p̄ceptū dñi si noluerit emendari debet corā duo-
bus vel tribus argui seruando tamen famā q̄tum po-
test. ⁊ si nō potest eius fama seruari quia pctm suū mul-
tiplicat. dñs voluit q̄ cū dispendio fame publice arguaf
Et sic patet q̄ secreta admonitio debet p̄cedē publicā
denūciationē. ¶ Ergo peccāt religiosi qui fratres pu-
blice corā aliis de suis culpis in capitulis arguūt ⁊ pro-
clamant. S. Non. tamē si tales p̄clamations que fiūt
in capitulis religiosorū solū fiūt de leuibus que fame fra-
tris nō derogant. Si vero esset tale de quo fama fratris
lederet esset cōtra p̄ceptū dñi qui per hūc modū pecca-
tum fratris publicare prohibuit. Et si p̄latus p̄ciperet
gñaliter oībus vel alicui spūaliter q̄ publicaret illū pec-
catū quo fama fratris ledi posset cum sit occultū non est
ei obediendū. quia contra p̄ceptū dei nullus tenet obe-
dire homini. ⁊ qui obediret peccaret. etiā si p̄latus hoc
p̄ciperet. Aliter tamen esset si peccatū per aliquas su-
spiciones vel iudicia: aliquāliter publicaretur. quia i ta-

R

S

li casu posset prelatus precipere eo modo quo iudex extendendo iuramentum de veritate dicenda preciperet. Nec de elemosina tam corporali quam spiritali ad presens tibi petre que dicta sunt sufficient.

De ieiunio utrum cadat sub precepto. Cap. xvii

Detrus. De tertia parte satisfactionis. scilicet de ieiunio michi dicas. si ieiunium sub precepto cadat. S Quia per ieiunium carnis concupiscentia vel viciū reprimatur. mens eleuatur. et virtutes conseruantur siue conferuntur. ideo ieiunium communiter est de precepto iuris diuini et naturalis. Sed determinatio temporis ieiuniorum. et modus ieiunandi ad ius positium pertinent et ad prelatos ecclesie eorum ordinatio. et istomodo ieiunium cadit sub precepto ecclesie. Unde qui ex contemptu vel sine causa rationabili transgreditur ieiunia: peccat mortaliter: tamquam contemnens ecclesie mandatum vel preceptum. P Qui sunt qui a ieiunio absoluuntur. vel ad ieiunium non obligantur. S Pueri: debiles: infirmi: et compulsi necessitate. P Usque ad quot annos non tenentur pueri ad ieiunia conseruanda. S Ut communiter dicitur usque ad vicesimum annum vel ad vicesimum primum quia pueri propter actum nutritiue et augmentatiue virtutis indigent paucio cibo et frequenter. quam diu sunt in tempore augmenti. Tempus autem illud secundum philosophum est tempus. xxi. anni. Unde in summa raymondina defer in glo. dicitur quod pueri a. xx. annis et supra ieiunare tenentur. Nec ante hanc etatem credo aliquem esse compellendum ad hominum ieiunia. nec statim post. Quia quidam sunt in. xxi. anno. vel. xxii. debiliores quam alii in. xviii. unde ad arbitrium boni viri recurrendum est. Et sequitur ex dictis illius glose quod pueri usque ad illud tempus ad ieiunia non tenentur ista tamen non sunt publice predicanda. cum ad concupiscentiam iuuenes et ad gulam facilliter moueantur. Ideo conueniens est ut citius ante tempus dictum moneantur ad exercenda ieiunia secundum quod eorum virtus roboratur. Eodem etiam modo iudicandum est de infirmis quod secundum arbitrium boni viri est limitandum eorum ieiunium. P Quid de peregrinis et laborantibus

tibz est agendū. **S** De pegrinis scias q si pegrinatio cō
mode differri pōt. debet ptermitti z ieiuniū pfici. Si vō
necessitas imineat: sic q ptermitti nō possit nec differri
pegrinatio. qā cōpellūtur homies ire in exercitū ex pce-
pto ecclesie. sicut trāsmarinare tēpoze passagii. vel aliud
iter necessariū arripere qd oportet facē. a ieiunio excusa-
tur si ieiunare nō possint. Sed si ppria volūtate pegri-
nationē arripuerint i quadagesima cū ad illā nō tenea-
tur. vel alio tēpoze pcedenti possent illā pegrinationē fa-
cere nō excusant a ieiunio. Et si id transgrediant peccāt
z tenent alio tēpoze ieiunia fracta recōpensare scōm cō-
siliū ecclie vñd sup hoc a suis p̄sbyteris āte quadagesi-
mā sunt monendi. De cursoribz magnatū quoz vsus est
necessarius si eos currē oporteat z ieiunare nō possunt
excusant. De laborantibz z operantibz terrarū vinearū
fulloniarū metalloz. z ceteris talibz vbi opus est cū ma-
gno labore isudare. si adeo sunt pauperes q per seipsos
oporteat colere vineas pprias. aut aliū de victū sufficiē-
ter nō haberēt pro se z familia sua cuius curā habēt nisi
laborādo z laborare nō possint nisi ieiunia frangāt. pos-
sunt ieiunia frāgere z laborare. Similiter si serui sint ru-
stici qui debent facere opa dñoz suoz. nō peccāt morta-
liter ieiunia frangēdo. hoc tamē per dispensationē eccle-
sie seu ppriū sacerdotis vtile est fieri. Si vero opariū di-
uites sint q possint per alios opera sua pficere nō excu-
sant. sed si velint laborare vel opari psonaliter ita labo-
rē patiant āte prandiū laborādo q nō oporteat eos iei-
uniū soluere. vñd pstat q intētio maioris lucri z nō ne-
cessitas nō excusat operariū a ieiunio. nec sunt imunes
a pctō qui opario cōducere nolūt nisi tali pacto q ieiu-
niū soluat vt plus operent. nisi forte sit necessitas q festi-
nationē opis pro quo laborat exposcat. **¶** Quid de ser-
uiantibz nobiliū. **S** De seruientibz nobiliū qui habent
seruire ad mensas eoz si ex causa necessaria aliq̄tulum
preueniāt horā comedēdi ex toto comedēdo vel plibādo
modicū. ne ppter debilitatē i seruiedo deficiāt. z hoc fa-

cliant positis iam mensis vel parū ante. ita q̄ ppter continuationē tēporis totum debeat reputari vna mensa nō credo q̄ peccent. sicut nō peccant seruientes mediocriū personarū qui surgūt de mensa dñorū suorū vt vadant ad vinū vel vt portent encenia. ⁊ iterū reuertentes comedūt. Item credo de regularibz qui legunt legēdas in refectorio ad mensam idem esse sicut dictū est de seruientibus diuitū et nobilium. dum tamē hoc ex licentia faciant. De iunioribz ⁊ nouissimis sup soluendo ieiunio vel nō soluendo credo q̄ tenent magis discretionī prelatorū aut dispensationi q̄ pprio iudicio acquiescere.

- A** **P** Quid de pregnantibz ⁊ nutricibz dicendū est. **S** Si timeat̄ pbabiliter de periculo earū si ieiunauerit siue de piculo fetus in vtero in pregnantibz vel de victu pueri ad vbera in nutricibz. non solum possunt soluere ieiunia: sed etiam tenētur. Quantū autē ad dispensationem ieiunii si constet oībus vicinis de causa ppter quā soluendū est ieiunū. nō necessariū est q̄ petatur dispensatio. Si autē dubiū est illis quibz soluendū est ieiunū: ⁊ aliis circūvicinis petatur dispēratio ab episcopo. aut eius penitentiario si episcopus defuerit. Si vero nō possit haberi vterq̄ sufficit licentia proprii sacerdotis. Similiter si causa manifesta sit in infirmo. ⁊ nō sit manifesta aliis. debet petere licentiā frangendi ieiunū ppter scandalū aliorū. Nullus autē auctoritate ppria debet ieiunia ab ecclesia instituta frangere. Omnia enim ea que dicta sunt de ieiunio require in summa predicta. scilicet
- L** Raymondi. in glo. ca. de seruīs. **P** Nūquid paupertas semper excusat a ieiunio. **S** Illi paupes qui nō possūt habere simul quod ad vnā comestionē sufficere debz excusantur a ieiunio. sicut sunt illi qui frustratim querunt panē. Illi enī qui possunt habere illud quod sufficit ad vnā comestionē nō excusant̄. **P** Que sunt tēpora ieiuniorū **S** Prīmū tēpus est in principio veris āte festum pasche. scilicet tempus quadragesime tam ppter refrenationem cōcupiscētie que multū viget in illo tempore

quod propter preparationem ad gratiam suscipiendam que confer-
tur in baptismo qui solennizatur in vigilia pasche: quod etiam
propter sumptionem dignam ad sacramentum eucharistie
quam quilibet christianus fidelis debet assumere. Item pro-
pter ieiunium quadagesime in quo omnium dierum quasi decem
mensis solvimus in singulis quadris anni tres dies ieiunium
sunt instituti. qui quasi in primitias computantur. et ad ex-
piandum peccata singularium quartarum. Et dicuntur ieiunia
quatuor temporum. Similiter in solennitatibus precipuis
vigilias ieiunamus ut propiores ad devotionem simus.
ad solennitates sanctorum celebrandas et observandas. Et
scias quod licet omni tempore ieiunium sit laudabile. diebus ta-
men dominicis non ieiunamus cum sit dies leticie: et non affli-
ctionis. Similiter ad detestationem erroris manicheorum quod
eo die ieiunabant. **P** Que cibaria sunt sumenda et quod
tamen in die. **S** Illa cibaria sunt sumenda in ieiuniis que
concupiscentiam non mouent vel minus mouent. Unde car-
nes animalium et lacticia cum multum confortantur com-
plexioni hominum ut statim convertantur in materiam semi-
nis prohibita sunt et maxime in quadagesima. Quia vo-
piscis non ita confortantur complexioni hominum nec ita ci-
to in materiam hominis convertuntur: sicut et carnes. ideo
non sunt prohibiti. In aliis autem ieiuniis secundum obseruan-
tiam locorum fit abstinentia a lacticiis et ovibus. Vinum autem
licet inflamet concupiscentiam tamen non prohibetur ieu-
nantibus quia eius inflammatio non tantum durat. quantum
inflammatio concupiscentie que preedit ex esu carni: sed ci-
to transit. Similiter non prohibetur propter impedimentum
digestionis que nimis debilitaret. De institutione autem ie-
iunii scias quod institutum est ut ieiunantes semel in die tan-
tum comedant. licet possint pluries bibere propter digesti-
onem. Similiter sumptio electuarioz et aliarum medicina-
rum. ieiunium istud ab ecclesia institutum non solvunt. Nisi su-
mat forte aliquis in magna quantitate in fraudem per mo-
dum cibi quia sic ieiunium frangeret. Hora comedendi est
hora nona vel circa quia tali hora Christus emisit spiritum

E**f**

De Restitutione

quia ieiunantes debent se cōformare passioni xpī. Nec requiritur determinate hora nona scōm subtilem estimationē: sed scōm grossam vt sic circa horā nonā ppter necessitatē potest aliq̃ tuluz pueniri. Hec tibi petre de ieiunio sufficiant ad presens.

De restitutiōe vtrū sit de necessitate salutis. Ca. xviii.

S **Q** **E**trus. De restitutione michi dicas que ad satisfactionē ptinere videtur. Et primo vtrū restitū sit de necessitate salutis. **S** Sic. quia seruare iusticiā ē de necessitate salutis. Restitutio enī ē actus iusticie cōmutatiue. q̃a alteri reddere qd suū est: est iusticia. **7** **idō** restitutio ē de necessitate salutis. **P** An de furto rapina **7** hmōi debet fieri restitutio. **S** Rem alienā furtiue retinē nō licet. **7** qui eam capit ad restitutionē tenet. nisi in casu extreme neccssitatis i quo oīa sunt cōmunia nec hoc habet rationē furti. Verūtamen i rebz minimis q̃ tamq̃ derelictē videntē a dño. aut quarū captio verissi- militer nō displicet dño si sciret furtū nō cōmittitur: si accipiātur occulte. sicut est acus poma **7** hmōi. nec ad re- stitutionē accipiens tenetur. nisi ille qui accipit habet a- nimū furandī **7** nocumentū inferendi proximo. quia sic furtum cōmitteret **7** peccaret **7** ad restitutionē teneretur q̃uis paruum esset. Scias tamen q̃ si aliquis accipit rē alterius occulte auctoritate iudicis hoc decernentis fur- tum nō cōmittit. quia sibi debitum factū est **7** sententia- liter adiudicatū. **P** Nūquid ille qui rem suam occulte accipit ab alio detentā furtum cōmittit. **S** Non cōmit- tit furtum nec ad restitutionē tenetur cum nō grauet eū qui iniuste retinet: sed peccat contra cōmunē iusticiā dū ipse vsurpat sibi sue rei iudicium: ordine iuris ptermis- so **7** tenetur deo satisfacere **7** confiteri. Veruntamē qu- dam dicūt q̃ si persona que rem detinet sit ita fortis q̃ alius nō possit contra eum litigare: in accipiendo sic rē suam non peccat quia in hoc obtinet vim iuris. Simi-

liter si iudex sit absens vel fauorabilis iniurianti. quia in talibus ut dicunt conceditur cuilibet a iure quod quoquo modo rem suam accipiat non peccat nec ad confessionem tenetur. Et hec opinio est godefridi in quolibeto suo. xii. q. xviii. Opinio tamen thome que prima est communius tenetur. De his vero qui rem suam apud alium depositam furtive accipiunt scias quod peccant. quia grauatur depositarium et posset compelli ad reddendum. Ideo ad reuelandum tenentur et releuandum grauamen depositarii. **P** Nunquid potest aliquis rem iniuriatis accipere furtive pro re sua violenter detenta. **S** Rem alterius loco rei sue ablata etiam violenter cum in re illa nunquam dominium habuit: non licet accipere alicui. et qui hoc facit peccat et ad restitutionem tenetur. et hec est opinio magnorum. Alii dicunt ut supra quod verum est quod dicendum est si possit rem suam repetere ordine iuris: verumtamen si non possit propter potentiam iniuriatis aut absentiam iudicis ut dictum est. potest usque ad valorem sue rei de rebus detinentis accipere. Cum res detinentis sint pro re detenta obligate erga oppressum et hoc ei ius concedit. Verumtamen tutius est ut nichil accipiat alienum. cum iusta estimatio difficiliter habeatur et ad accipiendum sint homines prouidi. **P** De rapina michi dicas. Utrum sit rapina grauius quam furtum. **S** Scias rapinam grauius et detestabilius esse peccatum quam furtum in quantum magis repugnat voluntati eius cui aufertur. Unde furtum committitur per ignorantiam illius cui aufertur. sed rapina per violentiam. Ideo cum nullus potentiam habeat super alium nisi per potestatem publicam. ideo quicumque violenter alteri aliquid aufert non utens potestate publica. rapinam committit et ad restitutionem tenetur. Principes tamen qui sunt custodes iusticie propter conseruationem iusticie et rei publice si exigant quod eis secundum iusticiam debetur. Etiam si violentiam adhibeant non committunt rapinam. Similiter ad impugnandum hostes si per violentiam a subditis aliquid accipiant. rapinam non committunt. Si vero absque ratione et contra iusticiam aliquid ab-

stulerint violenter rapinā cōmittunt ⁊ ad restitutōnem tenētur. sicut latrones. Similiter illi qui in bello predātur si bellum iustum fuerit rapinā nō cōmittunt. l3 peccent ex nimio appetitu accipiendi. Si vero iniustum est bellum peccant in accipiendo ⁊ rapinā cōmittunt ⁊ ad restitutōnem tenentur.

¶ De usura vtrum liceat aliquid recipere pro pecunia mutuata.

Cap. xix.

m **p** **O** Etrus. De usura michi dicas. Si liceat aliqd accipere pro pecunia mutuata. ⁊ si recipiat an ad restitutōnem teneatur. **S** Ad dissolutionē questionis tue primitus scias. qđ quedā sunt res quarū vsus ē ipsarū cōsumptio. sicut pecunia cōsumitur distribuēdo vinū bibendo. blada comedendo. oleum lignūq; cōburendo ⁊ cōsimilia. Et in talibus rebus cum nō habeant vsūfructum. nō potest seorsum cōputari res ⁊ vsus rei. Sed cuiq; cōceditur vsus rei conceditur ipsa res. Et cui tales res cōceduntur. per mutuū transfertur in eum cui mutuatur ipsarū dominiū. Unde qui mutuatur alteri pecuniam seu bladam. vinū ⁊ oleum ⁊ hmoi. nō potest super illud retinere dominiū. cum vtendo corrūpatur. ⁊ ideo vsus talium rerū vendi nō potest. quia si quis vellet vendere bladum vel vinū ⁊ seorsum vsus vini vel bladi. venderet eandē rem bis. vel vēderet illud qđ non est. cū vinū sit iam potatum. seu bladū comestū. ⁊ sic contra iusticiam faceret ⁊ peccaret. Similimodo qui etiam mutuatur vinū vel triticum ⁊ petit vnā recōpensationē equalem rei. ⁊ aliam recōpensationē pro precio vsus rei contra iusticiam facit: ⁊ tale mutuū aut venditio usura dicitur. que scdm sapientē dicitur incrementū fenoris. ⁊ sic in omibus talibus rebus que vtando consumuntur pro vsu rei nichil suscipiendū est. qđ usura est. Sūt autē alie res quarū vsus nō est ipsarum rerū cōsumptio ⁊ habent vsūfructum: sicut ager: equus: domus: ⁊ similia. et in talibus potest vendi seorsum res ⁊ vsus rei ⁊ etia3 mutuari. sicut cum aliquis mutuatur equū aut agrum vel

domū. potest pro vsu equi vel domus aut agri accipere
preciū ⁊ in hoc non peccat. Unde manifestū est cū vsura
sit contra iusticiam vt dictum est peccatum est ⁊ restitui
oportet. Nec ppter hoc peccant qui ppter necessitatem
suā accipiunt pecuniam alterius sub vsura. quia subue-
niūt sue necessitati. Secus autē qui absq̃ necessitate su-
meret pecuniā sub vsura. quia sic peccaret ⁊ vsurarium
induceret ad peccatum. Similiter ille est particeps vsu-
rarii pcti qui sibi prebet aut prestat pecuniā vt ex ea vsu-
ras exerceat. In generali scias q̃ non licet pro pecunia
mutuata vel alia quacūq̃ re q̃ vtendo cōsumitur plus
exigere q̃ q̃tatem pecunie vel rei mutuate seu valoreꝝ
pro tēpore quo mutuatur. Unde manifeste vsuram cō-
mittunt: ⁊ peccant qui bladum vinū ⁊ huiusmodi mu-
tuant vel vendūt ad preciū temporis subsequētis. quia
tūc vsum rei iam cōsumpte vendunt similiter ⁊ tēpus
Similiter qui res carius vendunt q̃ sit iustum precium
propter expectationē solutionis vsurā cōmittunt: quia
expectatio solutionis habet rationē mutui: ⁊ in hoc tem-
pus vendunt. Similiter qui emit rem minus q̃ sit iusti
precii ppter anticipationē solutionis vsuram cōmittit:
quia illa anticipatio solutionis habet rationē mutui cu-
ius quidē precium est illud quod dirimit de iusto precio
Et hoc maxime in rebus que tradi nō possunt. sicut sūt
illi qui emunt bladum in herbā ⁊ hmoi. Similiter q̃ de-
bet ad certum terminū pecuniā vel aliud si aliquid sibi
dimittatur vt citius soluat vsuram cōmittit manifeste.
quia tempus solutionis vendit ⁊ ad restitutionē tenetur
Nec excusatur per hoc q̃ soluendo ante terminū grauat
vel quod ab alio inducatur scilz ab eo cui debetur. Si-
militer illi qui pecuniam accipiunt mutuo sub vsuris et
volentes recuperare vsuras vendendo pannos aut alia
mobilia plus q̃ valeant ppter solutionis expectationē
vsuram cōmittunt. Cum in hoc tempus vēdatur et illa
expectatio rationē mutui habeat. Nec possunt se excusa-
re. eo q̃ volunt se seruare indēnes recuperando in hoc
fi

usuras quas debent. possunt tamē mercatores licite vendendo res suas repetere moderatas expēsas quas fecerūt in portatione earū: sicut patet in pānis et cōsimilibz rebus. Nec tñ possunt supfluas expensas repetere. Item scias qd si alicui pro pecunia obligatur domus: ager: aut alia res cuius vsus p̄cio estimari debet ille qui mutuauit vsum illius rei debet cōputare i solutionē restitutionis pecunie mutuate. nisi talis res forte fuerit cuius vsus inter amicos cōcedi cōsuevit sine p̄cio. sicut est liber et hīnōi. Igit̄ sūmatim teneas qd nullo modo licet pro pecunia mutuata aliquid accipe qd pecunia mēsurari possit. etiā pro alia re nō habente vsumfructū vt dictum est

n **P** Ergo ille qui mutuauit et damnū incurrit ex mutuatione pecunie sue nō poterit damnū suū repetere vt videtur. **S** Scias qd ille solūmodo qui amore et beniuolētia mutuata alteri pecuniā vel aliā rem et nō pro p̄cio potest ex pacto deducē cū eo qui accipit mutuū recōpensationē dampni qd mutuās incurrit i ex hīnōi mutuatione. Sicut cū quis debet reddere pecuniā ad certā diē et illā nō soluit siue nō reddit. et p̄pter hoc defectū solutionis siue redditiois mutuās damnū incurrit. Potest repetere damnū suū nec hoc est pecuniā vendere sed se indemne seruare. **Q** Nūquid fauor vel obsequiū potest recipi pro pecunia mutuata. **S** Beniuolētia amor et hīnōi possunt ex mutuo recipi: tñ nō possent pecunia mēsurari. Munus tamen ab obsequio vel a lingua nō potest repeti sicut nec munus a manu cū nō possint pecunia mēsurari qd patet in seruientibz qui suū obsequiū vendūt. Et similiter i aduocatis qui laborē suū cōsilū et penā vendūt verū tamen tale munus ab obsequio vel a lingua ex sola beniuolētia potest recipi. Nō quasi ex recōpensatione mutuate pecunie. Similiter autē potest recipi munus a manu vel donū gratuitū nō ex pacto tacito vel exp̄resso. s; qd etiā dans donasset anteq̄ pecuniā mutuo recepisset. Ideo donū ex beniuolentia solūmodo potest mutuās recipere: quia propter mutuationē nō efficit̄ peioris condi-

tionis. Etia nota q̄ licet nō possit pro pecunia mutuata plus exigi q̄ pecunia. tamen ille qui cōmittit pecuniam mercatori vel artifici per modū societatis potest partes lucri qđ ex ea prouenit ab eo cui cōmisit expetere. sicut de re sua quia dominiū nō transferē pecunie i eū cui cōmisit. sed magis remanet in mutuante. Et hoc intelligit̄ quādo periculū damni nō solū spectat ad suscipientē sz etiā ad dantē z mutuante. Et sic bene licitū est q̄ vnus socius det pecuniā. z alius suppleat laborem. **P** Ut dictum est qđ accipit̄ pro vsura est restituendū. Nūqđ oīa que lucrata sunt ex pecunia vsuraria sunt restituenda.

S Possessiones que ex vsuris sunt cōparate nō fuerūt nec sunt eoz quoz fuerūt vsure. z ideo nō sunt eis totaliter restituēde. cuz ex industria sua z labore suo ille qui recipit vsuras illas acquisierit. Etia forte quia plus valent q̄ vsure: sed quia obligate sunt his quoz fuerūt vsure. Ideo p̄cipitur vt vendant̄ z ipsarū precia restituātur scđm q̄ritatem vsuraz receptarū. Et sic intelligitur illa decretalis extra de vsuris. Cū tu sicut asseris. Nota tamen q̄ ille qnī recipit domū vel agrū aut rem aliam que habet vsumfructū ab alio sub vsuris. Non tenetur solum restituere domū vel agrum aut rem quam accepit: sed tenetur fructus inde perceptos restituere. quia fructus illarū rerum sequūtur eas z eis debētur. Aliud tamen est de rebus que nō habent vsumfructū. vt vinū bladum z huiusmodi. quia solū eas tenetur restituē ille qui per vsurā eas recepit. Nec illud quod acquisitū est ex illis rebus restituitur cū sic acquisitū non sit fructus earū sed humane industrie. nisi forte per detentionē illi rei. alter cuius res est que est per vsuram extorta sit nimis damnificatus. quia tunc ille qui per vsuram eā recepit tenetur ad recompensationem nocuenti.

Quomodo damnū illatū in persona: et quomodo damnū illatum in rebus restituendū sit.

Q *U*trius. Nunc de restitutione aliarum rerum michi
 dicas sicut de nocumētis illatis in persona vel i
 rebus. **S** De damno illato in persona sicut est
 abscissio membri vel defloratio virginis. quia non potest
 restitui ad equale cum membrum abscissum et integritas car-
 nis restitui non possit: debent secundum recompensationem re-
 stitui: sicut in pecunia vel honore ad arbitrium boni viri
 Et hoc intelligitur de puella quando per violentiam corrū-
 pitur: quia si ex voluntate eius sine fraude et violentia cor-
 rumpatur. non tenetur ad restitutionem qui eam violauerit.
 De fama vero scias quod tripliciter potest quis alterius fa-
 mam auferre. Primum modo dicendo verum et ordine debito
 seruato sicut probando crimen alterius secundum ordinem iu-
 ris et sic non tenetur restituere famam. Secundum modo verum
 dicendo sed non ordine iuris et sic tenetur ad restitutionem
 fame quantum potest absque mandato scilicet se malum dixisse. vel
 eum iniuste diffamasse dicendo. Et si famam ei restituere
 non potest debet ei aliter recompensare. Tercium modo falsum
 dicendo et iniuste et sic tenetur famam restituere et quibus
 producit etiam omnibus falsum crimen se mentitum fuisse et
 falsum dixisse refferre. Et scias quod illi qui ex officio suo
 habent prouidere salutem aliorum peccant nisi infamiam a se re-
 pellant. Cum fama sit necessaria ad edificationem proximi-
 morum. Repellitur autem infamia dupliciter vel casum in-
 famie subtrahendo vel linguas detrahentium compescendo.
 Circa vero restitutionem faciendam propter damnum il-
 latum rebus. scias quod aliquis damnicatur in rebus dupli-
 citer. Uno modo quia auferitur ei quod actu habet et tale dan-
 num restituendum est secundum recompensationem equalē sicut
 comburendo domum. vel interficiendo equum et hominem. resti-
 tutio debet fieri secundum valorem domus vel equi. Alio modo
 impeditur aliquis ne adipiscatur illud quod erat in via ha-
 bendi et tale damnum non oportet restituere ex equali sed se-
 cundum iustam estimationem damni. Cum possit pluribus cau-
 sis impediri sicut de blado seminato et lucro impedito.
 Non tenetur damnicatus ad totum prouentum restituendum

sed solū ad iustam estimationē damni illati ad arbitriū boni viri de impedimento vero beneficii ne alter adipiscatur. Nota q̄ multipliciter potest impediri. Uno modo impedit quis iuste ne alter beneficiū vel prebendā obtineat intendēs ad honorē et cōmodum ecclie vt detur digno cū alter dignus nō sit: et sic restituere nō tenet. Alio modo impedit iniuste scilz causa odii vel inuidie aut vīdicte sumēde. et sic si nondū beneficiū ille qui impeditur obtineat. sed solū sit in via habendi nō tenet impediens ad restituendū equale: cū ille nō sit illud adeptus et posset pluribus causis impediri: sed tenet ad reconsiliandū et recompensandū scōm arbitriū boni viri. Si vero sit iam adeptus beneficiū vel iam firmatū sit q̄ alicui def impediens ppter causam indebitā ad restitutionē equālem tenet. **P** Nūquid restitutio semp est faciēda ei a quo res ablata est: vel cui damnum infertur **S** Si possit iueniri debet ei restitutio fieri vel eius heredi cū vna persona cōputetur cū eo. Si vero sit multū distans debz ei transmitti. et p̄cipue si sit res magnivaloris. Nec ex ea se teneat restituens grauatū q̄ ei mittat et expensas faciat imittendo. quia hoc est in recōpensatione damni illati quod alter habuit ppter defectum rei sue. Si vero non possit ei cōmode mitti debet in loco tuto poni vt pro eo seruetur. Si autē ille cui est restitutio faciēda sit omīno ignotus: debet restitutio fieri scōm q̄ potest per elemosinas vel alio modo scōm consiliū ecclesie. **P** Nūquid semp restituere tenet qui damnum infert vel rem accipit. **S** Semp tenetur. primo et p̄ncipaliter. Alii tamē cōsentiētes ex consequenti. quia vt dicit aplūs. Digni sunt morte non solū qui faciūt. sed etiam qui consentiūt faciētibz. Ideo omēs illi qui sunt causa iniuste acceptionis vel damni illati ad restitutionē tenentur. Contingit aut hoc nouē modis. qui per hos versus notantur. Jussio: cōsiliū: consensus: palpo: recursus. Participans: mutus: nō obstans: nō manifestās. Jussio qui iubet scilz iniuste accipere vel damnum inferre. Consiliū. qui hoc consulit.

Consensus. qui expresse consentit. sine quo sequi nō poterat. Palpo. adulator ex cuius adulatione sequitur dānum alterius dicendo esse strennuū factum et huiusmōi Recursus receptando: et sustinendo damnū et res ablatas. Participās. scilz socius maleficiū. Mutus. s. ille cui incumbit ex officio reprehendere malefactorē. Vel per consiliū impedire. et hoc non facit: ad restitutionē tenet. Non obstans. scilz ille cui ex officio incūbit obuiare malefactoribus sicut princeps qui subtrahit auxiliū. et inde damnū sequitur. tempore restituere tenetur. Cū principum stipendia sunt ad hoc eis data. Non manifestans scilz ille qui tenetur manifestare malefactorē quādo latitat. omēs enī predicti ad restitutionē tenentur. verūta men principalis in facto tenetur principaliter et eius defectu. secundus ex consequēti. et cōsequēter alii. Et vno restituente illi qui damnū habuit. Alii eidem amplius nō tenentur. Sed principales in facto tenētur satisfacere et restituere ei qui pro eis restituit. **P** Nūquid illi qui in bello accipiunt rapinam cōmittunt. et ad restitutionē tenentur. **S** Si illi qui depredātur hostes iustum bellū habent nō cōmittunt rapinā in accipiendo. nec ad restitutionē tenētur. licet peccare possint in modo accipiendi pre nimia cupiditate ex praua intentione. Si vero non iustum bellum sit: accipiendo cōmittunt rapinam. et ad restitutionē tenentur. Scias tamen ad hoc qd bellum sit iustum tria requirūtur ex necessario. Primū est auctoritas principis cuius mandato bellum est gerendū. quia principibus et publicis personis pertinet bella mouere et nō personis priuatis. Secundū est causa iusta vt scilz illi qui impugnātur sint culpabiles. Tercio requirit intentio recta vt scilz illi qui pugnant intendunt malum corrigere et bonum promouere. Et hec tria ita concurrunt ad bellum ad hoc qd sit iustum quod si vnū illorū defuerit bellum iniustum et illicitū efficitur. Unde si ille qui impugnat in tali bello iusto accipit non tenetur restituere. sed ei suū esse conceditur. **P** Nūquid prescrip-

tio semper valet. **S** Prescriptio mala fide habita non valet. Unde si quis longo tempore mala fide prescripserit secundum ius canonicum restituere tenetur reddendo quod abstulit et cui abstulit. Nam ius canonicum semper intendit animarum commodum. Nullus autem in peccato mortali saluari potest. Ideo qui mala fide prescripserit est in peccato mortali. cum rem alterius retineat iniuste. Peccatum autem non dimittitur: nisi prius restituatur ablatum. Quod autem prescriptio male fide habita non sit sine peccato habetur de prescriptionibus. Quoniam omne. ubi dicitur quod omne quod non est ex fide peccatum est. Sinodali iudicio diffinimus quod nulla valeat absque bona fide prescriptio tam canonica quam civilis. Cum generaliter sit omni constitutioni atque consuetudini derogandum. que absque peccato mortali non potest observari. Unde oportet qui prescribit quod in nulla parte temporis conscientiam habeat rei aliene. Si vero prescribat bona fide possidendo non tenetur ad restitutionem. Etiam si sciuerit aliena fuisse post prescriptionem. Hec igitur de restitutione facienda circa damnum petre quo ad presens tibi sufficiant.

Utrum liceat res vendere plus quam valeant. Cap. xxi.

Retrus. Quia circa emptiones et venditiones fraus consistit in quibus etiam quandoque cadit restitutio. ideo de ipsis michi aliquantulum dicas. Et primo si liceat rem plus vendere quam valeat. **S** Cum venditio et emptio sint inuenta pro communi utilitate hominum scilicet quia re alterius alius indiget non debet magis esse in gravamen unius quam alterius. ideo debet secundum equalitatem rei contractus institui. que equalitas rei et quantitas mensurat secundum precium pecunie pro qua res datur. Et ideo siue precium excedat quantitatem valoris rei vel res excedat precium tollit equalitas iusticie. Et sic vendere carius aut vilius emere rem quam valeat est illicitum et secundum se est

peccatū. Veruntamen si in emptione et venditione alter multū leditur vtpote q̄ vnus multū indigeat re alteri et alter leditur si ea careat. in tali casu iustum est vt non solū respiciatur ad rem que venditur: sed ad damnū qđ venditor incurrit. Et sic subueniēdo damno vendentis potest res vendi licite plus q̄ valeat scđm se. licet nō vēdatur plus q̄ valeat necessitatē habenti. Si tamen venditor nō damnificat carendo re sua: nō debet eam plus vendere q̄ valeat. licet ille qui emit lucretur ex ea quia vtilitatē que accrescit alteri nō est suū vendere. licet possit vendere damnū suū cum precīū rerū non sit secundū se determinatū. Inde est qđ modicū plus vendere vel minus emere nō tollit equalitatē iusticie sed licite p̄mittit.

¶ Dic michi quomodo venditio est illicita p̄pter defectum rei. **¶** Tripliciter redditur venditio illicita p̄pter defectum rei. Primus defectus est scđm speciē rei. licet si vendatur aqua pro oleo vel stannū pro argēto. et hūc defectum si venditor cognoscat in re quā vendit fraudē cōmittit et restituere tenetur. etiā si vēdat auricalcū pro auro. Secundus defectus est scđm q̄titatem que per mēsuram cognoscitur. ideo si venditor scienter vtatur deficiente mensura: peccat et ad restitutionē tenet. Nec p̄pter hoc est incōueniens esse diuersas mēsuras scđm diuersitatē locorū p̄pter diuersitatē copie et inopie rerū. q̄a vbi maior copia rerū abundat: necesse est maiorē mensuraz habere. Et hoc p̄tinet ad rectores cōmunitatis et nō p̄uate persone. ideo eas p̄terire nō licet. Tercius defectus est ex parte q̄litas. scilz si vendat aīal infirmū pro sano. qui scienter hoc facit fraudē p̄mittit. et in omibz p̄dictis venditor scienter peccat et ad restitutionē tenetur. Si vero ignorāter hoc fecerit nō peccat vendēdo. sed cū ad eius noticiā peruenit debet recōpensare emptori. Et sicut ex parte venditoris fraus committitur: sic ex parte emptoris. sicut quando venditor credit rem suā minus p̄ciosam. vt si vendat aurū purū quod credat esse auricalcum. emptor si illud cognoscat: iniuste emit et ad resti

tutionē tenetur. dñ minus illud emit q̄ valeat. Et sic est in omibus aliis rebus que minus vendūtur per ignorā tiam vendentis et cognitionē ementis. sicut qui vendit verū aurū pro auro iophusticato vel alchimico et emēs cognoscit. ad restitutionē tenetur. Similiter si venditor vendat aurū per allzymiā factū pro vero auro fraudē cōmittit. cum nō sit aurū preciosum in substantia sicut ve rum aurū. **P** Nūquid venditor debet semp dicere viciū rei quā vendit. **S** Si viciū rei que vendit occultū sit venditor debet illud ementi manifestare. Alioqn venditio est dolosa: et peccat venditor. quia dat ementi occasionem damni et periculi. et tenet venditor ad restitutionem seu recompensationē damni. sicut si venderet equū claudicantē pro veloci: vel domū ruinosam pro firma: et cibum corruptū pro sano et hmōi. Si vero viciū manifestū fuerit. sicut cum equus est monoculus et hmōi. quia licet nō competat venditori: potest tamē esse cōueniens aliis si ipse ppter illud viciū subtrahat de p̄cio q̄tuz oportet nō tenetur ad manifestandū viciū rei. q̄a forte si manifestaret illud. emptor ppter illud viciū plus vellet subtrahere de p̄cio q̄ esset subtrahendū. Unde potest venditor licite in demnitate sue cōsulere. nō manifestando viciū rei sed reticendo. Nota tamē q̄ in re viciosa vendenda cuius viciū venditor sit. debet emptori manifestare et dicere tenetur. nō tamen oportet q̄ per pre conem venditor illud viciū manifestet et pnūciet. quia sic exterreret omēs emptores ab emendo. qui alias rei condiciones nō cognoscerent in quibus res bona est et utilis. Sed sufficit singulariter ei dicere qui vult emere. q̄ potest simul omēs cōditiones rei cōparare. scilz bonas et malas. quia nichil phibet rem in aliquo esse viciosa et in multis aliis cōditionibus utilem. Et nota q̄ res po test vendi secundū p̄cium quod reperit in locis. Unde ille qui bladum defert ad locum vbi caristia est. et scit plures blada afferentes per quos melius forum habebitur. potest vendere bladum suum secundū p̄ciū qd

ibi inuenit. nec tenetur ratione iusticie manifestare aduentum aliorum blada apportantium. Si tamen illud manifestaret vel de precio subtraheret hoc esset virtutis.

¶ Nunquid licet rem plus vendere quam sit empta. **S** Rem absolute vendere propter cupiditatem lucri solum est inhonestum. et illicita est talis negociatio. etiam clericis prohibita. Rem tamen vendere carius quam sit empta propter aliquem finem honestum. ut scilicet lucrum honestum querat ad domus sue sustentationem et ad subueniendum indigentibus. aut propter publicam utilitatem. scilicet ne res que sunt necessarie patrie desint. Et sic talis negociatio licita est et lucrum expedit ut non queratur quasi finis: sed ut stipendium laboris. nec proprie talis est negociatio. Unde ille qui rem emit solummodo ut carius vendat negociatur. quia solum lucrum querit et turpis questus est. Sed ille qui rem emit non ut vendat sed ut teneat propter necessitatem subleuandam et post modum propter causam necessariam vendat non negociatur. Nec talis negociatio est venditio. licet carius vendat quam emit. Potest tamen carius vendere rem aliquis licite quam emit pluribus de causis. Quia scilicet rem meliorauit vel quia precium rei est mutatum propter loci aut temporis diuersitatem. vel propter periculum in quo se emendo et vendendo exposuit transferendo res sua de loco ad locum. vel alias transferri faciendo. aut propter alias necessitates occurrentes. Et sic vendendo res plus quam sint empte non est negociatio absolute. sed iusta venditio. Negociatio autem ut dictum est clericis est interdicta propter lucrum terrenorum. cuius esse debent contemptores. et ne animum suum a diuino seruitio nimis retrahant ad quod sunt specialiter deputati. Ideo apostolus. ii. ad thymoteum. ii. Nemo militans deo implicet se negotiis secularibus. ut ei placeat cui se probauit. De restitutione vero ac de sacramento penitentiae ad presens petre tibi sufficiant predicta.

Utrum extrema unctio sit sacramentum.

Cap. xxi.

Ost sacramentum penitentiae: de sacramento un-
ctionis extreme michi dicas. scilicet quibus et a
quibus et quomodo ministratur. que sit eius ma-
teria: et que sit forma. **E** Extrema unctio est sacramen-
tum contra reliquias peccatorum que non sunt suffici-
enter per penitentiam sublata. aut per negligentiam aut
per ignorantiam. Est etiam extrema unctio ultimum re-
medium disponens ad gloriam. et exhibetur per modum
curationis. Item extreme unctionis sacramentum est
unum. non unitate indiuisibilitatis. sicut punctus. sed
unitate perfectionis. quia in eo datur gratia ad curatio-
nem vulnerum spiritualium. Datur autem hoc sacra-
mentum solis infirmis qui sunt in statu transeundi de
hac vita. quia ut dictum est hoc sacramentum ad gloriam
disponit. et hoc in extremo vite corporalis. Et quia so-
lum per modum curationis infirmis datur et non sa-
nis. Similiter non datur pueris cum usum rationis
non habeant. eo quod actualis deuotio requiritur in susci-
piente. Similiter non debet dari illis. qui nec deuotio-
nem nec cognitionem habent. sicut furiosis et dementi-
bus. nisi prius habuerint lucida interualla. et illud cum
instantia petierint. quia infirmis qui instanter petunt
dum cognoscunt et intelligunt. si oppressi fuerint morte
in extrema necessitate potest dari. Hoc autem sacra-
mentum solis sacerdotibus pertinet ministrare. ut ait bea-
tus iacobus. Infirmatur quis in vobis inducat presbi-
teros ut orent super eum ungentes eum oleo in nomi-
ne domini. Materia huius sacramenti est oleum oliua-
rum cum balsamo ab episcopo consecratum. forma autem
huius sacramenti est hec. Per istam sanctam unctionem et per
suam piissimam misericordiam indulgeat tibi omnipotens deus
quicquid peccasti per visum vel auditum et sic de ceteris
sensibus aliis. Unde forma huius sacramenti est solum de

precatiua vt patet ex dictis beati iacobi apostoli prius
 dictis. Ideo illa forma indicatiua scilz. Ego vngo hos
 oculos oleo sc̄ificato. in nomie patris ⁊ filii. ⁊c. nō sunt
 forma huius sacramenti. sed solūmodo illa verba prius
 dicta scilz. per istam sanctā vñctionē. In quibusdā tamē
 ecclesiis premittūtur. Quia vero vt dictū est hoc sacra-
 mentū datur per modū curationis spūalis. ideo illa mē-
 bra solum inungenda sunt vbi radix est morbi spūalis.
 Sicut sunt quicq̃ sensus. scilz oculi ppter vīsum. aures
 propter auditū. nares ppter odoratū. os ppter gustum
 manus ppter tactum. qui in digitis viget maxime. Et
 ista vñctio ab omib⁹ gñaliter obseruatur. ⁊ est de ne-
 cessitate. veruntamen ppter vim appetitiuā a quibusdā
 inūguntur pedes ⁊ quādoq̃ pectus. ⁊ quidā inungunt
 pectus ⁊ nō renes. Et ecōuerio. scilz renes ⁊ non pedes.
 hoc tamen nō est de necessitate sacramenti sicut illa vñ-
 ctio que fit ad quinq̃ sensus. Genitalia vero ppter ho-
 nestatē ⁊ reuerentiā sacramenti nō inungūtur. in illis ve-
 ro qui habēt oculos erutos: vel manus abscisas aut na-
 sum abscisum vel alia membra que debent inungi par-
 tes que sunt illis ppinquiores debent inungi. Quia li-
 cet illa membra nō habeant ⁊ ex illis peccare nō possūt
 exterius. habent tamen illa membra in radice anime et
 omia que debentur eis ⁊ peccare ex eis interius possunt
 circa ea que ad illa membra pertinent quous exterius ex-
 plicare nō possint. ¶ Nūquid hoc sacramētū pro qua-
 cūq̃ infirmitate potest sepius iterari. S. Potest. quia vt
 dictum est supra vi. cap. P. solū sunt tria sacramēta que
 nō possunt iterari. scilz baptismus: confirmatio: ⁊ ordo.
 Eo q̃ imprimūt caracterē. Sacramentum autē extreme
 vñctionis caracterē nō imprimūt. ⁊ ideo potest sepius ite-
 rari. Similiter vt dictū est hoc ordinatur ad curā spūa-
 lem reliquiarū actualis pcti: in quo homo pluries cadit
 et infirmatur spūaliter. Et ideo eius medicina pōt plu-
 ries iterari. Similiter ē notandū q̃ hoc sacramentū nō
 solum respicit infirmitatem sed infirmitates statum.

Ideoq; pro qualibet infirmitate dari potest. sed non in quolibet statu infirmitatis. sed solum in extrema necessitate scilz in articulo mortis i quo sperat hominē mori. Ideo pro infirmitatibz diuturnis nō datur. sicut est paralis lepra ⁊ hmōi. Nec etiam pro quibusdā infirmitatibz nō diuturnis. sicut febris cōtinua ⁊ hmōi. nisi periculū mortis imineat. Nota etiā q; si quis inūctus fuerit infirmitate durante i eodē statu: nō iterum debet inūgi: quia est eadē infirmitas. Si curatus fuerit a pristina infirmitate ⁊ recidiuat iterum posset inungi: quia nō ē eadem infirmitas que prius. Similiter si periculū mortis euadat ⁊ durante ad huc infirmitate. ⁊ iterū per eandē infirmitatē ad simile periculū reducat potest iterum inungi. quia iā est quasi alius infirmitatis status. ¶ Nūquid est infirmis aliquid de fide sua requirendū cū peccant extreme unctionis sacramentū. **S** Debet eis indicari vt pater noster dicant ad diuinā gratiā implozandam. similiter ⁊ cymbolū ad sue fidei explanationē si loqui possint. quia tamen laici vt in pluribus adeo rudes sunt q; etiam cymbolū non sciunt. Ideo curati sacerdotes pluries ac sepissime debent eos in pronis suis mone re vt cymbolū addiscant ⁊ articulos fidei debent eos explicare. vt sciant quid credere debeant. ⁊ maxime i extremo mortis articulo: vt suū habeant in illo statu pre oculis cordis creatorē etiā ⁊ redemptorē. ¶ Rogo vt articulos cōtētos in cymbolo qui sunt ⁊ quot sunt michi dicas ⁊ exponas. **S** Articuli fidei contenti in cymbolo xiiii. sunt. scilz septem circa diuinitatem. ⁊ septem circa humanitatē christi. ⁊ in vtroq; cymbolo scilz patrum ⁊ apostolorū cōtinentur. Primus articulus est de vnitāte deitatis que vna est in tribus personis. Ideo dicū credo in deum. Et in cymbolo patrū credo in vnū deum. Quātum autē ad tres personas. sunt tres articuli quia q̄tūz ad personā patris dicitur. patrē omnipotentē. quantū ad personā filiū dicitur. et in iesum christū filium eius. ⁊ q̄tū ad personā spūs sancti dicū. Et in spiritū sanctū. et in

k

l

De Sacramento

cymbolo patrū dicitur. Et in sp̄m sanctū dñm vivifican-
te qui ex patre filioq; pcedit. Et sic ponūtur quatuor ar-
ticipuli q̄tū ad deitatē. Ponuntur deinde tres articuli qui
pertinent ad opera trinitatis. quoz primo ponitur arti-
culus qui pertinet ad opera trinitatis ppria: qui ptinet
ad esse nature. ideo dicit. Creatorē celi ⁊ terre. Ponitur
secūdo sextus articulus qui ptinet ad esse gratie ⁊ cōpre-
hendit oīa que pertinent ad sanctificationē ⁊ ad sacra-
menta ecclesie. ideo dicit. Sanctā ecclesiā catholicā san-
ctorū cōmunionē remissionē peccatorū. Et in cymbolo
patrū dicitur. Qui locutus est per pphetas ⁊ vnā sanc-
tā catholicā ⁊ apostolicā ecclesiā. Tercio ponit vnus q
pertinet ad esse glorie. ⁊ sic ponitur septimus articulus
qui est. Resurrectio mortuoz in vitā eternā. Et in cym-
bolo patrū dicitur. Et exspecto resurrectionē mortuozū:
⁊ vitā venturi seculi Amen. Et sic sunt septē articuli cir-
ca deitatē. Si volueris tñ solū quinq; articulos nume-
rabis. Ita q de tribus psonis vnus solus erit articulus
⁊ sic grossomodo laicis expones. Credere firmiter debe-
mus. scilz Unū deū verū. ⁊ sic ē primus articulus. Et q
ille verus deus est trinus ī psonis. ⁊ sic est scdūs articu-
lus. Item q idē deus vnus est in essentia ⁊ trinus in per-
sonis est creator oīm. ⁊ sic est tercius articulus. Itē cre-
dere debemus q fides catholica vera est. ⁊ sacramenta
ecclesie que hominē sanctificāt vera sunt. Et etiā ea que
in scripturis sacris continētur. qd est vna fides. vnū ba-
ptisma. ⁊ sic ē quartus articulus. Itē q erit resurrectio
mortuoz ⁊ est vita eterna quā expectamus. ⁊ sic est qui-
tus articulus. Deinde sunt septē articuli circa humani-
tatē chasti. quoz primus est de incarnatione. scilz q fi-
lius dei carnē verā assumpsit. ideo dicitur. Qui concep-
tus est de sp̄itu sancto. ⁊ in cymbolo patrū. Qui ppter
nos homines ⁊ ppter nostrā salutē descēdit de celis: et
incarnatus est de sp̄itu sancto. Secundus articulus de
natiuitate eius ex vtero beate virginis. ideo dicitur. Ex
maria virgine. Et in cymbolo patrū dicitur. Et homo

factus est. Et hi duo articuli in vno possunt formari. scilicet q̄ descendit de celis vt carnem assumeret ⁊ ex virgine nasceretur. Tercius est q̄ mortē passus est pro nobis: ⁊ sepultus. ideo dicitur. Passus sub pontio pylato. Et in cymbolo patrum dicitur. Crucifixus etiā pro nobis. ⁊c. Quartus est q̄ descendit ad inferos. scilz anima eius: corpore existente supra terram. ideo dicitur. Descēdit ad inferos. Quintus est q̄ tertia die resurrexit. ideo dicitur. Tercia die resurrexit a mortuis. Sextus q̄ ascēdit in celum. ideo dicitur. Ascendit ad celos. ⁊c. Septimus est de aduentu eius ⁊ iudicium. ideo dicitur. Inde venturus est iudicare viuos. ⁊c. Et sic sunt. xiiii. vel. xii. diuersis respectibus articuli qui nobis proponūtur firmiter ad credendum. Et ignorantibus exponendi sunt vt superius est dictum. Sic igitur petre de sacramento extreme vnctionis ad presens que dicta tibi sunt sufficiant.

Utrū matrimoniū sit sacramentum. **Cap. xlii**

Detrus. De sacramēto matrimoniū: per quod carnalis propagatio conseruatur michi dicas. vt sic **m** concludas de omnibus sacramentis. Et primus de matrimonio quid sit: ⁊ an sit sacramentum. **S** Matrimoniu vt dicit magister sententiarū est viri mulierisq̄ coniunctio maritalis inter legitimas personas indiuiduā vite consuetudinem retinens. Est etiam matrimoniu sacramentum. et in eo confertur gratia ad opera matrimoniū secundū q̄ in fide ch̄isti contrahitur. **P** Quomodo potest cōferri gratia in matrimonio in quo actus carnalis consistit in quo viget concupiscētia et peccatum. **S** Ut iam dixi in matrimonio gratia confertur. Et vt hoc attendas. Scias tria bona esse in matrimonio que excusant actum eius vt non sit peccatum. scilicet: fides: proles: et sacramentum. fides **n**

enī conseruatur in matrimōio: reddēdo debitū vel erigendo. ita q̄ accedat quis ad luā z nō ad alienā. Proles etiā est bonū matrimōii rōne finis vt inde ples educatur ad cultum diuinū. Sacramentū etiā est terciū bonū q̄tū ad inseparabilitatē. quia signū est coniūctionis xpī z ecclesie. z ista bona actum excusant ne sit viciosus sed

Q magis virtuosus **P** Nūquid carnalis copula est de essentia matrimōii **S** Quantū ad essentiā matrimōii secundū q̄ matrimōiū est sacramentū: carnalis copula nō est de essentia matrimōii. quia aliter nō fuisset verū matrimōiū inter mariā z ioseph quod falsum est. quia verum fuit matrimōiū. Quantū vero ad esse secundariū scilz esse completū: q̄ per opera declaratur: carnalis copula est de essentia matrimōii. Et sic vt dictū est cognoscere suā virtuosū est z nō peccatū. sed est meritoriū quādo cōiuges sunt in actu merendi. scilz in caritate. z iustitio recta fuerit in actu. scilz ad reddendū debitū vel proli generationē

P Quia sponsalia precedūt matrimōniū. ideo primo de sponsalibus m̄ dicas z postea de matrimōio de quibz efficiatur **S** Tam sponsalia q̄ matrimōniū efficiūtur per verba cū cōsensu animoz sz differēter. Quia sponsalia fiūt per verba de futuro vt dicēdo: accipiā te in meā. Et matrimōniū fit per verba de p̄senti. vt dicēdo: accipio te i meū. Et hoc itelligas sane cū cōsensu aīoz vtrozūq̄ coniugū. Quia licet verba p̄dicta plata fuerint z cōsensus aīozum defuerit ex parte vtriusq̄ p̄sone vel ex parte vnius. sponsalia seu matrimōniū nō valent. sicut inferius dicetur cap. sequenti. **B.**

Q **P** Quot modis fiunt sponsalia. **S** Quatuor modis. Primo nuda promissiōe. vt dicēdo: accipiam te. Secūdo datis arris sponsalitiis. sicut pecunia vel aliquo alio.

R Tercio anuli subarratiōe. Quarto iuramēto interueniēte vel fide. **P** Nūquid spōsalia sub cōditione fieri possunt. **S** Quādoq̄ fieri possunt et quādoq̄ nō. Quia aliquādo est honesta cōditio. quādoq̄ inhonesta. Si honesta fuerit cōditio vt dicēdo. accipiā te si patri tuo pla-

cuerit vel si dederis michi centum solidos . et hoc pro te.
Tunc stante conditione stat promissio: et non stante non stat
promissio. Si vero inhonesta fuerit conditio hoc fit du-
pliciter. Quia aut est contra bona matrimonii. ut dicen-
do. accipiam te in mea si venena sterilitatis percures. vel
si te ad adulterandum exponas. Sic non stat promissio nec
tenent sponsalia. aut illa promissio vel conditio inhone-
sta non est contra bona matrimonii et naturam eius. ut si
dicatur. accipiam te in mea. si furtis meis consenseris: vel
hominem interfeceris. Sic tenent sponsalia et illa conditio
debet abici et tolli et pro nulla haberi. Et quia ex condi-
tione sponsalium obligatur quis alteri peccat mortaliter
qui non soluit promissum. nisi in casibus exceptis a iure:
propter quod sponsalia semper sub conditione fieri debent.
scilicet secundum consensum et ordinationem ecclesie. ¶ Quot
sunt casus qui dirimunt et dissolunt sponsalia. ¶ Octo
sunt casus. Primus quando alter ingreditur religionem. Se-
cundus est quando alter eorum contrahit cum alia per verba
de presenti. Et in his duobus casibus sponsalia solvuntur
ipso iure. Tercius est quando alter eorum se transfert ad
regionem longinquam et diu expectatus seu requisitus non
revertitur. statuto tempore ad matrimonium contrahendum.
Quartus est quando alter contrahentium incurrit infirmi-
tatem gravem que ipsum debilitat ut epilepsiam vel pa-
ralysim et huiusmodi. aut difformitatem ut abscissionem nasi. vel
alterius membri necessarii. aut incurrit infirmitatem que
est contra bonum proles. sicut lepram que solet inficere pro-
lem. Quintus quando alter contrahentium fornicatur. Sex-
tus est quando supervenit affinitas scilicet quando sponsus
prius cognovit consanguineam sponse. et e contra. quando
sponsa cognita est a consanguineo sponsi. Similiter quando
reperitur inter eos cognatio spiritualis. Septimus est quan-
do se adinvicem absolunt ab obligatione sponsalium. Octa-
vus est quando contrahentes sponsalia sunt minoris eta-
tis quam sit tempus determinatum a iure. et quando perveniunt
ad etatem legitimam dissentiant vel alter eorum. In his tan-

¶

tum sex casibz secundū iudiciū ecclesie scilz episcopi vel
T officialis seu archidiaconi sponsalia sunt soluenda. **P**
 Quot tēpus requiritur ad sponsalia cōtrahēda. **S** Tē
 pus septēnu tam in viro q̄ in muliere requirit̄. Nec ate
 tempus illud tenent illoz sponsalia si per se aut per pa
 rentes facta fuerint nec aliqua affinitas ex illis creatur
 nisi ad illud tēpus perueniētes ea ratificauerit: quia tūc
 valerent. Unde postq̄ vir vel mulier primū septennū
 attigerit potest se per verba de futuro obligare. nō tamē
 matrimoniū cōtrahere. Quia mulier in duodecimo an
 no matrimonio potest copulari. et ad matrimoniū po
 test se obligare. Quia eo tēpoze est apta generationi. vir
 autē in decimoquarto anno. Tamen quādoq̄ puenitur
 tēpus secundū corporis eoz potentiā z aptitudinē z vs
U sus rationis accelerationē. **P** Nūquid copula carna
 lis subsecuta post sponsalia de futuro matrimoniū facit
S Si copula fuerit affectu maritali. ita q̄ quilibet co
 puletur cū suo: talis copula carnalis sequēs sponsalia.
 facit matrimoniū verum: quia per illam copulam expri
 mitur cōsensus de presenti: qui verū matrimoniū facit.
 Si vero copulētur carnaliter solū affectu fornicatio. il
 la copula carnalis post spōsalia nō facit matrimoniū.
 Sicut cū aliquis dat fidem mulieri eam ducendī i vxo
 rem: solum ea intētionē ut eam carnaliter cognoscat. Si
 ex tali copula cōsensus defuerit: nullū est matrimoniū.
 In foro tamen exteriori vbi ecclesia iudicat de allegatis
 z apparentibz: matrimoniū esse iudicatur. Et si cū alte
 ra contraxerit cogetur cum prima redire. quā sic cogno
 uerat. In foro tamen cōscientie consulendū est talī q̄ cū
 secunda remaneat: quia est vxor propria: z nō prima. et
 q̄ potius prius sustineat omnē excommunicationē: q̄ ad
 primā redeat. z scōam dimittat. Et sic breuiter scias q̄
 carnalis copula post sponsalia de futuro si cōsensus de
 fuerit nullū facit matrimoniū. Si vero affuerit consen
 sus verū facit matrimoniū. Et hoc ad presens de spon
 salibus sufficiat.

¶ Utrum consensus et verba de presenti ad matrimonium requirantur.
Cap. xlii.

Petrus. Post sponsalia: de matrimonio michi dicas. Et primo quot ad matrimonium requiruntur. **A**
S Duo ad matrimonium requiruntur. scilicet consensus: et verba exprimentia consensum animorum eorum qui matrimonialiter copulantur. **P** Que sunt autem illa verba. **B**
S Jam prius tibi dixi quod illa sunt de presenti. ut dicendo. accipio te in meam. vel accipio te in meum. **P** Sufficit ne consensus unius tantum ad matrimonium perficiendum. **C**
S Non. quia matrimonium claudicare non potest. ideo non sufficit consensus unius tantum: sed requiritur mutuus consensus utriusque. Unde remoto consensu unius nubentium non est matrimonium: licet alter consentiat quaecumque verba de presenti ab utroque proferantur. **P** Et si ille qui non consenserit: aliam ducat in uxorem. Numquid primam potest dimittere. et cum secunda manere. **S** In foro conscientie non potest cum prima manere: cum non sit eius uxor: sed potius cum secunda cum qua consensum habuerit. verumtamen in foro exteriori in quo ecclesia de apparentibus et exterioribus iudicat. cogetur cum prima redire. et secundam relinquere. Nec ecclesia in hoc iudicando decipitur: licet decipiatur in facto. Ille tamen potius in hoc debet omnem excommunicationem sustinere vel ad partes extraneas fugere. et secum secundam ducere. cum qua consensus habuit quam ad primam redire cum qua consensum non habuerit. **P** Quia dixisti quod verba de presenti exprimentia consensum interiorum sunt de essentia matrimonii. Unde ergo quod muti contrahere non valeant: nec illi qui se inuicem non intelligunt. **S** In talibus qui se adinuicem intelligere non possunt propter ydiomatum diuersitatem vel qui loqui non possunt signa pro verbis reputantur sic quod in eis signa exprimentia consensum sufficiunt. **P** Numquid per verba aliorum quam nubentium seu procuratores potest effici matrimonium. **S** Si puella per verecundiam taceat et pariter loquantur et ipsa

De Sacramento

verbis eorum non contradicat nec contradicere videat: videtur
eis consentire et computatur verba parentum pro ver-
bis puellae: et sic matrimonium efficitur. Similiter si aliquis
potestatem sui consensus in procuratores posuerit et con-
sensus inter procuratores firmetur et nuncios: non contradi-
centibus illis pro quibus mittuntur ante quod dictorum procu-
ratorum aut nunciorum consensus firmetur: verum est matrimo-
nium. Si tamen probabiliter sentiret quod ambo vel alter eo-
rum non consentiret priusquam procuratores suum preberent con-
sensum nullum esset matrimonium. ¶ Nūquid furiosi et
amentes possunt contrahere matrimonium. ¶ Circa tales
furiosos scias quod aut furia precedit matrimonium aut se-
quitur. Si sequatur matrimonium nullomodo dirimit ma-
trimonium iam contractum. Si vero precedat furia matri-
monium: aut furiosus habet lucida intervalla et tunc non
sit tutum quod contrahat matrimonium eo quod nesciret educare
prolem. tamen si contrahat verum est matrimonium. Si vero
non habeat lucida intervalla: sed semper in furia permaneat
cum usum rationis non habeat per consequens nec consen-
sum non est matrimonium. ¶ Nūquid consensus conditio-
natus facit matrimonium. ¶ Sicut dictum est supra despon-
salibus. quoniam facit et quoniam non. Quia aut conditio illa quoniam per
verba de praeterito fit: aut de praesenti aut de futuro. si de praesenti
ut contraho tecum si sis virgo. tunc stante conditione est ma-
trimonium. Et non stante non tenet. Si vero de praedicto ut di-
cendo. Contraho tecum si maritus tuus sit mortuus. tunc
stante conditione tenet matrimonium. aut est conditio de
praeterito ut contraho tecum si eras virgo: tunc etiam stan-
te conditione tenet matrimonium. Si vero conditio sit de fu-
turo. si conditio illa sit contra bona matrimonii non te-
net matrimonium. ut dicendo. accipiam te si venena sterili-
tatis tibi procures vel quia nunquam debitum tibi reddam. et
huiusmodi. Si vero conditio de futuro sit pro alio fine in-
honesto qui non est contra bonum matrimonium. ut dicendo
Contraho tecum si furtis meis consentieris. talis consen-
sus non impedit matrimonium: cum talis conditio pro non

adiecta habeatur. Si vero cōditio fuerit de futuro et necessaria. vt si dicatur. contraho tecū si sol oriatur cras tenet matrimonii: quia talia futura sunt p̄sentia in suis causis. Si vero cōditio sit impossibilis tūc pro nō adiecta habetur et tenet matrimonii. Si autē fuerit contingens. vt dicendo. cōtraho tecum si dederis michi centū libras: vel patri tuo placuerit. tūc stante conditione stat promissio. et non stante: non stat. vt dictum est supra de sponsalibus.

Utrum alter coniugum teneatur alteri semper reddere debitum.

Cap. xxv.

Petrus. Cū carnalis copula licet non sit de essentia matrimonii absolute sed solus cōsensus per verba de p̄sentī expressus. verū tamen sequit ad ipsum implicite sicut ad causam effectus et vsus rei ad rem. Ideo cū talis carnalis copula que dicitur actus coniugalis cōsistat in petitione et redditione debiti de ipso michi dicas. Utrum alter coniugū teneatur alteri reddere debitum et si teneatur utrū semp teneat reddere. **3**
De ratione p̄cepti alter coniugū tenetur alteri reddere debitum. vt dicit aplūs prima ad corinth. vii. Vir uxori reddat debitū. similiter et vxor viro. mulier potestatem sui corporis nō habet: sed vir: et vir potestatem sui corporis nō habet sed mulier. Et ideo in obligatione reddēdi debitum. vir et mulier sunt equales. et tenentur alter alteri reddere debitum. Quia tamen queris utrū semp teneatur alter alteri reddere debitū. Circa hoc scias q̄ licet reddere debitū sit de ratione p̄cepti tamen incolumitas persone prius debet saluari et cōseruari. Quia si vir videat sibi imminere periculū ex eius redditione: reddere nō tenetur. Unde si vir reddatur impotens ad reddendū debitum ex causa que ex matrimonio cōsequitur sicut ex frequētiori cōcubitu mulier non habet vltius ius petendi debitū et in petendo vltius mulier se magis meretricē q̄ coniugē exhiberet. Si autē reddat impotens ex alia causa et illa causa licita ē et rōnalis sicut p̄-

De Sacramento

pter infirmitatē casualē vel ppter nimīū laborē i victū
eius ⁊ sue plis acquirēdo. sic nō tenet reddere debitum
nec pōt mulier exigere. Si vero impotēs fiat ex causa il
licita sicut ex hastiludio. ⁊ hmōi peccat vir. Et pctm mu
lieris si ppter hoc in peccatū labat aliquomō ipsi viro
imputat. Unde debet vir q̄tum pōt operā ponē vt vxor
cōtineat: ⁊ cauere ne ppter causā illicitā ad reddendū de
bitū impotās efficiat. **P** Nūquid vir tenet reddere de
bitū etiā vxori nō petenti cū ppter verecundiā petere nō
ausa sit **S** Immo debet vir etiā vxori nō petenti debi
tum reddere eo q̄ ppter redditiōnē huius p̄statur reme
diū cōtra concupiscentiā vxoris. Verūtāmē petitiō vxor
is licet nō apta fuerit verbo ppter verecundiā. Tamē
signis ⁊ nutibus plerūq̄ indicat. Et hec petitiō dicitur
interpretatiua. Unde quādo vir percipit signis ⁊ nutibus
q̄ vult vxor ⁊ querit sibi reddi debitū: debet reddē nec
debet expectare q̄ verbis vel precibz petat: vt eius incō
tinentie obuiet. **P** Nūquid viro leproso petenti debitū
reddere tenet vxor **S** Sic tenetur vxor debitū reddere
sed nō cum eo habitare. q̄a nō tam cito ex cōcubitu car
nali vxor inficitur reddēdo debitū viro leproso sicut pos
set infici ex frequēti cohabitatione cū eo. Et licet ex tali
cōcubitu quādoq̄ proles infirma genere. Melius ē ta
men proli sic esse: q̄ penitus non esse. Et sic viro leproso
tenetur mulier eius reddere debitū si petat. **P** Nūquid
licet a muliere mēstruosa petere debitū aut ipsi reddere.
S Circa mēstruū mulieris distingue. quia aut illud
mēstruū cōtingit ei naturaliter: aut nō naturaliter. Si
cōtingat ei naturaliter quādo alias sana est ⁊ tēporibus
determinatis in tali fluxu mēstrui prohibitū est ne vir
accedat ad mulierē mēstruatā. Cū in tali fluxu mulier
posset de facili concipere prolem. que de facili corūpere
tur. ideo tali tēpore prohibitū est ab ea debitum petere.
aut ei reddere. Sed notandū est circa hūc fluxū mēstrui
naturalē q̄ si vir hoc sciuerit ⁊ petierit ab vxore debitū
vxor debet auertere siue rogare p̄cibus ⁊ monitis vt de

sistat a petitione. Non tñ debet ita auertere efficaciter q̃
 possit viro esse occasio incidēdi in alias corruptioēs cul
 pabiles. Et precipue si vir sit pronus ad illas ⁊ conti
 nēs fue. it. quia tñc posset illa reddere debitum. Si vero
 vir ignoret fluxū menstrui naturalis sue vxoris ⁊ debi
 tum petat. Mulier debet aliquā occasionē sine mēdacio
 prētēdere: vel infirmitatē allegare ne debitū reddat. Ni
 si periculū vt prius de incontīnētia viri: vxor pbabili
 ter p̃sumat. Si vero fluxus menstrui nō naturalis fue
 rit scilz si imoderate ⁊ quasi cōtinue: siue ppter infirmī
 tatē mulier patiatur fluxum potest vir debitū petere q̃a
 aliter oporteret hominē ppetuo continere. Etia quia in
 tali statu ⁊ hmōi cōtinuo fluxu nō potest cōcipe mulier.
 Infirmitatē tamen hmōi viro suo nullomō vxor debet
 indicare ne de ipsa vir abhominatiōē cōcipiat. Nisi de
 prudētia viri vxor pbabiliter p̃sumat. Sic igitur patz
 q̃ in fluxu naturali vir nō debet petere nec reddere de
 bitum vxori hunc patienti. Sed potest reddere ⁊ petere
 in fluxu innaturali. ¶ Nūquid licet viro debitū petere
 a muliere pregnante. S Si debitū posset reddi sine peri
 culo abortus: potest vir ab vxore sua pregnante debitū
 petere ⁊ ei reddere. quia vsus matrimonii licitus nō so
 lum est in officium: sed etiam in remediū contra incon
 tinentie casum. Si vero non possit reddi debitum sine
 periculo abortus. vel timeatur probabiliter de pericu
 lo fetus: non debet debitum erigi nec reddi. quia prin
 cipalis est institutio matrimonii in officiū scilz ppter p
 lis educationē ⁊ conseruationē q̃ in remediū. Et sic in
 telligitur illud Iheronimi. Postq̃ vēter intumuerit: nō
 perdant filios. ¶ Nūquid licet tēporibz sacris reddere
 ⁊ erigere debitū. S Si vir vel vxor qui petit vel reddit
 debitum ductus aliqua infirmitate: nō in contemptum
 ecclesie. vel temporis irreuerentiam vt d'c't augustinus
 mortaliter non peccat. Cuius ratio est: quia ecclesia nō
 potest iuri naturali et diuino preiudiciū facere. nec
 intendit filiis suis laqueum damnationis ponere.

Et cū hmōi redditio sit de iure naturali etiā de diuino iure. quia vir potestātē sui corporis nō habet s; mulier. nec mulier habet potestātē sui corporis: sed vir. vt dicit aplūs. Ideo quocūq; tēpore quacūq; hora tenētur cōiuges inuicem reddere debitū. nec ecclesia phibet petitiōnē: sed dissuadet: vt mens coniugū a carnalibz abstracta: facilius ad celestia refectat et ad spūalia intēdat. Ideo in diebus ieiuniorū processionū et hmōi tēporibus institutū fuit cōuenienter vt coniuges illis diebus ab actu carnali desisterent. seu abstinerent. Verūtamen si alter coniugū causa delectationis solum explende: non causa procreationis liberorū vel causa redditionis debiti: peteret debitū: grauitē peccaret talī tempore actū carnalē exercendo. Notandū etiā q; licet vir et vxor quocūq; tēpore et quacūq; hora: debitū reddere teneātur. nō tamē in loco quocūq;. quia statim in publico nō oportet q; debitum reddant. cū in talibus actibus honestas erigatur

P Sicut ex predictis sentio matrimoniū ex consensu per verba de presenti expresse pficitur. cōpletur aut per carnalem copulā subsecutā. Nūquid ergo omnes etatis legitime possunt inuicem matrimoniū cōtrahere cū habeant cōsensum perfectū: et ad copulā carnalē sint apti et idonei iudicent. **S** Non omis vir cū qualibet muliere potest matrimoniū contrahere. eo q; matrimoniū nō solum ex causis diuinis: sed etiā ex causis humanis constituit: que possunt multipliciter īpediri ideo multa sunt que matrimoniū impediūt nō solum contrahendū: sed etiā matrimoniū contractū dirimūt. Et ppter hoc prohibitum ē vt nō fiant matrimonia clādestina et sine auctoritate ecclesie et solēnitare: vt persone cōtrahentes legitime comprobētur..

P Dic michi quomodo fit matrimoniū clandestinū. et post que sunt impedimēta matrimoniū impediētia **S** Matrimoniū clandestinū tripliciter habet fieri. Unomodo quando nō adhibent testes qui adhiberi debent ad celebrationē matrimoniū: ne alter contrahentiū matrimoniū deneget iam contra

etum. et ne penitendo de matrimonio sic contracto aliud matrimonium vellet contrahere et sub specie matrimonii fornicetur. Secundo modo matrimonium clandestinum habet fieri quando sollemnitas non adhibetur quam solet ecclesia in nuptiis adhibere. sicut benedictio et huiusmodi. Tercio quando non proponuntur banna. Unde constituit ecclesia: quod tres banna ponantur in ecclesia sollemniter in diebus festiuis inter missarum solemnitas ad cognitionem impedi- menti inter personas contrahentes: si quod fuerit ad pro- bandum eas esse legitimas ad matrimonium contrahen- dum. Notandum etiam quod licet matrimonia clandestina sint ab ecclesia prohibita verumtamen si facta fuerint ve- ra sunt matrimonia: nec sic contrahentes possunt separari cum ibi verus sit consensus per verba de presenti expre- sus: licet alia que dicta sunt deficient: que non sunt de es- sentia sacramenti: sed solus consensus predictus.

Quot modis impeditur matrimonium contrahendum.
Cap. xvi.

Petrus. Ut iam dictum est potest multipliciter ma- trimonium impediri. De huiusmodi impedimentis que sunt et quot sunt michi dicas. **S** Quedam sunt que i- pediunt matrimonium contrahendum: sed non dirimunt iam contractum. Et alia sunt que impediunt contrahendum et dirimunt iam contractum. Quedam autem que impediunt con- trahendum et non dirimunt contractum et duo sunt scilicet pro- hibitio ecclesie et tempora feriarum que notantur in his versibus. Ecclesie veritum: nec non tempus feriarum. Impediunt fieri: permittunt iuncta teneri. Hi ergo duo casus solūmodo impediunt contrahendum pro tanto quod sunt contra prohi- bitionem ecclesie. Quorum primum est quando timeatur de aliquo impedimento inter aliquas personas prohibetur ne contra- hant: donec constiterit de impedimento. et si contraxerint debent separari: donec habeatur certitudo de illo impe- dimento. et postea impedimento non inuento: debet eis iniungi penitentia: eo quod contra prohibitionem ecclesie contraxe-

R

De Sacramento

rūt: et ad coniugiū postmodū per ecclesie licentiā reuer-
tūtur. Circa vero tempus feriarū est notandū: quod quedā
sunt tempora in quibus prohibetur ne nuptie celebretur.
scilicet ab aduentu dñi vsq; ad octabas epiphanie. Simi-
liter a septuagesima vsq; ad octabas pasche. Et a tribz
diebus ascensionis dñi vsq; ad octabas penthecostes. i.
trinitatem. Et hec habētur in hoc versu. Aspiciens vete-
rem: circū quasi quis benedicta. Per hanc dictionē aspi-
ciens: intelligitur prima dñica aduentus: in qua cantat
in matutinis Aspiciens. Per veterem intelligit octabas
epiphanie. Per circū: intelligitur septuagesima. Per qñ
octabas pasche. Per quis: dies lune ante ascensionē dñi
Per benedicta: dies trinitatis. De his autē quidā dicūt
quod aliqui dies ponūtur exclusiue: et aliqui inclusiue. scilicet
quod in quibusdā eorū nō celebrant nuptie: et in quibusdā
celebrantur. Quia in prima dominica aduentus nō ce-
lebrantur nuptie ponitur inclusiue. In octabis epipha-
nie quando cadatur ad laudes matutinarū. veterē ho-
minē. dicunt quidā quod celebrantur nuptie: et ponitur ex-
clusiue. In dñica septuagesime: qua circumdederūt can-
tatur. secundū omēs nō celebrantur nuptie. et ponit hec
dies inclusiue. Sed in dñica qua cantatur quasi modo.
scilicet in octabis pasche: celebrant nuptie vt dicūt. et po-
nitur exclusiue. Similiter die lune ante ascensionē dñi.
in qua cantatur in euange lio. quis vestrum habebit a-
micū. ponitur inclusiue: et non celebrantur in ea nuptie.
Sed dies trinitatis ponitur exclusiue: et in eo celebrant
nuptie. Et sic secundū illos tres ponūtur exclusiue et in
eis nuptie celebrantur. Et alii tres ponūtur inclusiue in
quibus non celebrantur. Verūtamen alii dicunt quod de il-
lis tribus sola dies trinitatis ponitur exclusiue: et in eo
solūmodo nuptie celebrantur: et nō in aliis duobus die-
bus. scilicet in octabis pasche et in octabis epiphanie. eo quod
isti duo dies ad solemnitates precedentes pertinere di-
cuntur. sed dies trinitatis ad solemnitatē penthecostes
non pertinet: cum octabis careat. Similiter quia missa

pro nuptiis communiter de trinitate catatur. ideo illa die
 sola dicunt nuptias celebrari. et hec videtur dicere illa
 decretalis extra de feriis. Capellanus. Et ideo dicunt q
 ille versus supradictus est magistralis. Verutamen q
 secundum diuersas ecclesias consuetudines sunt diuerse.
 et in quibusdam ecclesiis in octabis epiphanie et pasche
 nuptie celebrantur. in aliis autem ecclesiis non celebra-
 tur. Ideo standum est ad consuetudinem loci et ecclesie nec
 hoc est peccatum. Quia quelibet prouincia abundat in
 suo sensu. ut dicitur in decretis in lxxv. di. Utinam. Sic g
 patet q ista duo scilicet prohibitio ecclesie et tempus feriarum im-
 pediunt matrimonium contrahendum. verutamen non diri-
 munt iam contractum. ut supra dictum est. ¶ Nunc que sunt
 illa que impediunt contrahendum et dirimunt iam contractum
 michi dicas: et quot sunt. S Duodecim sunt impedimen-
 ta que in his versibus continentur. Error: conditio: votum: co-
 gnatio: crimen. Lultus: disparitas: vis: ordo: ligamen: ho-
 nestas. Si sis affinis: si forte coire nequibis. Hec socian-
 da vetant conubia facta retractant. ¶ De omnibus his mi-
 dicas sigillatim secundum q in his versibus continentur. Et
 primo de illo errore. quis sit ille error. qui impedit ma-
 trimonium iam contractum et dirimit: et quare. S Iste error
 qui impedit matrimonium contrahendum et dirimit iam co-
 tractum est duplex scilicet error persone: et error seruilis condi-
 tionis. Et ratio est quia illud quod impedit causam et dirimit
 impedit et dirimit effectum illius cause. Sed consensus mu-
 tuus est causa matrimonii ut dictum est supra. Mutu⁹ autem
 consensus presupponit cognitionem persone. Et quia error per-
 sone cum qua contrahitur tollit et impedit cognitionem illius
 persone. Ideo tollit et impedit consensum cum ea. et per conse-
 quens matrimonium. Sicut cum aliquis vult et intendit con-
 trahere cum iohanna. et maria sibi offertur nullum est ibi
 matrimonium quia nullus fuit cum maria consensus. Et
 sic de iure naturali error persone impedit et dirimit matri-
 monium. Ad cuius euidentiam notandum est q matrimo-
 nium duo includit. scilicet personas contrahentes. et quantum ad hoc

S

T:

error persone impedit matrimoniū. vt dictū est. Aliud quod includit matrimoniū est mutua potestas ad inuicem. quia vir nō habet potestatem sui corporis sed mulier nec mulier habet potestatem sui corporis: sed vir. hanc autem potestatem tollit seruitus: quia seruus non habet potestatem sui corporis: sed dñs. Ido nō potest seruus alteri nubere sine licentia dñi sui. Et per cōsequēs talis error seruilis cōditionis impedit contrahendū et dirimit matrimoniū contractū. et hoc est intelligendū quādo liber ignorat conditionē seruile esse in eo cū quo contraxit. qā si sciret eam esse in eo cū quo cōtraxit anteq̃ cōtraheret iam nō esset error: nec matrimoniū impediret nec dirimeret. De errore psone nota q̃ error nobilitatis aut dignitatis q̃ tum in se est nō tollit nec impedit matrimoniū vt si aliqua mulier cōsentiat in hūc virum directe que ignorat nobile non impedit matrimoniū talis error dum tñ talis error nō redūdet in personaz absolute. Quia si talis error nobilitatis redūdaret in errorem persone absolute: et matrimoniū tolleretur et illud impediret. sicut cū aliquis credit contrahere cum filia regis directe quecūq̃ sit illa et sibi offerat alia. impedit et dirimit matrimoniū. nisi postea consentiat in ea quā credebatur esse filiā regis: cum error ille ad noticiā eius puenerit. Iterū scias q̃ ille error qui est talium impedimentoꝝ: que faciūt simpliciter personas illegitimas ad contrahendū matrimoniū impedit et dirimit matrimoniū siue sit factū cū errore illius impedimenti. siue absq̃ errore. Sicut cū mulier cōtrahit cū suo cōsanguineo. siue cōtrahit cū p̃moto in ordinibz sacris vel cū p̃fesso in religiōe. siue hoc sciat mulier siue ignoret. si contrahat nō est verū matrimoniū. Et hec de impedimento erroris tibi ad presens sufficiant.

Utrum conditio seruitutis impediat et dirimat matrimoniū.

Cap. xxvii.

B **P** **Q**uæstio. Quia iam de impedimento cōditionis tetigisti. et sequit̃ in ṽsibz post errorem Ido de impedimento cōditionis que matrimoniū impedit et dirimit in dicas

S Superius dictum est q̄ in tractatu matrimonii obligatur vnus cōiugū ad reddendum debitū carnalis copule alteri. ⁊ ideo sequitur q̄ illud quod facit alterū coniugum impotentē ad reddendū debitū ante matrimonii contractū: dirimit illud. hoc autē facit cōditio seruitutis quia seruus libere reddere debitū nō potest. cum sit i potestate dñi sui vt dictum est. ⁊ ideo seruitus impedit contrahendū ⁊ dirimit matrimonii iam contractū. Et hoc semp intelligitur quādo illa seruitutis cōditio ignorat ab alio. qui cum seruo contrahit. quia si ante q̄ cōtraheret cum seruo cognosceret hanc seruitutis cōditionem postea reclamare nō posset ille qui est libere cōditionis. nec talis seruitus matrimonii dirimeret. ⁊ hoc dictū est sup̄a de errore. Igitur patet in summa q̄ seruitus impedit ⁊ dirimit matrimonii quādo ignoratur a cōiuge libera. ⁊ postea quādo ad noticiam peruenit in seruum nō consentit. quia si postea cōsentiret dum ad liberi cognitionē peruenit nō dirimeret matrimonii. **P** Nūq̄d potest seruus cōtrahere matrimonii absq̄ consensu domini sui. **S** Immo potest quia cum seruitus sit de iure positiuo p̄iudicare nō potest iuri naturali vel diuino. Matrimonii autē est de iure naturali ⁊ diuino ideo seruitus ei nō p̄iudicat quin seruus possit cōtrahere matrimonii. sicut nō impedit alios actus carnales. vt bibere ⁊ comedere. ita nō impedit quin possit liberos procreare. Verūtamen si seruus contrahat dño ignorante vel cōtradiciente. tunc debet potius obedire ⁊ eius seruitiū adimplere q̄ vxorī debitum reddere. nisi forte de periculo vxoris ⁊ incōtinentia timeatur. quia tūc deberet periculo vxoris succurrere ⁊ ei debitū reddere prius q̄ dño obedire. Similiter si seruus dño sciente ⁊ nō reclamāte vel cōcedente aut cōtradiciente matrimonii cōtrahat teneſ seruus magis reddere debitum vxorī q̄ dño precipienti obedire. **P** Nūquid potest se vir seruū facere iuxta vxore. **S** Sic. quia licet vir ⁊ vxor in actu matrimonii ad paria iudicētur scilz in actu carnalis copule. In oībus

tamen aliis: vir est dñs et caput mulieris et sui iuris est. et ideo nolente vxore potest vir se dare in seruitutē alterius. nec ppter hoc matrimonium dissoluitur. quo ad vinculum nec quo ad thorum. quia licet dño precipiente eadem hora qua mulier petit debitum: debet mulieri prius reddere debitum q̄ dño obedire. Et licet vir possit se facere seruū vxore inuita. vxor tamen inuito viro se ancillā facere nō potest. quia mulier est subiecta viro. et vir est caput mulieris vt dictum est. ¶ Si seruus liberos generet cuius cōditionis erūt. aut patris aut matris. ¶ Secundū ius nature et leges partus sequitur ventrē q̄tum ad seruitutē et libertatem. Et ideo licet seruus generet ex libera matre filius nō erit seruus: sed liber. In quibusdam terris tamen que nō regūtur iure ciuili: sed solum ex consuetudinibz: sequitur puer deteriorē conditionem ita q̄ si pater fuerit seruus: sic et puer erit seruus. et si mater fuerit ancilla et pater liber: puer erit seruus. Et si vterq̄ parentū. scilz tam pater q̄ mater seruilis cōditionis sunt et pertineāt ad diuersos dños: tūc diuident dñi pueros inter se si plures sint. Et si non fuerit nisi vnus tantū: alter dñoz recōpensabit alteri dño de precio. et accipiet prolem natam in seruū suū. Hec autē consuetudo nō est consona rationi nec iuri: quia cōmuniter partus debet sequi conditionē matris vt dictum est. Et hec de impedimēto conditionis ad presens sufficiant.

¶ De impedimento voti. primo quid sit votum. ex quibus habeat fieri votum

Cap. xxviii.

f. ¶ **D**etrus. De tercio impedimēto. scilz voti michi dicat. quid sit votum primo et que est differētia votorum: et ex quo fiat votum. et qui possunt vouere. et ad quē dispensatio voti pertinet. et postea quomōdō votū impedit et dirimit matrimonium. ¶ Votum est quedam promissio deo facta de aliquo actu virtutis. Duplex est autē votum. scilz votū tacitū et votū exp̄ssum. votum autem tacitū fit ex sola cogitatione cordis. et diffinitur sic. Votum est conceptio melioris propositi animi delibera

rione firmata. Votum autē expressum fit verbis vel si-
 gnis. et diffinitur sic. Votum est testificatio quedā pro-
 missionis spontaneae: que deo que dei sunt offerri decet.
 Veruntamen votum tam tacitū q̄ expressum scōm ius
 canonicū sic diffinitur. Votū est alicuius boni cū animi
 deliberatione deo facta pmissio. et bene dicitur cum delibe-
 ratione. quia tria requiruntur ad votum. quorū primū ē
 deliberatio volūtatis. quia qui vouet debet deliberare i
 mente vtrum illud quod vult vouere sit ei expediens et
 possit p̄seuerare et h̄mōi. Scōdo requiritur q̄ propositū vo-
 luntatis sit firmū. Et terciō requiritur pmissio in qua ra-
 tio voti perficitur. Sup̄addunt̄ his tribus alia duo ad cō-
 firmationē voti. scilz p̄nūciatio oris et testimoniū alio-
 rum. Et sic duplex dicitur votum. scilz simplex et solemne
 Est autē votum simplex quod fit mente deo. vel nuda p̄-
 missione sine solēnitare speciali. Votūz vero solemne fit
 quādo homo actualiter se dedicat deo. scilz per sacri or-
 dinis susceptionē. per p̄fessionē debite regule. tacite vel
 expresse. factā debito modo in manu abbatis vel abba-
 tis vel alterius sup̄ioris cui debet fieri professio. vel per
 susceptionem sacri ordinis vel habitus qui tantū datur
 professis. **P** Ex quibus habet fieri votum. Nūquid de **S**
 malo sicut de bono. **S** Simpliciter votum est alicuius
 boni: ideo de eo q̄ malū est simpliciter nō potest fieri vo-
 tum. vt si quis voueat se fornicari vel hominē occidere.
 imo in omibz talibus malis decretum voluntatis est
 mutandū. et agenda est penitētia de turpi voto. Simili-
 ter nec votum habet fieri de impossibilibz vt si voueat
 quis se nō moriturū. Similiter nec de indecenti. inq̄tū
 nō est materia virtutis vt leuare festucā et h̄mōi. Simili-
 ter non habet fieri votū pro bono cōmuni qđ est oibz
 necessariū et ad quos omēs tenentur. sicut votum vel ba-
 ptismale quia licet sit votum cōmune nō tamē speciale
 de quo hic loquimur. Sed solum votum habet fieri de
 bonis super erogandis. vt est ieiuniū: elemosina: pere-
 grinatio: abstinentia et huiusmodi. **P** Nunquid homo

semp tenetur adimplere quod vouit. **S** Sic. nisi occur-
 rat impedimentū ei qđ nō possit adimplere quod vouit
 dū illō vouit. Vñ scias qđ hō licz cū deliberatiōe voueat
 z potuit adimplere illud. qđ vouit dū vouit illō. Si postea
 fiat ipotens pro aliqua causa ad soluendū votū nō tene-
 tur illud facere. debet tamen facere quod in se est. vt sal-
 tem habeat promptā in se voluntatē faciendi qđ potest
 Unde si vouit religionē aut monasteriū intrare speciale
 z nolūt illi qui sunt de monasterio illum recipere. debet
 operam dare qđtum potest vt ibi recipiatur. Et si nō po-
 test ibi intrare. quia nullomodo volūt eum recipere: nō
 tenetur aliam intrare. quia ad illam solū se obligauit.
 consensu recipientiū supposito. qui semp in talibus sub
 intelligitur. Si vero intentio sua fuit se obligare ad reli-
 gionis ingressum. Et ex consequenti elegit hoc monaste-
 riū: z nō potest in illo recipi: debet aliū locum requirere
 donec perfecerit quod promisit. Notandū est etiā qđ ille
 qui votum fecit si incidat ex propria culpa in impossibi-
 litatem soluendi votum debet de culpa confiteri: z age-
 re penitentiā sicut cū mulier vouit virginitatē si postea
 corrūpatur. nō solum tenetur seruare quod potest. scilz
 perpetuā cōtinentiā sed de peccato quod cōmisit debet
 3 penitentiā facere scđm arbitriū absoluētis. **P** Qui sūt
 illi qui vouere possunt. **S** Scias qđ illi qui sunt in po-
 testate alterius nō possunt vouere nec per votū se obli-
 gare: in his in quibus alteri subiciūtur. Sed in quibus
 nō subiciūtur possunt vouere: z se per votum obligare.
 Unde homo vel mulier ad ānos pubertatis perueniēs
 sue cōditionis est. nec est sub potestate parentū qđtuz ad
 ea que pertinent ad personā suam. ideo potest z religio-
 nem intrare z matrimoniū cōtrahere absqz parentū cō-
 sensu. Sed qđtum ad conseruationē domesticā cum non
 sit in potestate sua: sed magis parentum. nō potest voue-
 re quod sine consensu parentum sit ratum z firmū. Si-
 militer seruus qui est in potestate dñi sui qđtum ad pso-
 nales operationes nō potest religionē vouere vel aliud

votum facere. per quod obsequio dñi sui subtrahatur. Similiter nec religiosus potest vouere absq̃ cōsensu superioris. nec vxor absq̃ consensu viri sui: nec puella absq̃ consensu patris. Et si tales qui vouere non possunt voueant nō peccant vouendo. si adimplere nō possunt. Quia in voto illoꝝ intelligitur debita conditio. scilicet si superioribz suis placeat. Vir etiam sine assensu sue vxoris continentia vouere nō potest: nec vxor sine assensu viri. Cum vir potestatem sui corporis nō habeat sed mulier. nec etiā mulier sui corporis habet potestatem: sed vir. Et si alter eoz illud vouerit: nō est tenendū votum. sed debet agere penitentia de male facto voto. Notandū tamen q̃ licet vir nō possit continentia vouere inuita vxore. potest tamen ipsa inuita crucē vouere ⁊ accipere. Et hoc in fauorē negotii pro quo crux sumitur. sicut posset militare pro dño suo terreno. ⁊ a quo feodū tenet absq̃ assensu vxoris. Nec ppter hoc subtrahitur oīno vxori ius suū cum possit virum sequi. Etiam p̃babile est satis q̃ vxor continere debeat ad tēpus subueniēdo necessitati generali ecclesie. Nec propter hoc si vir potest accipere sine assensu vxoris sue crucem. est simile q̃ vxor possit illam vouere sine assensu viri. cum vir sit caput mulieris. Similiter q̃a vxor cū maiori periculo castitatis discurreret per terras q̃ vir. Et cū maiori vtilitate ecclesie est vir: q̃ mulier. Et ideo vxor illud votum pro peregrinatione terre sancte vouere nō potest sine assensu viri. licet vir illud vouere possit: sine assensu vxoris. ¶ Ad quos pertinet votoꝝ dispensatio. S Dispensatio votoꝝ precipue ⁊ principaliter ad summū pontificē: qui plenarie vicē christi gerit. Aliis autē prelatis inferioribus cōmittitur dispensatio in votis. que cōmuniter fiunt. ⁊ que indigent frequentī dispensatione. Sicut in peregrinationibus p̃pinquis ieiuniis ⁊ h̃mōi. Vota tamē maiora sicut continentie ⁊ peregrinationis terre sancte sūmo pōtifici reseruātur. ¶ Quia de his que quesui a principio devoto dixisti. Nūc ad propositū redeamus. scilz quomō votū
bi

De Sacramento

impediat et dirimat matrimonium in dicas. Et si simplex votum illud impediat et dirimat. **S** Votum simplex impedit matrimonium contrahendum: sed non dirimit iam contractum. cum in eo sit sola promissio nuda. ut dictum est. Unde cum vouens non adimplet quod promissit. inde peccat contrahendo. Sed postquam dedit sui corporis potestatem per matrimonium contractum iam illud matrimonium tenet et non dirimitur. Unde scias quod qui post votum continentie simplex contrahit matrimonium per verba de presenti. non potest uxorem suam cognoscere nec consummare per carnalem copulam matrimonium absque peccato mortali. Quia adhuc sibi restat facultas continentie ad votum adimplendum per religionis ingressum antequam matrimonium consummetur. Sed postquam consummatum est matrimonium per carnalem copulam tenetur postea reddere debitum uxori petenti: siue petat expresse per verba: siue interpretatiue per signa. tamen licet teneatur reddere debitum: non potest absque peccato petere debitum. quia non est in eius potestate petere debitum post votum simplex continentie. Et non ex vinculo matrimonii obligatur ad petendum. licet obligetur ad reddendum. Et sic patet quod votum simplex non dirimit matrimonium iam contractum: licet impediat contrahendum. et quod alter coniugum post matrimonium consummatum tenetur reddere debitum: et non potest petere sine peccato. Quidam tamen dicunt et sentiunt quod potest petere ne matrimonium videatur onerosum. Prima tamen opinio videtur in esse certior. Scias tamen quod mortuo horum altero coniugum ille qui continentiam vouerat voto simplici ante matrimonium debet perpetuo continere. nec alteri debet nubere: seu cum alio matrimonialiter copulari. Per votum autem solenne homo dat deo sui corporis potestatem ad continenter viuendum. Et ideo homo siue mulier qui votum solenne fecit ut debet fieri: non potest alteri sui corporis potestatem dare. Et ideo oportet eum perpetuo viuere continenter. De voto autem publico continenti. scilicet quod ad multorum noticiam peruenit absque aliqua solennitate. Idem est iudicium sicut de voto priuato et simplici. quia matrimo-

nisi contrahendū impedit et non dirimit iam contractū
Et hoc de impedimento voti.

De impedimēto cognationis: et quotuplex est cognatio

Cap. xxix.

Petrus Nūc de impedimēto cognationis mi dicat

m

S Cognatio triplex est. quedā est carnalis. que-
dā legalis. et quedā spūalis. De qua vis habē no-

ticiā: de oībus tribus successive. et primo de carnali. **S**

Cognatio carnalis idē est q̄ cōsanguinitas: q̄ per gra-

duſ distinguit **P** Dic m̄ que cōsanguinitas sit et gra-

n

duſ eius qui. et postmodū quo impedit et dirimit matrī-

moniū **S** Cōsanguinitas ē vinculū ab eodē stipite de-

scendentiū carnali ppagatione contractū. Un̄ cōsanguī-

nitas est qua si sanguinis cōcomitātia per carnis ppā-

gationē: que causat quandā amicitie vnionē. et fundatur

sup̄ imaginationē et memoriā ipsius gnationis que amī-

cicie vnionē conseruat: que etiā p̄cessu tēporis per obli-

uionē deletur. et inde paulatin cōsanguinitas se dirimit

Un̄ licet oīs homīes ex vno p̄cesserint. scilz ab adam

nō tñ oīs homīes cōsanguinei dicūtur **P** Qui sūt gra-

duſ cōsanguinitatis. **S** Distinguit cōsanguinitas per

n

graduſ et lineas. Un̄ cōsanguinitas ad modū arboris

describit̄. Quia sicut ex vno trūco arboris ad multos ra-

mos arbor diffundit̄: quo partes arboris inuicē colligū-

tur: ita in hominibz. Quia principū generis stipes vel

trūcus dicitur ducētes vero ab eo originem quasi ramī

appellānt̄. et habitudo istoz ramoz inter se cōsanguī-

nitas dicitur. Et sic in hac coīone triplex habitudo repe-

ritur. Una que ē patris ad filiū. Alia filiū ad patrē. Ter-

cia filioz inter se: qui fratres dicūtur. Et scōm has tres

habitudines lineę cōsanguinitatis computant̄. q̄a scōm

habitudinē que est patris ad filiū: est linea descendentīū

scōm vero secundā habitudinē que est filioz ad patres

est linea ascendentīū. sed scōm terciā habitudinē que

est filiozū inter se vel eozū qui ab vno principio descen-

dunt: est linea tranuersaliū seu collateralīū. Et quia mo-

h 2

De Sacramento

tus propagationis nō quiescit in vno termino: sed vltra
progredit̃. ideo in eadē linea plures persone sunt: quarū
vna distat ab altera. et hec distantia gradus vocat̃: et sic
cōsanguinitas per gradus cōputatur scōm p̃p̃inquitatē
et distantia a primo principio sine stipite. Et in eadē
linea cōsanguinitatis plures gradus reperiūtur. Unde
in linea ascendentiū primū gradum faciūt pater et ma-
ter. Secundū: auus et auia. Tercium proauus proauia.
Quartū. abauus abauia. &c. In linea vero descenden-
tiū primū gradum faciūt filius et filia. Secundū. nepos
et neptis. Et sic descendēdo vsq; ad quartū gradum. In
linea vero collaterali seu transuersali. sicut modo dictū
est. duo fratres faciunt primū gradum vel due sorores.
secundū gradum faciunt filiū dictorū duorū fratrum qui di-
cūtur fraternales. Terciū gradū faciunt dictorū fratrum
nepotes. et quartū pronepotes. Et sic cōsanguinitas per
gradus cōputatur scōm p̃p̃inquitatē et distantia a cō-
muni stipite. Et sic in eadem linea diuersi gradus repe-
riūtur: sed alteri comparati scōm p̃p̃inquitatē ad sti-
pitem. Unde identitas et distantia nimia ab eo gradum
cōsanguinitatis tollunt. Computat̃ autē gradus cōsan-
guinitatis dupliciter. Unomodo scōz iura ciuilia. Alio
modo scōm canonica. Scōm iura ciuilia duo fratres at-
tinent in secundo gradu. Et filii duorū fratrum in quarto.
nam legalis computatio attendit descensum a cōmuni
radice ab vtraq; parte. Sed scōz iura canonica duo fra-
tres attinent se in primo gradu. Et filii eorū in secundo
gradu. Quia scōm distantia a cōmuni principio scōm
iura canonica computant̃. Unde q̃to gradus aliq̃s di-
stat ab aliqua superiori radice. t̃to distat ab aliquo de-
scendentiū ab ipso superiori. Et quia duo fratres imedia-
te descendunt a patre suo: nec distant ab eo nisi per vñ
gradum. Ideo duo fratres attinent sibi inuicem in pri-
mo gradu. filii vero eorū distant a patre in secūdo gradu.
Et ideo attinent sibi inuicem i gradu secūdo. Et sic ascē-
dendo et descendendo in g̃natione et p̃p̃agatione cōsan-

guinitatis. Et notandū q̄ quīs aliqui sint in eodē gra-
 du cōsanguinitatis alicuius. vnus tamē est magis con-
 sanguineus q̄ alter. sicut pater alicuius et frater eius sūt
 in primo gradu cōsanguinitatis: q̄a ex neutra parte ca-
 dit p̄sona media. ⁊ tamē pater est magis cōsanguineus
 filio suo q̄ ipse filius fratri suo p̄prio. quia duo fratres
 nō attinēt sibi nisi intantū quia descendūt ab eodem pa-
 tre. Et ideo q̄tum aliquis est cōmuni principio propin-
 quior a quo cōsanguinitas descendit: tanto est magis cō-
 sanguineus q̄uis nō sit in p̄pinq̄iori gradu. Et secun-
 dū hoc patruus est magis cōsanguineus alicui q̄ nepos
 eius: q̄uis sint in eodē gradu **P** Nūc videamus quare
 cōsanguinitas impedit matrimoniū contrahendū: ⁊ di-
 rimit iam contractū **S** Ut naturalis amicitia ⁊ affini-
 tas inter cōsanguineos remaneat. Sed scire debes q̄ cō-
 sanguinitas de iure naturali inter aliquas p̄sonas im-
 pedit matrimoniū scilz inter patrem ⁊ matrē. filiū et fi-
 liam. quia patrē accipere filiā in vxorem. ⁊ filiū matrem
 suam: naturalis ratio nō permittit. quia cum vir ⁊ vxor
 ad paria iudicētur q̄tum ad actū matrimoniū absurdū
 esset nec consonū rationi q̄ filia debeat adequari patri.
 Similiter quia vir est caput mulieris ratio nō permit-
 tit filiū dñari matri. Similiter etiā de iure diuino quedā
 persone excipiūtur. scilz ille que sunt in secūdo gradu. s.
 frater sororis ⁊ soror patris vel matris. filia filiū. ⁊ hu-
 iusmodi. Et hoc p̄pter conseruationē pudicitie que de-
 bet inter eos esse. qui debet in eadē cōuersari domo. Si-
 militer de iure positiuo quedā etiā persone a matrimo-
 nio excipiūtur. scilz cōsanguinei. Et hoc p̄pter confede-
 rationē ⁊ multiplicationē amicitie dum scilicet homo se
 habet ad consanguineos vxoris sicut ad suos. Un̄ huic
 multiplicationi ⁊ confederationi amicitie p̄iudiciū
 generaret si quis consanguineā vxoris sue duceret iux-
 ta rem. Et sic scōm humanas leges et ecclesie statuta plu-
 res gradus cōsanguinitatis a matrimonio sunt exclusi. **P**
P Qui sunt illi gradus qui a matrimonio sic excludū-
 b3

De Sacramento

tur **S** Scdm tempora diuersa: diuersi gradus consan-
 guinitatis sunt exclusi a matrimonio. In principio enī
 legis nature solū patres ⁊ matres a matrimonio repel-
 lebant ⁊ nō alie psonae. quia frater accipiebat sororē suā
 in vxorē: sed nullomodo matrē. Et hic accipiebat sororē
 propter paucitatē hoīm vt genus humanū multiplicar-
 retur. Postea vero multiplicato genere humano: qā tūc
 cōcupiscentia vigeat ad repzimentū eam i lege moyſi
 plures psonae excipiūtur. scilz frater: soror: vxor: patris
 vel soror. ⁊ hmōi. de quibz habetur libro leuitici. xviij.
 Alios gradus autē lex illa nō prohibuit: sed magis pce-
 pit. scilz vt quilibz de cognatiōe sua vxorem accipiat ne cō-
 fusio successionū esset. quia illius populi tribus ⁊ posses-
 sionis erant distincte. Et cultus diuinus tūc tēporis per
 successionē generis ppagatur. In lege autē noua que est
 lex gratie ⁊ amoris plures gradus cōsanguinitatis sūt
 distincti. sed diuersimode sūt diuersa tēpora. quia antiq-
 tus vsq; ad septimū gradū cōsanguinitatis seruabatur.
 nec infra poterat alius quis cum sua cōsanguinea matri-
 monialiter copulari. Et hoc fuit rōnabiliter ordinatum
 quia vltra gradum illū memoria radices nō habebatur
 Similiter vsq; ad gradū illum phibitio erat. quia septi-
 formi gratie spūs sancti congruebat: vt naturalis amicitia
 seruaret. Sed postmodū circa hec tēpora vltima est
 restrictū ecclesie interdictū vsq; ad quartū gradū. Nec
 vltra quartū gradū tenet phibitio ecclesie propter hō qā
 vltra quartū gradū ppter obliuionē ⁊ negligentia cō-
 sanguinitas non seruabat. Et quia vsq; ad quartā gene-
 rationē homīes solebant viuere. ideo non potuit sic me-
 moria cōsanguinitatis deleri. Et sic in quinto gradu pos-
 sunt homīes nubere: nec infra quintū possunt cōtrahere
 matrimoniū. ⁊ si contrahāt sunt separandi. Ad cogni-
 tionē autē graduū in quibz pōt cōtrahi matrimoniū et
 in quibz nō: quibz regule assignant. Prima est psona ad-
 dita psonae per carnis propagationē addit gradus sicut
 filius: pater. ⁊ hmōi. ⁊ hoc habet locū i linea ascendenti

a descendenti. Secunda regula est q̄ quot p̄sone sunt de q̄-
 bus querit̄ cōputatis intermediis: vna minus tot sūt gra-
 dus. Unde si quīq̄ sunt p̄sone q̄tuor sunt gradus. ⁊ hoc
 etiā habet locū ī linea ascendenti ⁊ descendenti. Tercia
 regula est quoto gradu p̄sone de quibz querit̄ distant a
 cōmuni stipite. toto gradu distant inter se. Unde nepos
 ex vno filio ⁊ p̄nepos ex altero: distant inter se in secun-
 do gradu ex vna parte. ⁊ ex altera in tercio gradu. Et h̄
 habet locū in linea transuersali: seu collateralī. Quarta
 regula est. quoto gradu p̄sona remotior distat a stipite:
 toto gradu distant inter se. Unde nepos ex vno filio et
 p̄ronepos ex alio distant in tercio gradu: quīvis vnus il-
 loꝝ sit in secūdo. Et hoc similiter habet locum in linea
 trāsuersali seu collateralī. Quinta regula ē. quoto gradu
 distat aliqua p̄sona a stipite: toto gradu distat a quoli-
 bet descendentiū ab eo. et hec regula solū habet locū vs-
 q̄ ad equalitatis lineā. vnde p̄nepos alicuius sicut ī ter-
 cio gradu distat a stipite ipso: ita ab oībus descendenti-
 bus ab eo vsq̄ ad terciū gradum. Sed ab his qui tran-
 scendūt terciū gradū: distat scōm q̄ transcendens est re-
 motior a cōmuni stipite. quia gradus semp cōputari de-
 bet scōm distantia p̄sone magis remote. cū ratio primī-
 tatis ortū habeat a stipite: q̄a nulla p̄sona ē p̄p̄inquoꝝ
 collateralī q̄ stipiti. vñ p̄sona q̄ distat a stipite in quinto
 gradu: distat etiā ī q̄nto gradu a quolibet collateralī. si-
 ue distat a stipite p̄ vnū gradū siue per duos aut p̄ tres
 ⁊ posset cū eo matrimonii cōtrahere. Et sic scias q̄ in li-
 nea ascendentiū ī nullo gradu licet matrimonii p̄trahere.
 q̄a reputant̄ vna caro. vñ si adā viueret nulla sibi nu-
 bere possz. nec ipsa vllī. In lineavō trāsuersali seu colla-
 terali vt dictū est nō licet nubere vsq̄ ad quartū gradū
 īclusiue. Sed vltra quartū gradū p̄sona q̄ distat a stipi-
 te. pōt nubere cū quolibet collateralī vt dictū est. Et sic
 p̄z qd sit cōsanguinitas. ⁊ quot sūt gradus cōsanguita-
 tis. ⁊ q̄ matrimonii dirimit ⁊ impedit ⁊ causā quare. Et
 hec de cōsanguinitate ad p̄sens sufficiant.

De matrimonio et affinitate

Cap. xxx.

D

Etrus. Quia affinitas ex consanguinitate sequi videtur: ideo de ipsa immediate in dicas. Sicut supra dictum est naturalis amicitia fundatur super naturali coactione: que coactio naturalis dupliciter fit. Unomodo per carnis propagationem: et hec dicitur consanguinitas ut dictum est. Aliomodo per coniunctionem ordinatam ad propagationem: et dicitur affinitas. Unde affinitas fit mediante consanguinitate et carnali coniunctione: et eam imitatur. et in hoc differt affinitas a consanguinitate. Quia consanguinei attinent in eodem genere attinentie: et sunt participes eiusdem radices et sanguinis. licet sint in diuerso gradu consanguinitatis. ut filius et nepos sunt in eodem genere attinentie et sunt consanguinei: licet sint in gradu differenti secundum maiorem distantiam a radice ut dictum est. sed in affinitate: persone affines non sunt participes eiusdem radices et nature. sed ab extrinseco veniunt per carnalem copulam. licet sint in eodem gradu. et sic consanguinitas non mutat genus attinentie: licet mutet gradum. Sed affinitas mutat genus attinentie. licet non mutet gradum. Versus. Mutat nupta genus: sed generata gradum. Et sic omnes consanguinei viri sunt affines mulieri quam carnaliter cognouit. Et e converso. omnes consanguinei mulieris sunt affines viro a quo cognita est. nec desinit affinitas esse inter affines: quousque persona per quam contrahitur affinitas moriatur. Quia carnalis copula viri vel mulieris per quam contrahitur affinitas: non causat huiusmodi affinitatem secundum quod est actu naturaliter coniungi. sed secundum quod est cognitum esse. sicut non dicitur pater vel filius secundum quod est actu generari. sed secundum quod est genitus esse. et sic mortua vxore cognita remanet adhuc affinitas inter consanguineos vxoris et viri. et e converso. Et sic patet quod affinitas causatur ex carnali concubitu. Unde affinitas sic diffinitur. Affinitas est propinquitas personarum ex carnali copula pueniens: omni carens parentela. Et bene dicitur ex carnali copula pueniens absolute: quia

affinitas ita bene causatur in concubitu fornicario: sicut ex maritali et legitimo. similiter bene dicitur: omni carere parentela. quia si quis cognoscit consanguineam suam: non propter hoc dicitur affinis sibi ipsi. quia affinitas requirit diversitatem: sicut consanguinitas. et sicut similitudo: quia nichil dicitur sibi ipsi simile. Similiter non est inconueniens inter aliquas personas esse consanguinitatem et affinitatem. sicut consanguineus meus ex parte patris duxit consanguineam meam ex parte matris in uxorem. Et quia affinitas causatur ex carnali copula que fit ex coniunctione seminum. ideo concubitus qui est contra naturam. et extra ordinaria pollutio: non causatur affinitatem: cum non habeat coniunctionem seminum ad generationem ordinatam. Similiter cum vir et mulier efficiantur una caro per seminum coniunctionem: ideo quicumque claustrum pudoris inuasit vel fregerit: nisi sequatur seminum coniunctio: non propter hoc causatur affinitas. Notandum etiam est quod affinitas similiter causatur ratione societatis: et vinculi conjugalis: ideo in ipso contractu matrimonii per verba de presenti ante carnalem copulam affinitas contrahitur. Ex sponsalibus autem puris non contrahitur proprie affinitas: sed quodam affinitati simile quod dicitur publice honestatis iusticia de quo inferius dicetur. Sciendum est etiam quod ex affinitate non generatur affinitas sicut antiquitus erat. Similiter sciendum quod in affinitate sunt gradus sicut in consanguinitate. et tot sunt gradus affinitatis: quot sunt gradus consanguinitatis: et impediunt matrimonium. Ad cuius euidentiam notandum est quod affinitas precedit matrimonium aut sequitur. Si precedat matrimonium: impedit contrahendum et dirimit contractum: post illam affinitatem contractam. verbi gratia. Aliquis vult contrahere cum maria et prius cognouerit carnaliter eius consanguineam in primo gradu aut secundo aut tercio vel in quarto: iam factus est affinis marie: nec potest eam habere in uxorem. et si eam postea accepit separandus est ab ea. Si vero affinitas superueniat matrimonio iam contracto: non dirimit matrimonium contractum. sed tamen persona ex cuius con-

R

De Sacramento

cubitu affinitas contrahit priuatur a petitione debiti: et non ab eius redditione. Sicut vir si postquam contraxit matrimonium cum uxore cognouit consanguineam uxoris sue: potest ius petendi debitum carnalis copule ab uxore: sed tenetur reddere debitum uxori petenti manifeste vel interpretatiue scilicet per aliqua signa. Patet igitur quid sit affinitas: et que matrimonium impedit et dirimit. **P** Quomodo procedendum est ad dirimendum matrimonium inter affines seu consanguineos.

S Scire debes quod matrimonium contractum inter affines seu consanguineos per diuortium ab ecclesia dirimitur. et ideo est quia omne vinculum societatis quod cum pacto est stare non potest et ab ecclesia est separandum: cum ecclesia omnibus modis peccata impedire conetur. Tale autem est matrimonium in gradu prohibito contractum. scilicet consanguinitatis vel affinitatis. ideo ab ecclesia est dirimendum et dissoluendum. Nec potest huiusmodi matrimonium per diuturnitatem temporis prescribi nec ratificari. Quia illa que sine pacto fieri non possunt: nulla prescriptione firmantur. quia diuturnitas temporis pactum non minuit: sed auget ut dicit Innocentius. Ad dirimendum autem huiusmodi matrimonium potest procedi per viam accusationis: sed talis accusatio debet fieri per parentes. quia si extranei accusarent parentibus tacentibus et propinquis: tamquam suspiciosi haberentur quod ex malicia hoc facerent seu ex malivolentia. et ideo per parentes aut propinquos est talis accusatio et probatio facienda. Quia etiam propinqui melius sciunt cognationem seu affinitatem quam extranei. Nec oportet quod ille qui tale accusationem facit obligetur se ad penam talionis. Quia pena talionis habet locum quando persona accusatur de crimine. Quia tunc accusatur vel agitur pro purgatione eius qui accusatur. Sed hic solum accusatur factum quod est illicitum ad impediendum illud. Et ideo persona accusans tale matrimonium ad nullam penam se obligat. Si vero ille qui scit impedimentum non accusauerit illud: cum illud sciuerit vel audierit: si velit ulterius accusare non est audiendus nec admittendus ad accusandum. Et hoc totum habetur extra de his qui possunt matrimonium accusare. Cum tua. Similiter

in hac causa procedendū est per testes sicut in aliis cau-
sis. tamen vt dicūt iuriste. Multa spālia inueniuntur in
hac causa que in aliis causis nō obseruātur. scilz q̄ idē
potest esse accusator ⁊ testis: ⁊ q̄ nō iurāt de calūnia: cū
sit causa spūalis. ⁊ q̄ consāguinei admittūtur ad testifi-
cādum. et q̄ nō seruatur ordo iudiciarius omīno qz tali
denūciatione facta: potest cōtumax excoīcari lite nō con-
testata. Et valet hoc testimoniū de auditu. Et post publi-
cationē testium testes possunt induci. Et hoc totū fit vt
pctm tollat quod ex tali coniūctione pōt esse. Aduerten-
dū autē est q̄ cum ecclesia nō intendit aliquem priuare
suo iure. si decepta fuerit per falsos testes. ⁊ ad separati-
onē matrimonii pcesserit. altera psona suo iure spolia-
ta debet ei fieri restitutio etiā si alter coniugū votū emi-
serit. ita tñ q̄ ille qui tale votū emisit nō debet petere de-
bitum: sed solū reddere. Item notādū q̄ quādo alter cō-
iugum agit ad reintegrationē mrimoniū aut agit peti-
torio aut possessorio. si petitorio vel vir petit vxorē sibi
restitui i iudicio dicēdo q̄ est eius vxor: illa negāte. Pri-
mo debz exceptio mulieris audiri qua probata perimit
primā questionem. Et eadem est etiā ratio de vxore si
petit virum: ⁊ vir neget. Exceptio viri primo debet au-
diri. qua etiam probata perimit primam questionem ⁊
absolutus est ab illa questione. Aut alter agit possessorio
scilicet quādo supponitur q̄ vxor eius sit vel ipse sit vir
suus ⁊ q̄ cohabitauerit cum ea. vel ea cum eo tamq̄ cō-
iunx. ⁊ petit restitui sibi vel illa eum. Et ille vel illa qui
vel que petitur confitetur matrimonii. sed exceptioem
proponit contra restitutionem anteq̄ probetur exceptio
debet fieri restitutio spoliato petenti eam vel vxori pe-
tenti eum. Excipiūtur tamen quinqz casus. Primus est
si obiciatur fornicatio publica contra petentē. Secūdo
si obiciatur consāguinitas lege diuina prohibita incōti-
nenti probāda. Tamen si differatur pbatio oportet fie-
ri restitutionē per sententiā. Et ille qui habet conscien-

tiam de cōsanguinitate nō debet alteri reddere debitum. Tercius casus ē si obiciatur exceptio rei iudicate: a qua nō fuit appellatum. quando scilz lata est sentētia diuor-
tu: et non fuit appellatum de ea. tūc p̄mo debet cogno-
sci de p̄ma sentētia anteq̄ fiat restitutio. Quartus est
quando tanta est seueritas illius qui petit sibi restitutionē
q̄ non potest secure ⁊ absq̄ periculo ille qui petitur euz
eo manere. sicut vir cum p̄sequitur vxorem odio capi-
tali. vel mulier p̄sequitur virum mortem eius procurā-
do. Quintus casus est quādo ille qui agit spoliāuit aliū
iniuste: ⁊ sine iuris ordine. ⁊ hoc fit quādo obicitur alte-
rius sponsi vel alterius sponse exceptio. tunc enī oportz
q̄ spoliator restituatur ⁊ q̄ p̄ius debeat fieri restitutio.
Notandū est etiam q̄ cum accusationes plures ex mali-
uolentia fiant. Si duo fratres duas sorores duxerint in
vxores: ⁊ per accusationē vnus fratrum separetur a cō-
iugio alterius sororis propter consanguinitatē: alii duo
propter hoc non sunt separandi. quia in foro contencio-
so res inter alios acta aliis non p̄iudicat. Et si vnus
frater repellatur a matrimonio: propter hoc nō est ali⁹
repellendus. quia per falsos testes potuit separari. Nec
propter hoc oportet q̄ ille qui remanet in matrimonio
suo conscienciā suam informet ex his que facta sunt fra-
tri suo. Verūtamen circa hoc est distinguendū. quia aut
ille qui manet in matrimonio habet certam conscienciā
de impedimento circa illud matrimoniū probato. ⁊ tūc
non debet debitum reddere aut petere. aut solum habet
opinionem: ⁊ sic potest reddere ⁊ petere. Sic igitur pa-
tet de diuorcio faciendo ⁊ separatione matrimoniū pro-
pter affinitatē ⁊ cōsanguinitatē. De diuorcio aut facien-
do p̄pter alias causas inferius diceſ cap. de trinitate

De publice honestatis iusticia quid sit. Cap. xxxi.

Petrus. Quia publice honestatis iusticia: quandā
similitudinē habet ad affinitatē. ideo consequē-

fer de ea michi dicas. Quid sit et unde causetur. et quo
 impedit matrimonium. **S** Publice honestatis iusticia est
 propinquitas ex sponsalibus pueniens: robur trahens ex
 ecclesie institutione propter eius honestatem. Differt autem
 publice honestatis iusticia ab affinitate. quia ut dictum
 est affinitas per carnalem copulam contrahitur per consen- **U**
 sum per verba de futuro expressum vel per verba de pre-
 senti ante carnalem copulam subsequuta. Unde post primum
 septennium publice causatur honestatis iusticia. cum etiam
 sponsalia ut dictum est supra ca. xlii. non teneant. nisi for-
 te pacto septennio puer illa sponsalia que ante septennium
 contraxerat rata habuerit et approbauerit. Impedit autem
 publice honestatis iusticia matrimonium: quemadmodum con- **X**
 sanguinitas et affinitas. et secundum eosdem gradus. Unde si
 quis desponsauerit puellam septem annorum vel ultra per
 verba de futuro. seu de presenti tempore nubili. quousque eam
 carnaliter non cognouerit. tamen nullus de consanguinitate
 eius eam carnaliter poterit habere in uxorem usque ad
 quartum gradum. nec ipse aliquam ipsius puelle consanguini-
 neam usque ad quartum gradum. et si contraxerit separan-
 dus est. et hoc habetur in decre. xxvii. causa que. ii. Si quis
 uxorem desponsauit. etc. et hoc idem dicit Iulius papa ibi-
 dem. Si quis uxorem desponsauerit vel subarrauerit: et
 siue pueniente die mortis siue irruentibus quibuscumque a-
 liis causis minime eam cognouerit neque superstes eius fra-
 ter neque ullus de consanguinitate eius eandem sibi in uxore-
 rem tollat ullo tempore nunquam. Scias tamen quod quousque
 dam sentierint quod si per impedimentum legitimum sponsa-
 lia ad nichilum redigantur. nec inde oriri asserunt publice
 honestatis iusticiam. cum sponsalia propter impedimentum
 dicerentur esse nulla. quod postmodum poterat alter illorum con-
 sanguinee alterius matrimonialiter copulari. Bonifacius
 tamen octauus. li. vi. de sponsalibus contrarium determinat
 cui totaliter est adherendum quod si consensus fuerit in spon-
 salibus illis. licet nulla viderint sponsalia. sunt tamen spon-
 salia propter consensum. et causant publice honestatis iusticiam

ciā: et impedīūt sequētia sponsalia: et nō precedētia. verba cuius hec sunt. Ex sponsalibz puris et certis etiā si cōsanguinitas aut affinitas frigiditas aut religio aut alia quicquid ratione sint nulla dū modo nō sint nulla ex cōsensu defectu oritur efficax ad impediendū et dirimēdum sequētia sponsalia vel matrimonia nō autē ad precedētia dissoluendū impedimentū iusticie publice honestatis quare ille qui prius publice cū aliqua muliere cōtraxerit. et postmodū cū secunda prioris cōsanguinea idē fecerit ex vigore priorū sponsalioz: quibus per publice honestatis iusticiā ex secundis sponsalibz subsequētā minime derogatur. et sic ad matrimoniū contrahendū cū prima remanet obligatus. Item statim subdit q̄ per sponsalia sub cōditione nō impeditur sequēs matrimoniū ante cōditionē completā ppter publice honestatis iusticiā dicens. Ille vero qui per conditionē spōsalia cum aliqua muliere cōtrahit: si postmodū ante conditionis euentū cū aliqua prioris cōsanguinea per verba cōtraxerit de p̄senti. cū secunda remanere debet. cū ex sponsalibz cōditionalibz ante conditionē existentē. sicuti ex consensu nō habentibz et incertis: nulla publice honestatis iusticia oriatur. Sic ergo patet quid sit publice honestatis iusticia. et q̄ tollit matrimoniū et impedit et hoc q̄tuz ad carnalem copulam.

De cognatione spiritali.

Cap. xxxii.

A **P** **E**trus. Nūc de cognatione spūali m̄ dicas. qd est quomodo et ex quibz contrahit. et quomō impedit matrimoniū **S** Spūalis cognatio est p̄p̄nitas quedā personarū p̄ueniēs ex sacramēti datione vel ad illius tensionē. sicut baptisans: et suscipiēs de baptismo. vterqz est pater spūalis baptisati. Contrahit autem cognatio spūalis ex duobus sacramentis solum. scilicet sacramento baptismi et sacramento confirmationis: et nō ex aliis sacramētis. scilz sacramento ordinis vel penitētie. et c. q̄a filius sacerdotis pōt cōtrahere cum illa quā sacerdos pater eius audiuit de cōfessione. et idō ex ba

primo et confirmatioe generat solū spūalis cognatio que
 solū ex baptismo et confirmatione habet fieri. Ex cathecis-
 mo aut nō impedit matrimonium cū non sit sacramentū
 sed magis sacramētale. Et ideo matrimonium nō dirimit
 sed debilitat. et vix impedit contrahendū. **P** Quomodo
 et qualiter impedit cognatio spūalis matrimonium. **S** L
 Scias q cognatio spūalis aut pcedit matrimonium aut
 sequit. Si pcedit: sic impedit matrimonium contrahendū
 et dirimit iā contractū matrimonium. Si autē sequat iā
 contractū matrimonium. tūc vinculū matrimonii nō di-
 rimit sed actum matrimonii scilz petitionē et redditiōē
 debiti qñq impedit et quādoq nō. Quia si cognatio spī-
 ritualis inducat causa necessitatis sicut pater vel mater
 in necessitate baptizat propriū filiū in articulo mortis.
 et nō sit alius qui possit baptizare eū nisi pater aut ma-
 ter. tūc nō ipedit matrimonium actū. Nec ex parte patris:
 nec ex parte matris Si vero illa cognatio spūalis ptra-
 hit extra casuz necessitatis: si hoc ex ignorātia fiat et nō
 ex fraude. sicut cū baptizat filiū suū quē nō credit esse fi-
 lium: sed magis alienū. et diligentia adhibuit. tūc ex neu-
 tra parte talis etiā cognatio spūalis sequens actū ma-
 trimonii impedit. Si vō fiat ex malicia: et fraude. sicut
 cum quis baptizat filiū suū scienter vt elongetur a sua
 cōiuge. vel ex alia malicia. tūc ille qui baptizat vel cui?
 actu cōtrahit illa cognatio spūalis quia scilz filiū suū
 accepit. isto modo amittit ius petēdi debitū. Sz tenetur
 alteri petēti reddere debitū qui non est in culpa. Qz ex
 culpa et malicia vnius nō debet alter incōmodū repor-
 tare. nec innocēs priuari suo iure occasione nocētis. Si
 vero ābo cōiuges fuerint in culpa debent separari quo
 ad thozū. nō quo ad vīculū. Et sic pz qñ cognatio spūalis
 ipedit mrimoniū et dirimit: et quo? **P** Inter quas psonas **D**
 cōtrahit cognatio spūalis **S** Inter quatuor psonas. Ad cui-
 us euidentia scias q tres sūt spēs cognatiois spūalis. vna
 dicitur paternitas q ptrahit iter baptizantē et baptizatū. iter
 confirmantē et pfirmatū. vel suscipientē et susceptū. Alia

De Sacramento

dicitur cōpaternitas que contrahit inter generantē carnaliter scilicet patrem et matrē et regenerantē spūaliter scilicet baptizantē et suscipientē. Tercia dicitur fraternitas spūalis que contrahit inter generatū carnaliter a patre vel matre carnali et regeneratū spūaliter a patre vel matre spūali. Item species cognationis spūalis. que dicitur paternitas impedit matrimoniū et dirimit iam contractum. quia pater spūalis nō potest habere filiā suā. que est eius filia spūalis. nec filius spūalis matrē spūalem. et sicut gñatione carnali pater et mater non possunt cōtrahere matrimoniū cum filiis suis. sic nec in cognatione spūali. Quia baptizans se habet ut pater et gerit personam christi. et suscipiens se habet ut mater: et gerit personam ecclesie. ut dictū est de baptismo ca. iiii. f. Et ideo isti duo excluduntur a matrimonio respectu filiorum spūalium. Similiter secunda species que dicitur cōpaternitas excludit a matrimonio utrosque parentes tam carnales quam spūales. quia pater carnalis nō potest habere in uxore matrē spūalem filii sui que est eius cōmater. nec pater spūritualis eius cōmatrem que est mater carnalis filioli sui. Similiter tertia species cognationis spūalis impedit matrimoniū. scilicet fraternitas que excludit omnes filios et filias. siue ante natos siue post natos patris et matris spūritualis. et hoc solum respectu persone illius per quam solum in baptismo vel in cōfirmatione cognatio spūalis est cōtracta scilicet filioli vel filiole. Quia omnes alii filii vel filie parentum spūalium possunt cōtrahere matrimoniū cum filiis et filiabus paternorum suorum. Cū per ipsos nulla cognatio spūalis contrahatur. Et sic patet quod cognatio spūritualis impedit matrimoniū contrahendū et dirimit cōtractum inter personas predictas. scilicet inter spūales parentes et filios spūales et inter carnales et spūales parentes. et inter filios carnales et spūales filios per quos cognatio spūalis contrahitur solummodo. et nō inter alios. Et sic sunt quatuor persone exclusae a matrimonio pro cognatione spūali. scilicet patres: cōpatres: filioli: et filii carnales.

les compatrū. ¶ Nūquid potest cognatio spūalis ab vno coniugū contracta in alium trāsire. vt si vir absente ei⁹ vxore vel vxor. absente viro leuet vel baptisat puerum. Nūquid alter coniugū absens efficitur compaterz paternus pueri ratione alterius cōiugis. ¶ Quandoq; sic z quādoq; nō. quia tamen iste modus cognationis in directe sumitur. z nō directe. sicut est ille qui est inter baptisante z baptisatum. seu suscipiente puerū z parentes carnales pueri. Sed est indirecte per factum alterius cōiugis altero absente. Ideo notandū est q; si alter coniugū leuet puerū alterius sine suo compari coniuge: ante q; matrimoniū eius fuerit in eos carnaliter consummatū sed solum per verba de presenti confirmatū: sic ille qui absens est per sui coniugis actionē nō contrahit spūalē cognationem. quia nondū effectus est vna caro cum eo qui puerū leuauit aut baptisauit. quia per vnionem carnis sequentē non transitur ad vnionē spūs precedentē. Si vero leuauerit vel baptisauerit puerū post matrimoniū consummatum per carnalē copulā sic distinguitur. qā aut cognatio illa spūalis contrahit per actionē vni⁹ cōiugis alterius filium de sacro fonte suscipiētis. z sic trāsfit cognatio spūalis ab vno cōiuge in alium. cū sint vna caro quia suas actiones coīcant. licet nō cōmunicent suas passionēs. verbi grā. Iohānes z maria cōiuges sunt vna caro per carnalē copulā coniugalem per matrimoniū eorū consummatū. Maria suscipit de sacro fonte puerum duorū coniugū. scilz martini z berthē Iohāne viro suo ignorante z absente. vel ecōuerso. Iohānes suscipit puerū z maria ignorat per actionē illius marie iohannes efficitur cōpater martini z berthē. z ecōuerso. Maria fit cōmater predictorū per actionē iohannis. nec pōt post mortē marie: berta cū iohanne matrimonialiter copulari. nec martinus cū maria post mortē iohānis. nec etiā cū baptisato pōt coniūx que absens fuerat copulari. Aut illa cognatio spūalis contrahit per factū alterius puerū vnius cōiugis suscipiente. z tūc aut ille puer ē ex

E

eorum coniugio et sic non potest absens ut dictum est cum leuante puerum matrimonium contrahere similiter nec cum suscipiente. aut puer non est ex eorum coniugio: sed ex alio. et sic potest cum suscipiente puerum alter coniux cuius puer non est matrimonialiter copulari. quia sic non transit cognatio spiritualis a matre in virum. nec e converso. ut si bertham leuauerit puerum marie quem habuit ex alio quam a iohanne: post mortem marie poterit iohannes cum bertham matrimonialiter copulari. Unde usus. Que michi vel cuius mea natum fonte leuauit. Hec mea comater: fieri mea non valet uxor. Si qua mee mater non ex me fonte leuauit. Hanc post facta mee non me neutrobor habere. Notandum est etiam quod inter suscipientem puerum et leuantem et baptizantem. nulla cognatio spiritualis contrahitur. nec inter eos aliqua compaternitas: nec cognatio spiritualis est. Similiter inter virum et uxorem suam: si simul leuent puerum de sacro fonte non contrahitur aliqua compaternitas: nec cognatio spiritualis. Similiter ut dictum est nec inter eos et baptizantem. Etiam si plures leuent puerum non propter hoc contrahitur inter eos aliqua cognatio spiritualis: nec paternitas quia unus solus ad leuandum sufficit: sed solum inter parentes carnales pueri et suscipientes de sacro fonte est compaternitas. Unde usus. Unus semper erit copater spiritualis Alter carnalis: nec fallit regularis. Et hec de cognatione spirituali ad presens tibi sufficiant

De cognatione legali quid sit.

Cap. xxxiii.

f **D**etrus. Nunc de cognatione legali ad presens michi dicas que sit et quomodo matrimonium impediat. **S** Cognatio legalis est propinquitas ex adoptione pueniens. Adoptio autem est extranee persone in filium vel nepotem vel deinceps legitima assumptio. Unde ubi natura deficit in generatione filiorum ars supplet defectum per adoptionem. Et nota quod cum propinquus succedat in hereditatem. ideo propinquus non adoptatur: sed extraneus. Et sicut vir potest adoptari in filium. Ita et mulier potest adoptari in filiam vel nepotem: **P** Que sunt persone que possunt adoptare. **S**

Personae libere quae possunt de hereditate sua disponere. Unde serui nec iuvenes infra .xv. annos. etiam mulieres non possunt aliquem adoptare in filium vel nepotem. nisi ex speciali concessione principis. Illi etiam qui habent perpetuum impedimentum filiorum generationis sicut sunt frigidi non possunt adoptare. quia non indigent solatio filiorum. sed illi qui habuerunt liberos et amiserunt vel qui non habuerunt propter impedimentum accidentale et non perpetuum et habuere potuerunt tales possunt adoptare. Similiter iunior seniori adoptare non potest: sed oportet quod adoptans praecedat tempore adoptatum tanto quanto potuisset ipsum naturaliter generasse. scilicet octodecim annis. Eo quod adoptans debet super adoptatum dominari: quod non esset conveniens si iunior seniori adoptaret. **P** Quomodo fit adoptatio **S** Sicut est duplex generatio. quedam naturalis et imperfecta sicut est eorum filiorum qui in fornicatione generantur et tales non participant in hereditate patris. Alia est generatio perfecta que fit in matrimonio. et tales sunt heredes patris. Ita etiam est duplex generatio et adoptio legalis. quedam imperfecta et simplex. et sic non transit adoptatus in potestatem adoptantis. Et isto modo quilibet adoptare potest quemlibet etiam sine auctoritate principis. sed solum auctoritate alicuius magistratus. Et talis adoptatus non transit nec succedit in hereditate adoptantis. nec adoptans tenetur tali adoptato dimittere aliquid in testamento suo nisi velit. Est autem alia adoptio perfecta que non fit nisi auctoritate principis: nec sic adoptare potest: nisi ille qui est sui iuris. Et sic succedit adoptatus in hereditate ipsius adoptantis: et bonis eius. Et talis adoptio dicitur arrogatio vel adoptio perfecta. In quo differunt adoptio et arrogatio in quatuor differunt. Primo quia arrogatus est sui iuris. sed adoptatus est qui est alieni. Secundo quia arrogatus transit in potestatem arrogantis. sed adoptatus non. Tercio arrogatus habet de necessitate legitimam partem vel successionem in bonis arrogantis: siue eum emancipet siue decedat. debet ei quartam partem bonorum suorum relinquere ut legitimam suam. sed adoptatus non habet in

bonis adoptatis legitimā. nec tenet ei aliquid reliquere
 Quarto arrogatio nō fit nisi auctoritate principis. i cuius
 potestate sūt omēs qui sūt sui iuris. s; adoptio fit au-
 ctoritate illius magistratus cōpetentis. ⁊ sic p; quid sit
 adoptio **P** Nūc dicas quomō ipsa ipedit matrimoniū.
S Quia vt dictū est lex phibet inter illas psonas ma-
 trimoniū coniūgi quas necesse ē simul cohabitare sicut di-
 ctū est de cōsanguineis ⁊ affinib; Eo q; talib; cōcupiscē-
 tie pateret locus. Et qā filius adoptatus cōuersat in do-
 mo patris adoptatis. sicut filius naturalis Ido leges p-
 hibent mrimoniū iter eos copulari. Et hmōi phibitio
 per ecclesiā ē approbata. Unde nicholaus papa dicit. q;
 adoptiui nō possunt coniūgi naturalib; filiis. Aduer-
 tendū est aut ad sciendū inter quos adoptio phibet ma-
 trimoniū fieri q; triplex est cognatio legalis. Prima est
 descendentium q; contrahit inter patrē adoptantē ⁊ filiū
 adoptatū. ⁊ filiū filiū adoptati ⁊ nepotē. ⁊ deiceps Scōda
 ē inter vxorē adoptatis filiū adoptatū ⁊ inter patrē ado-
 ptantē ⁊ vxorē filii adoptati. Et iste due cognationes le-
 gales impediūt ppetuo matrimoniū. Tercia est iter filiū
 adoptatū ⁊ filiā naturalē. ⁊ hec qñq; impedit ⁊ qñq; nō
 qā manente filio adoptato in ptate patris adoptatis. nō
 pōt cōtrahere matrimoniū cū filia naturali. S; mortuo
 patre adoptate vel emancipato filio adoptato. pōt ma-
 trimoniū cōtrahi inter eos. Similiter iter patrē adoptā-
 tem ⁊ matrē naturalē siue patrē. nulla ppinquitās ptra-
 hitur ex hmōi adoptione. nec mrimoniū impedit. Sic
 ergo p; q; cognatio legalis prima ⁊ secūda impediūt et
 dirimūt mrimoniū. Tercia qñq; impedit ⁊ qñq; non. vt
 dictum est. Sic patet de cognatione legali.

De impedimento criminis.

Cap. xxxiiii.

P Etrus. De impedimēto criminis consequēter m-
 dicas. ⁊ que sūt crimīa impediētia mrimoniū.
S Crimīa impediētia mrimoniū plura sunt et
 differentia. Quedā sūt que semp impediūt contrahendū
 ⁊ aliqñ dirimūt contractū. ⁊ aliqñ nō dirimūt. Quedaz

sunt que semper impediunt contrahenduz et semper dirimunt contractum. Que autem semper impediunt contrahendum et aliquando dirimunt iam contractum et aliquando non. sunt hec. Primum scilicet incestus quod est cognoscere carnaliter consanguineam uxoris sue. Secundum est leuare proprium infantem de sacro fonte. Tercium est uxoricidium de quo post dicetur. Quartum est raptus aliene sponse. Quintum est interfectio presbiteri. Sextum est quando aliquis facit penitentiam solemne. In istis enim semper impeditur matrimonium contrahendum. sed non semper dirimitur iam contractum. unde si ille qui habet aliquod predictorum impedimentorum in se velit matrimonium contrahere potest per licentiam ecclesie. Nec prohibetur ei cum de periculo eius incontinentie timetur. Notandum est igitur quod illi duo casus scilicet incestus et leuare puerum de sacro fonte dupliciter possunt contingere sicut iam dictum est. cap. xxiii. U. Aut ante matrimonium contractum scilicet cum quis cognouit aliquam mulierem et postea vult contrahere cum sua consanguinea vel leuat puerum de sacro fonte antequam contrahat cum matre pueri. Et sic semper impediunt matrimonium contrahendum et dirimunt iam contractum. Aut sequuntur matrimonium iam contractum et consummatum. Et sic non dirimunt illud matrimonium. licet impediant ius petendi debitum a criminoso. tamen talis criminosus tenetur reddere debitum non criminoso petenti ut dictum est supra. Sunt etiam plura alia crimina sicut prohibitio ecclesie. et c. de quibus dictum est supra. Crimina vero que semper impediunt matrimonium contrahendum et semper dirimunt iam contractum sunt tria. Primum est quando adulter machinatur cum effectu in mortem viri legitimi adultere. vel adultera in mortem uxoris legitime adulteri ut postea matrimonium contrahant inter se: quod si contractum fuerit debet dirimi quia non est verum matrimonium. nec possunt tales legitime copulari. Unde circa hoc notandum est quod tripliciter vir in mortem uxoris vel uxor in mortem viri potest insidiari

De Sacramento

primo ratiōe culpe quia ē adultera vel adulter. Aut ratiōe nature siue p̄sone q̄a ei displicet. Aut ratiōe matrimonii. quia scilz insidians vult cū sua adultera aut suo adultero cōtrahere matrimonii. Primum est magnum peccatū q̄a scdm̄ leges ciuiles in actu ipso licet adulteratē interfici cū talem penā hec infligat. Secundū ē grauius peccatum. Sed tertium grauissimū. duo p̄ima impediunt matrimonii contrahendū sed nō dirimunt p̄rius contractum. Sed tertium impedit simpliciter cū quocūq̄ contrahendū. Et dirimit contractū cum adultero vel adultera. Sed non dirimit contractū cum alia persona. Secundū crimen est qñ viuēte legitimo coniuge adulter prestat fidem adultere de matrimonio cōtrahendo p̄ v̄ba de futuro. q̄ ducet eam in vxorem vel virū post mortem viri legitimi vel post mortē vxoris legitime ipsius adulteri. Et hoc intelligit̄ quādo adulterē scit eā habē virū; vel ipsa eū habere vxorē. Ita q̄ vterq̄ scit impedimētū p̄pter quod non possūt simul copulari. q̄z aliter nō dirimeret̄ matrimonii postq̄ esset contractū. Terciū crimē est quando adulter de facto per verba de presenti cōtrahit matrimonii: viuente legitimo viro adultere vel vxore legitima ipsi⁹ adulteri. Et sic dirimit matrimonii. et hoc itelligitur quādo vterq̄ scit impedimentū. Si aut̄ vir habens vxorem legitimā contrahit de facto m̄rimonii per v̄ba de presenti cū aliqua alia muliere nō coniugata que ignorat virū illū vxorē habere. vel ecōuerso pōt̄ i eos post mortem legitimi viri vel vxoris legitime m̄rimonii cōsistere. dū tñ ille qui solutus erat fuerit īscius criminis. et q̄ bona fide contraxit̄ q̄ de nouo cōsentiat in matrimonii. dum ad eius noticiā peruenerit. Et hoc itelligitur etiam si nulla fuerit inter eos carnalis copula subsecuta. viuente legitimo coniuge. quia sic nō licet coniūgi matrimonialiter. vt habetur extra de eo qui duxit in matrimonii illam quam polluit per adulterium. Si quis vxorem. Similiter hoc intelligitur si nō est machinatus in mortem legitime coniugis. vt dicitur ibi⁹

Veniens ad presentiam. Et sic patet que sunt crimina q̄
 tm̄ matrimonium impediunt. et que impediunt et dirimunt
 matrimonium. ¶ Nūquid potest vir ppter crimē adul-
 terii uxorem dimittere et alteri nubere. S. Vir potest ux-
 orem dimittere causa adulterii. cuz manifestū sit quia ut
 pote. Inuenit eam solam cum solo. et loco et tēpore suspe-
 cto. et nudā cum nudo. Et sic q̄tum ad thozū pōt eam di-
 mittere. Unde pōt eam acculare. et celebrabit inter eos
 diuorciū per ecclesiā. nec tenet vir reddere debitū ipsi
 petenti. et separabunt quo ad thozū. nō tamē quo ad vi-
 culum. quia vinculum mrimoniū perpetuū est et manet q̄-
 diu ambo vixerint. nec potest ppter diuorciū alter eorū
 alteri nubere. ¶ Potest semp vir uxorem fornicariam
 dimittere. S. Septem sunt casus in quibus nō licet vi-
 ro uxore fornicariā dimittere. Primus est si vir etiā fuerit
 fornicatus. Secundus est si vir prostituerit et duxerit eaz
 ad fornicandū. Tercius est quādo uxor credit pbabili-
 ter virū suū esse mortuū. et alteri nubit. et altero quē cre-
 debat mortuū redeunte ab illo cui post nupserat recedit
 Quartus est cum est ab alio cognita quem credebatur vi-
 rum suū. Quintus est quādo fuit oppressa vi. et intelligit
 de vi absoluta que nō fit per metum. Sextus est quādo
 vir recōsiliauit sibi etiam post cōmissum adulteriū. vel
 publice adulteratē retinuit. Septimus est cum infidelis
 ab alio coniuge infideli dimissus secundū ritum suū al-
 teri nubit. Et postea utroq; conuerso ad fidem cogit vir
 per ecclesiā uxore dimissam recipere. In istis ergo septē
 casibus nō licet viro uxore fornicantē dimittere. ¶ Po-
 test ne vir iudicio proprio uxorem fornicantē dimittere
 S. Vir potest eam dimittere dupliciter. Unomō quo ad
 thozū tantū. et sic potest eam dimittere q̄cito cōstat ei de
 illius fornicatione. nec tamen ei reddere debitū tenetur
 nisi per ecclesiā compellat. Si tamen contigerit q̄ volū-
 tarie ei reddat debitū notā irregularitatis incurrit et bi-
 gam⁹ efficit. et generat sibi p̄iudiciū accusandi eā de for-
 nicatōe sua. Si uero p̄ ecclīaz p̄pellat ad reddendū ei debitū

efficitur irregularis. sed nō generat sibi pzeiudiciū accu-
sandi eam de fornicatione sua. Aliom^o potest vir vxorē
fornicantē dimittere. q̄tum ad thozū z q̄tum ad cohabi-
tationē. z sic nō pōt dimitte nisi per iudiciū ecclīe z per
diuorciū. **Q** Nūquid pōt etiam mulier virū suū dimit-
tere causa fornicationis z adulteriū. sicut vir vxorē. **S**
In causa diuorciū que fit ppter fornicationē z adulte-
riū vir z vxor ad paria iudicant. quia sicut viro licet di-
mittere vxorem ppter fornicationē z adulteriū. Sic ecō-
uerso licet vxori dimittere virū ppter fornicationē q̄tū
ad bona matrimonii que sunt fides proles z sacramen-
tum. Quia vxor z vir in his ad paria iudicant. Quan-
tū tamē ad bonū matrimonii quod est ples maius pec-
catū est adulteriū ex parte mulieris q̄ ex parte viri. Et
isto modo ppter certitudinē plis maior causa diuorciū
est adulteriū vxoris q̄ viri. Et sic sequit̄ q̄ vir z vxor in
diuorcio ad equalia iudicātur ppter fidem z sacramen-
tū. nō tamen ppter prole. z vt dictū est licet diuorciū fi-
at inter eos q̄tum ad thozū z cohabitationē. nō tamē q̄-
tum ad vinculū. quia ipsis viuentibus vt dictū est semp
manet vinculū mrimonii. nec pōt alter altero viuentē
aliū nubere. **R** Nūquid post diuorciū potest homo vxo-
rem fornicantē recōsiliare sibi. **S** Si vxor post diuorciū
de pctō suo penitentiā suā fecerit z emendata fuerit pōt
eam vir recōsiliare sibi z tenet ad virū redire: z ei debi-
tum reddere si petat: quia diuorciū datum fuit in penaz
adulterantis z in fauorē eius qui fidē seruauit. Si vero
post diuorciū icorrigibilis permāserit nec voluerit emē-
dari. Non debet eā vir sibi recōsiliari. ne sui criminis par-
ticeps videatur. Si vero cōtigerit q̄ vir post diuorcium
fornicauerit. qui prius ante diuorciū inocens erat p vxo-
rem suā que prius fornicata fuerat nō pōt cogi ad recō-
siliationē. tñ iudex ex officio suo debet eū cogē ad recōsi-
liandū vxori. vt per hoc cauea ē piculo aīe ei⁹ z scādalo.
S Et eodēm^o agit de vno adultero añ diuorciū sicut de vx-
ore dictū est **P** Qz filiū illegitimi pbanē ex actu forni-

cario. et legitimi ex vero matrimonio. Ideo de talibus alius
 querulū michi dicas **S** Quia duplex est status filiorum. quidam
 sunt naturales et legitimi: sicut illi qui nati sunt in
 matrimonio legitimo solēniter et bona fide cōtracto. Alii
 sunt filii naturales et nō legitimi. ut illi qui sunt nati ex
 fornicario cōcubitu. sicut ex cōcubina. Alii sūt legitimi et
 nō naturales sicut sūt filii adoptiui. Alii sunt qui nec le-
 gitimi sūt nec naturales. ut illi qui in adulterio nati sunt. et
 de incestu. Et tales dicuntur spurii. Tales aut nascuntur
 cōtra legē positivā: et cōtra legē nature expresse. quia vō
 ignorantia excusat illicitū cōcubitū a peccato nisi sit igno-
 rantia culpabilis. ideo illi qui contrahūt bona fide in fa-
 cie ecclesie. quous sit impedimentū matrimonii. dū tñ cō-
 iuges absq̃ sua culpa illud ignorēt nō peccāt. nec eorum
 filii sunt illegitimi. Si vterq̃ autē cōtrahentiū i facie ec-
 clesie sciat impedimentū quous ecclia sustineat licet igno-
 ret nec a peccato excusanē. nec filii sunt legitimi. Similiter
 nec illi qui contrahūt in occulto clandestine excusanē a
 peccato. nec eorum filii legitimi reputanē. Scias tamē q̃ ille-
 gitimus filius duplex damnū incurrit. scilz quia nō ad-
 mittit ad actus legitimos: sicut ad officia et dignitates si-
 militer nec succedit in hereditate paterna. Ueruntamen
 naturales filii possunt succedere in sexta parte tñ. Spuriū
 vero i nulla parte succedūt. parētes vero eorum tenent eis
 prouidē. et ad ep̃m ptinet ut cogat parētes ut eis prouideāt
P Nunquā possunt illegitimi filii de iure legitimari **S**
 Impossibile ē q̃ illegitim⁹ fili⁹ fiat legitim⁹ de illegitio
 coitu q̃a iā transiit ille coitus et nūq̃ pōt fieri legitimus
 coitus ex quo semel fuit illegitimus. Sed quod alio mō
 pōt filius legitimari inq̃tū scilz damna que illegitimus
 incurrit subtrahunt et remouent per legis auctoritatem
 Et sūt sex modi legitimandi filios. Duo scōz canones. Et
 quatuor scōm leges. Primus scōm canones ē qñ matrimo-
 niū sequit. s. qñ ille qui gñauit filiū ex muliere soluta et nō
 per adulteriū cōtrahit cū ea i facie ecclie. Et hic modus
 nō extendit ad spurios. Secundus modus fit per spālem i-

dulgentiā et dispensationē dñi pape. Et hic mod⁹ etiā extē-
dit ad spurios Alii quatuor modi sūt scdm leges. Primus
ē qñ pater filiū naturalē vel spurīū curie īperatoris of-
fert et legitimat eo ipso ppter curie honestatē. Scd⁹ ē
qñ pater ī testamēto suo nominat eū legitimū heredē: et fi-
lius postmodū testamentū īperatori offert. Tercius si
nullus sit legitim⁹ patris filius. et filius semetipsū offert
principi. Quartus ē qñ pater suo testimonio vel triū te-
stiū subscriptiōe eū legitimū nominat et addicit naturalē
Predictis ergo modis solēt filii illegitimi legitimari. Et
sic de impedimento criminis. et de his que ad ipsum ptinēt
ad presens sufficiant.

De impedimento disparis cultus.

Cap. xxxv

Utrū. Nūc de impedimento disparis cultus ē di-
cendū. Utrū scilz fidelis possit mrimoniū cōtra-
here cū infideli. et si inter infideles firverū matri-
moniū. **S** Non licet fideli cōtrahere cū infideli qā prin-
cipale bonū mrimoniū ē ples educāda et nutrienda ad
cultū dei. et qā talis educatio et nutritio fit per patrem et
matrē. Ideo si pater fidelis duxeret vxorem infidelē vel
ecōuerso vterq; conaretur educare puerū scdm ritū legis
sue. Et sic infidelis instruet filiū suū scdm falsam legem
suā et auerteret a lege xpiana. Similit̃ bonū fidei nō ob-
seruaret q̃tum ad deū. qā infidelis semp niteret̃ puerte
re fidē alterius. Similit̃ nec bonū mrimoniū qd ē sacra-
mentū seruaret qā mrimoniū infidelīū nō est pfectū si-
gnū coniūctionis xpī et ecclie cū nō sint baptisati sed tm̃
modo ē aptitudine signū et nō actu. Et ideo talis dispari-
tas cultus īpedit mrimoniū p̃trahendū et dirimit iā con-
tractū. Ueruntū sciendū ē q̃ licet inter infideles nō sit mri-
moniū p̃pletū q̃tum ad sacramentū qd designat vniōnē
xpī et ecclie. tñ est inter eos mrimoniū inq̃tū est ī officiū
nature: et ī fedus societatis. **P** Nūquid tenet̃ fidelis cō-
uersus ab infideli cōiuge discedere. **S** Si fidelis cōuer-
sus habet spem de sua p̃iuge q̃debeat p̃uerti. et ad fidez
de infidelitate reuerti: pōt cū ea manere. Si vō sciat eius

obstinationē et quod non possit cum ea morari sine contumelia
 creatoris. debet eam relinquere. **P** Nunquid licet fidei qui ab
 infidei discessit aliud matrimonium contrahere cum fidei. **S**
 Ad huiusmodi questionis evidentiam est notandum quod ut dictum est ad
 matrimonium tria occurrunt. Primo scilicet quod sit iniciatum per ba-
 ptismum. Secundo quod sit consummatum per verba de presenti. quia ali-
 ter posset per religionis ingressum dissolui. Tercio quod sit
 ratum per baptismi susceptionem. unde matrimonium quod habet
 hec tria dissolui non potest: nisi per mortem alterius coniu-
 gis. unde matrimonium infidelium cum non sit iniciatum per baptis-
 mum. quod est ianua omnium sacramentorum solui potest per conuer-
 sionem alterius: alio permansente in errore. et potest nubere cum
 fidei. et hoc in tribus casibus. Primo quando infidelis non vult
 cohabitare cum fidei conuerso. sed dimittit eum. tunc potest fidei
 conuersus cum fidei nubere. et tunc primum matrimonium quod erat im-
 perfectum per sequens matrimonium quod est perfectum solui. Secundo quando
 infidelis vult cohabitare cum fidei: sed non sine blasphemia
 christi. quam fidei peruersus audire abhorret. Etiam quando non est
 spes de peruersione infidelis. et sufficiens fuit infidelis monitio
 a fidei ut errorem relinquat quem non vult relinquere. et
 tunc fidei conuersus nubere potest cum fidei vel religionem
 intrare: et sacros ordines suscipere. nec est postea infidelis
 conuerso ad fidem fidei qui nupsit. vel votum religio-
 nis emisit vel ordines suscepit restituendus. quia tardi-
 tas conuersionis est ei in pena. Si tamen coniux infidelis
 conuertatur ad fidem antequam alter in facie ecclesie matrimonium
 contraxerit. tenetur ad coniugem suam accedere: nec aliam potest
 ducere ipsa viuentem. Tercio quando infidelis vult cohabi-
 tare cum fidei etiam si ne contumelia christi. sed non sine scan-
 dalo coniugis fidei contrahendo ipsius ad presentem. ut si vult
 eum a fide diuertere. In his predictis casibus licet fidei con-
 uerso contrahere cum fidei alio. Notandum etiam est quod pro a-
 liis partibus non soluitur matrimonium contractum quantum ad
 vinculum: licet soluat quantum ad cohabitationem et quo ad
 thorum. Et hoc tamen quandoque fit ad tempus. quando scilicet
 speratur peccantis emenda. Quandoque etiam simpliciter

quando delinquēs nō vult retrahi a peccato vt dictum est supra de diuorcio. cap. xxxv. Q. Et hec de impedimēto disparis cultus ad presens tibi sufficiant.

De impedimento coactionis. Cap. xxxvi.

Etrus. Consequenter de impedimento coactionis et violentie in dicas. quod tangit in vsibus supra dictis. cū dicis: vis. Et q̄a vis et coactio generant metū. ideo primo videndū est quid sit metus. et quomodo metus cadat in constantē virum. et postmodū quomodo matrimoniū impedit et dirimit. **S** Ut scias que sit coactio de qua hic intelligit. Notandū est q̄ duplex ē coactio quedā absoluta que est maioris impetus: qui non potest euitari. et talis coactio non cadit in aīa nec in consensu viri: quia est simpliciter inuolūtaria. Alia est coactio cōditionata. scilz per metū. sicut qui scindit mēbrū putridum ne corpus pereat. vel proicit merces in mare vt se et nauē saluet. et talis coactio est quodāmodo voluntaria cōsideratis p̄ditionibz particularibz: et circumstātiis p̄sone et rerū. et talis coactio cadit in aīa viri. Unde de ista vltima coactione que fit per metū hic agit et diffinit sic. Coactio est mētis instātis vel futuri piculi causa metus trepidatio **P** Quomodo cadit metus in constantē virum **S** Ad hoc vt illud scias. Notandū est q̄ differentia est inter virum constantē et inconstantē. quia vir cōstans considerat periculi qualitātē et sequit rectā rationem. nec cogitur ad maius malum vt euitet minus malum. sed potius vir cōstans cogitur ad minus malum vt euitet maius malū. Vir autē incōstans nō cōsiderat qualitātē piculi nec rectā rationē sequit. nec euitat malū maius. sed aliquā facit maius malum vt euitet minus malū vt cuz pctm mortale facit ppter metuz alicui⁹ pene tēporalis. Similit̄ ē alia differētia inter eos. q̄a vir p̄stans nō cogit nisi ex forti estimatiōe et pbabili. sz vir incōstans cogit ex leui. Differt etiā vir cōstans a p̄tinaci q̄a p̄tinax nullo⁹ cogit ad min⁹ malū p euitādo maius malū qd facit vir p̄stans vt dictū est. et ideo vir cōstans medius est

inter inconstantē et pertinacē. quia cōstans quāq; cogitur
et quāq; nō quia cogitur ad minus malū ut euitet maius
malū contra pertinacē qui nūq; cogit. Similiter nō co-
gitur ad maius malū ut euitet minus malū contra incō-
stantē qui ad hoc cogitur. ad peccandū tñ vir constans
nullomō cogitur. cū peccata sint maria malorū imo ho-
mo debet pzeeligē mori q̄ mortaliter peccare. Sūt autē
alia damna et p̄cipue corporalia quorū quedā sūt maio-
ra et quedā sunt mīora. Maiora autē dāna et p̄cipua sūt
que ad personā hominis pertinet vel ad personā sibi con-
iunctā. sicut vxoris: filiū. et hīoī. sicut vberatio. dehone-
statio per stuprū mors. seruitus. et similia. Et ideo ex istis
dānis iminentibz cōstans vir cogitur ad alia dāna cor-
poralia mīora sustinēda. et hoc habet per hos vsus. Ex-
cusare metus hos posse puta q̄ nescis. Stupri siue stat⁹
vberis atq; necis. metus aut infamie nō cadit inconstā-
tem virū. licet sit magnū damnū ut dicunt iura. quia ei
de facili pōt occurrī. Quādo autē ex metu cadente incō-
stantē virū vir constans p̄mittit aliquid alteri. p̄pter h⁹
nō cogit ad mentiendū. q̄a vult dare q̄ p̄mittit. si tamē
postea vult pōt repetere restitutionē sibi fieri. vel saltem
pōt iudici denūciare si p̄miserit se nō petiturā restitutio-
nē fieri. Q̄ autē nō possit denūciare iudici p̄mittere nō
potest cū hoc sit cōtra bonū iusticie. quia nullus cogi po-
test q̄ faciat contra iusticiā. Et sic patet quomō coactio
et metus cadūt in constantē virū. **P** Nūc ad propositā **E**
questionē. s. quomō impedit m̄ionū consensus coactus
edicto. **S** Quantū ad coactionē primā que ē per vim
que est absoluta coactio. m̄ionū oīno dissoluit et tollit.
eo q̄ talis coactio absoluta que spāliter cadit in constā-
tem virū. tollit vinculū amicicie. q̄d est signū coniūctio-
nis xpī et ecclie. Tollit etiā p̄petuitatē vinculi m̄ionū
eo q̄ talis coactio absoluta repugnat illi p̄petuitati cō-
tractus. cū possit peti restitutio in integrū. Et ideo sim-
plicit̄ coactio absoluta cadens in constantē virū ipe-
dit et dirimit matrimonū. Quantū vō ad scdāz coactio

nem condicionatā que fit per metum. qñq̃ tenet ⁊ qñq̃ nō. Tenet autē mr̃imoniū quando ille metus est leuis. Qñq̃ etiā nō tenet mr̃imoniū. quādo scilz metus talis est q̃ cadit ī constantē virū. Et licet libere cōsentiat vn⁹ ⁊ alter nō cōsentiat. mr̃ioniū nō tenet. q̃a talis metus libertatē cōsensus tollit. Similiter quia matrimoniu nō claudicat. oportet q̃ vterq̃ libere ī alterū p̃sentiat. ⁊ idō talis coactio mr̃ioniū tollit. Notandū tamē q̃ licet talis coactio tollat ⁊ dirimat matrimoniu. tñ si ille coniūx q̃ coactus fuerat post modū libere ī mr̃ioniū cōsentiat. tūc illud mr̃ioniū firmabitur ⁊ ratificabit. Unde si mulier coacta fuerit ad matrimoniu cōtrahendū per metū cadentē ī constantē virū ⁊ post ī mr̃imoniū libere cōsenserit: tūc illo cōsensu fiet matrimoniu ⁊ erit firmū. et postmodū nō poterit dirimi. dū tñ vir p̃manet ī eodē cōsensu libere cū quo prius cōtraxit. Et idē est iudiciū de viro coacto sicut de muliere. Item notandū q̃ si mulier iurauerit per metū cadentē ī constantē virū se cōtrahendū mr̃ioniū cū aliquo illd iuramentū nō obligat ī iudicio fori. cū sit exortuz. ī iudicio tñ poli. ī quo iudicatur magis scdm̃ ea que salutē aīe cōfidentis expediunt consulendū est vt si ei expediat adīpleat iuramentū. Si vero ei nō expediat per superiōrē expetat de iuramento absolutionis beneficiū. Iuramentū autē tractū ad peccandū. nullom⁹ obligat: nec est adīplendū. ¶ Nunquid parētes possunt cogere pueros suos ad mr̃ioniū cōtrahendū. S. Absolute loquēdo nō possunt eos cogere ad cōtrahēduz mr̃ioniuz verū. tñ ex aliqua causa rōnabili pater potest iducere filiū ad mr̃ioniū cōtrahendū. sicut pro pace amicoꝝ vel patrie. Et sicut liberi tūc se habēt ad illā. cum determinate de necessitate. ita tenentē obedire parentibz. dū causa illa illos cogat aliter nō. Et p̃pter hoc sequitur quando parentes iurant sponsalia liberoꝝ ruz semper subintelligitur ex natura contractus condicionati. scilz si liberi consentiant.

De impedimento ordinis

Cap. xxxvii.

Petrus. Postmodum de impedimento ordinis est dicendum. **S**acerdos ex vi ordinis et ex voto continentie eidem anero impedit matrimonium contrahendum et dirimit contractum. Post suspensionem ordinis sacri. impedit etiam matrimonium prius contractum secundum usum. Seu matrimonium prius suscepti executionem. Si vero vir suscipit ordinem volente uxore vel ipsa sciens et non reclamante. ex tunc uxor tenetur perpetuo vouere continentiam. nec propter hoc religionem intrare. nisi de periculo continentie et castitate eius timeatur. si vero vir uxore uiuente et ignorante sacros ordines suscipit: characterem suscipit ordinis sed executione illius caret. et uxori petenti tenetur reddere debitum. ipse tamen petere non potest. Sunt autem tres ordines sacri de quibus dictum est qui impediunt matrimonium contrahendum et dirimunt contractum. scilicet subdiaconatus: diaconatus: et presbiteratus. quia in ipsis est annexa continentia ut dictum est de ordinibus. ca. vi. B. Minores vero ordines non impediunt matrimonium contrahendum nec dirimunt iam contractum ut ibidem dicitur. Et hoc quod dictum est de impedimento ordinis. habetur apud nos in ecclesia occidentali. quia apud grecos in ecclesia orientali aliter se habet. quia licet apud eos sacerdos impediatur matrimonium contrahendum: sicut apud nos: tamen apud eos sacerdotis ordo non impedit matrimonium vel usum matrimonii iam contracti. quia promoti ad sacros ordines in ecclesia orientali possunt uti matrimonio prius contracto cum uirgine. licet post suspensionem sacrorum ordinum: non possint de nouo contrahere. Et hec ad presens de impedimento ordinis tibi sufficiant.

De impedimento ligaminis.

Cap. xxxviii

Petrus. Michi dicas de impedimento ligaminis quid sit. **S** Impedimentum ligaminis consistit in eo quod homo ligatus cum muliere: vel mulier cum viro per matrimonium: non possit per matrimonium alteri copulari alio uiuente cum quo contraxit prius matrimonium. Ex quo sequitur quod unus homo plures mulieres habere non possit simul. uerum tamen antiqui patres ex dispensatione habuerunt propter causam

prolis generāde. idō in illis eis fuit licitū. nunc autē illi-
 citū est. qā homo ⁊ mulier efficiunt vna caro. idō homo
 nō pōt dare carnem suā pluribz mulieribz. similiter nec
 mulier pluribz viris. ⁊ idō vir ⁊ mulier nō pōt cuz alio
 nubere suo cōiuge viuente. ⁊ si hoc fecerit nō est mīrimo-
 niū. **k** **P** Mulier credēs virū suū mortuū: nunqđ pōt al-
 teri nubere licite. vel vir alteri mulieri. **S** Extra in de-
 cretali. de nuptiis. cap. dñs ac redēptor dī. qđ nullus ad
 secūdas nuptias migrare p̄sumpserit donec constet qđ
 mortuus sit coniūx eius. Unde ex sola credulitate mor-
 tis alterius cōiugis vel cōiectura leui nō licet alteri con-
 iugī mīrimoniū p̄trahere. sed magis requirīt certitudo
 que per iuramenta aliquoz qui eū mortuū nouerūt ha-
 beatur. Dicit tamen hugo qđ iuramentū vnīus testis suf-
 ficit cū attestatione publice fame. aliter nō. Notandum
 tñ est qđ quādo alter coniūgū credit alterz mortuū firmi-
 ter ⁊ postea cū alio p̄trahit. si postea oriatur dubitatio
 de vita illius si de talī dubitatiōe certitudo vite coniū-
 gis p̄ioris habeatur. alter qui cū alio contraxit nō po-
 test petere nec reddere debitū cum scōo. sed mortaliter
 peccaret si hoc faceret: ⁊ adulteriū cōmitteret. Si vō du-
 bitet solū ⁊ hoc ex causa rōnabili. tunc non debet petere
 debitū a secūdo cōiuge. sed pōt ipsi petenti debitū redde-
 re. Si vō dubitet ex leui ⁊ indiscreta dubitatione debet
 a corde suo abicere talē dubitationē temerariā ⁊ potest
 petere ⁊ reddē debitum licite. **l** **N**ūquid tenet primus
 vir illā recipere qđ sic cōtraxit cum scōo viro. **S** Sicut
 prius dictū est. sic dicendū est. qđ si illa p̄traxit cū secūdo
 viro ex certa scīa sciēs primū virū viuē: adultera ē: nec
 tenet primus vir eā recipe. Si vō p̄ ignorantia p̄babile
 qā credebat eū mortuū qñ p̄traxit cū alio. tūc distinguē-
 dū ē. qā aut statī fuit reuersa ad primū cū cognitionē vi-
 te sue habuit ⁊ sic recipe tenet eā. aut nō ē statī reuersa.
 ⁊ sic nō tenet eā recipe. qā adultera est. Et hec de impe-
 dimento ligaminis ad p̄sens sufficiant.

De impotentia coeundi.

Cap. xxxix.

Detrus. De ultimo impedimento in v'sibz prioribz
 contēto dicas. s. de ipotentia coeūdi qđ tangit cū
 dz. si forte cohire. zc. **S** Impotentia coeūdi dupli
 ci causa puenit. vel frigiditatis vel ex maleficio **P** De
 vtroqz audire cupio. z primo de impedimēto frigiditatis:
 quomō mrīmoniu impedit z dirimit **S** frigiditas ipe-
 dit matrimoniu: eo qđ alter coniugū dat alteri corporis
 sui potestātē. ad reddendū debitum carnalis copule. Et
 qđ frigiditas impedit hmōi redditiōē: ideo impedit etiā
 mrīmoniu. quia frigidus ad ipossibile se obligare nō po-
 test. cuiusmodi est hec redditiō. Sed notandū ē qđ causa
 frigiditatis duplex ē. quedā tēporalis cui pōt subueniri
 bñficio artis medicine vel etatis. z hec mrīmoniu totali-
 ter nō impedit nec soluit. Alia causa ppetua cui nō pōt
 subueniri. z hec fit dupliciter. Qz aut illa cā pcessit mrī-
 moniu aut sequit. Si pcessit: sic impedit mrīmoniu ptrahe-
 dū z dirimit iā contractū. ita tñ qđ ille qui illud impedimē-
 tū habet ppetuo maneat absqz spe coniugii. Ille vō ex pte
 cuius non est reptum impedimentū nubat cui voluerit in
 dño. Si vō illud impedimentū sequit mrīmoniu iam con-
 tractū z consumatū: sicut cuz aliquis hñs vxorē castrat
 vel ex infirmitate deueniat frigidus vel impotēs ad car-
 nalē copulā ppter hoc nō dirimit mrīmoniu iā contra-
 ctū. Notandū etiā ē qđ licet senibz nubere q̄uis nō pos-
 sunt gñare. cū nō habeant calliditatē sufficientē ad gene-
 randū. habent tñ caliditatē sufficientē ad reddendū de-
 bitum carnalis copule. Et ideo concedit eis mrīmoniu
 scđm qđ est in remediū. et nō scđm qđ est in officiū natu-
 re ad generationē **P** Quomō pōt frigiditas cognosci.
S Ad cognoscendū illud impedimentū frigiditatis esse p-
 petuū. ecclia tres annos statuit. i. quibz si fideliter vterqz
 operā carnali copule adimplēde dederūt z impleri non
 potuerūt iudicio ecclie possunt dissolui altero tamen p-
 clamante vel vtroqz. Sed si vterqz pclamat ad iudiciū
 z profiteat impedimentū: tūc ppter impedimentū collu-
 siois vterqz iurabit qđ bona fide operā dederūt carnali

copule adimplēde: et eā adimplē nō potuerūt. et cū septi-
ma manu p̄p̄inquoꝝ eoz p̄sonas et statū cognoscentiū
qui de credulitate iurabūt. Si vero alter confiteſ tantū:
et alter negat. si vir fuerit qui puocat ad separationem
muliere negāte: viro incumbit p̄batio. quia illi soli non
crediſ. Si vero mulier puocat ad separationē viro ne-
gante vel contrariū aſſerente. ſcilz carnalē copulā p̄ceſ-
ſiſſe: creditur viro. quia caput ē mulieris. niſi mulier ve-
lit p̄bare impedimentū per effectū corporis. debet tamē
maior caliditas adhiberi circa virū q̄ circa mulierē. q̄a
frigiditas que faceret virū impotentē: nō faceret mulie-
rē impotentē. Notandū etiā q̄ in muliere est aliud impe-
dimentū quod dicit̄ artatio. et est impedimentū natura-
le. et ita tollit m̄rimoniū: ſicut et frigiditas viri. q̄a si non
poſſit ei ſubueniri per artē chirurgie. et m̄rimoniū prece-
dat ſeparāda est a viro. et viro dabit̄ licentia nubēdi alii
et ipſa mulier inupta manebit. verūtamen si alii nubat
et ab illo cognoscat: p̄mo viro debet reddi. Et ſic ſimili-
ter de frigiditate viri. quia si vir poſt ſeparationē nupſe-
rit alii et eā cognouerit: redire debet cū p̄ima vxore. q̄a
conſtat eccleſiā iudicādo impedimentū q̄ fuerit p̄petuū
cū tēporale ſit fuiſſe deceptā. Item notandū q̄ si vir nō
poſſet cōplere carnalē copulā cū virgine: et tamē poſſet
cū corrupta p̄pter hoc nō ē m̄rimoniū dirimendū. quia
medicinaliter poſſet aliquom̄ vel inſtrumēto clauſtra pu-
doris frāgere et ei coniūgi. nec hoc ē cōtra naturā. q̄a nō
fieret ad delectationē. ſed magis ad medicamētū. Ulte-
rius etiā ē notandū q̄ si alter atēq̄ cōtraxerit ignoret pe-
nitus impedimentū alterius. ſcilz q̄ ſit ipotens ad coeun-
dū. pōt ſeparari ab eo si voluerit cū illud impedimentū co-
gnoſcit. Si vō ſciat illud impedimentū añq̄ m̄rimoniū cō-
trahat cū eo. nō dirimit m̄rimoniū poſtq̄ contractū est q̄a
oſtendiſ q̄ aliū finē q̄rit in illo p̄tractu. et idō m̄rimoniū
ſtat et nō ſoluiſ. Sic ḡo p̄ de impedimento frigiditatis.

De impedimento maleficiū.

Cap. xl.

Etrus. Nūc postremo de impedimēto maleficiū m
 dicas **S** Sicut de frigiditate dictū est. ita dicen-
 dū est de maleficio. qā si maleficiū sequat̃ mriō-
 niū iā contractū siue psumatū fuerit p carnalē copulā si
 ue nō. nō dirimit mriōniū iā contractū. Si vō precedat
 mriōniū ptractū sic etiā ē distinguendū vt prius. qā illō
 maleficiū ē ppetuū: z sic dirimit mriōniū. Aut ē tēpora-
 le z sic nō dirimit. z ad hoc experiendū ecclia tēpus triū
 annoz statuit. sicut de frigiditate. quia si infra illos tres
 ānos mriōniū psumari nō possit per carnalē copulā p-
 petuū maleficiū iudicat̃. z possunt ab ecclia separi. sicut
 dictū est de frigiditate. Verunt̃ differētia ē inter frigidit-
 tatē z maleficiū. qā frigiditas ipotēs ē ad oēs mulieres.
 z iō ei nō dat̃ licētia nubēdi alii mulieri. sed ex malefi-
 cio pōt hō esse ipotens ad vnā mulierē z nō aliā. z iō qñ
 q̃ iudicio ecclie dissoluit̃ ppter impedimētū maleficiū. z
 vtriq̃ dat̃ licētia ad mriōniū ptraheñd. tā viro q̃ mulie-
 ri **P** Unde puenit maleficiū **S** Ex diabolo: deo pmittē-
 te. qā corruptio pimi pcti p quā hō factus ē seru⁹ dia-
 bolo deuenit i nos p actū gnantē. z iō ptās maleficiū p-
 mittit̃ diabolo a deo i hoc actu magis q̃ i aliis actibus.
 sicut etiā i serpētibz ostēdit̃ vtus maleficioz magis q̃ in
 aliis aīalib⁹. qā p serpentē diabol⁹ mulierē tētauit. z illō
 impedimētū maleficiū deo pmittēte pōt esse ex ipressione
 demonis i imaginatiōe hoīs ex qua tollit̃ viro pcupiscē-
 tia mouēs ad talē mulierē z nō ad aliā Et similiter pōt p-
 stare impedimētū q̃tū ad oēs mulieres impedimēto exita-
 tiōis pcupiscētie p quā carnalis copula tollit̃. vñ z male-
 ficiū ppetuū dz. qā ei huāno ope nō pōt remediū adhi-
 beri **P** Nūqd̃ licitū ē impedimētū maleficiū p aliud ma-
 leficiū amoueri **S** Nō pōt illō impedimētū qd̃ p malefi-
 ciū factū ē p aliud maleficiū amoueri z destrui. sicut ma-
 lefici testant̃ Et tñ si possz p maleficiū adhiberi remediū
 nichilomin⁹ ppetuū iudicat̃ impedimētū. qā nullo⁹ debz
 aliq̃s auxiliū demonū inuocare. Nec etiā opz q̃ si ppter
 aliqd̃ pctm̃ data sit diabolo potestas in aliquē hoīem q̃

S**T****U**

cessante pctō cesset hmōi diaboli potestas. quia transeūte culpa remanet pena. Quia licet in hoc mūdo absolutus sit homo a culpa: tamē ppter reatū pene que remanet pmittit deus hominē in hoc mūdo a demonibz fatigari. Similiter sciendū ē q̄ licet exorcismi valeāt ad reprimendū plurimas demonū ifestationes: nō tamē semper valent ad reprimendū eas q̄tū ad molestias corporales diuino hoc exigēte iudicio. tñ exorcismi valēt semper cōtra illas ifestationes demonū cōtra quas sūt principaliter cōstituti. Igit̄ patet quid sit maleficiū: z q̄ separandi sūt cōiuges si sit ppetuū. z q̄ ab ecclia tempus ad eius cognitionē est taxatū. scilz trienniu. z post illō tpūs ab ecclia potest separari vt dictū est de frigiditate. verū tamē si post separationē potētia redierit. scilz se mutuo carnaliter cognoscēdo debz iter eos mrimoniū reintegrari. q̄a illō ipedimentū maleficii nō fuerat ppetuū: sz potius tēporale. Sic igit̄ de ipotentia coeūdi z sacramēto mrimoniū hec ad presens sufficiāt Igit̄ petre hec paucula q̄ dicta sūt de septē sacramētis tibi sufficiant que vt potui breuius de scriptis fratris thome p̄cipaliter collegi: ac petri de tarantaize z quorūdā aliorū dicta iferendo. Si qua tñ iueneris min⁹ ordiate posita. nō eorū scripta culpes. sz meā potius ignorantia. Si aut̄ iueneris aliqua q̄ ad p̄sens nō tenent. hoc ē ppter iuriū nouitatē. q̄ sūt postmodū p̄firmata put̄ reperi de snia excoicationis. z de publice hoēstatis iusticia Nec igit̄ paucula gra tuit̄ accipere. z ppterea ad maiora scripta z etiaz ad iura recurre. Pro me tamē in hoc opere fesso ipsū exora a quo oīa sacramēta virtutē obtinēt dñm videlz iesum xpm. qui cū patre z sp̄s sancto viuūt z regnat deus benedictus in secula seculorū Amen.

Explicit Guillermus parisiensis Sup septem sacramētis. Impressus parisiis per Johē bonhōme. Librariū vniuersitatis parisiē. Anno dñi M llesimo. CCC. lxxxix.

Ad cognitionem presentis operis de administratione septem sacramentorum ecclesie. et inuentionem faciliorem eorum que in eo continentur est notandum quod qui vult inuenire aliquem casum in aliquo septem sacramentorum contentum. per tabulam sequentem inueniet in quo loco continetur et in quo foliculo. Et primo de sacramento baptismi. Et consequenter de aliis sacramentis secundum quod inferius ascribuntur.

Casus Capituli primi.

De sacramento baptismi.	folio primo.
Quod baptismus est ianua omnium sacramentorum. et quod triplex est.	Ibidem. A
Ex quibus constituitur sacramentum baptismi.	Ibidem. B
Quod aqua est materia baptismi.	Ibidem. C
Quod aqua naturalis est solum materia baptismi. et non alia aqua.	Ibidem. D
Quare aqua est materia baptismi. magis quam aliud. ibidem	E
Que sit forma sacramenti baptismi.	folio. ii. F
Utrum li ego: et li amen sint de essentia forme.	Ibidem. G
Utrum homo possit seipsum baptizare.	Ibidem. H
Utrum possit dici baptizo te in nominibus	Ibidem. I
Utrum possit baptizari in nomine genitoris et geniti. ibidem	K
Quot modis forma baptismi variatur.	ibidem. L

Casus capituli secundi.

De modo baptisandi. vtrum fiat per aspersionem vel immersionem.	folio. iii. M
Utrum debeat fieri semel immersio vel aspersion. aut pluries.	ibidem. N
Utrum facta vnica immersione vbi plures fieri debent impediatur baptismus.	ibidem. O
Que pars corporis debet immergi vel aspergi.	ibidem. P
Utrum baptismus sit statim dandus vel differendus.	ibidem. Q
	A i

Utrum pueris gentilium vel infidelium sit baptismus ministrandus. ibidem Q

Utrū pueri reperi i biuiis sint baptisandi. ibid. R

Utrum hi de quibus dubitatur de eoz baptismo sint baptisandi. ibidem. R

Quid de pueris quos ostetrices asserunt baptisasse. folio.iiii. S

Casus capituli tercii.

Utrū quilibet homo possit baptisare. ibidē. T

Utrū solis sacerdotibz ptineat baptisare. ibidē. v

Utrum in necessitate pater aut mater possit propriū filium baptisare. ibid A

Utrū duo hoies possint vnū puerū baptisare. ibid B

Utrū scismatici et fideles possint baptisare. ibid. C

Utrū adultis fecte accedentibz p̄sit baptismus ibid D

Ad qd grā q̄ conferē in baptismo proficiat. fo.v. E

Casus capituli quarti.

Utrum ad leuandū puerū de baptismo debeant aliqui interesse. ibid. f

Quot ad leuandū puerum esse debeant. ibid S

Utrum omēs consanguinei pro vna persona ad leuandum reputentur. ibid. H

Quot annorum debent esse puerum de baptismo suscipientes. ibid. J

Utrum sacerdos baptisans puerū masculū pro femina debeat illum iterum baptisare. ibid. lz

Utrū matre mortua puer sit extrahendus per apertionē matris a corpore eius. et si mortu⁹ inuētus fuerit nūquid est sepeliendus cū matre. ibidē. L

Quid sit cathecismus et exorcismus. ibidē M

Utrū puero in necessitate baptisato debeat cathecismus fieri. folio.vi. N

Quis debeat p̄cedere exorcism⁹ an cathecism⁹. ibid O

Casus capituli.v.

De sacramēto confirmationis.

Quot sūt sacramēta que imprimūt caracterē. ibid̃ P
 Que sit materia ⁊ forma sacramēti p̃firmationis. Q R
 Quibz ptineat sacramētū p̃firmatiois mīstrare. ibid̃ S
 Utrū oēs debeāt sacramētū p̃firmatiois suscipe. ibid̃ T
 Q' suscipiēs debet esse ieiunus ⁊ confessus. fo. vii. U
 In qua parte debeat confirmari. ibidē X
 Q' cōfirmatus debet teneri ab alio quando ab ep̃isco-
 po confirmatur. ibid̃ Y
 Q' per tridū debet deferre ligaturam. ibid̃. 3

Casus capituli. vi.

De sacramento ordinis.

Quid sit sacramentū ordinis. ibidē A
 Quot sunt ordines. ibid̃ B
 Q' sacramentū ordinis est vnū. ibid̃. C
 Utrū i quolz ordine imprimat̃ caracter. ibid̃ D
 Quid vestes sacre significant. fo. viii. E
 Utrum corona sit ordo fo. ix. F
 Utrū ep̃iscopatus sit ordo. ibid̃ S
 Utrum alii sacerdotes ab ep̃iscopis possint ordines cō-
 ferre. ibid̃. H
 Utrū nō baptisatus ⁊ nō cōfirmatus possit ordiari. J

Casus capituli. vii.

Que impediunt susceptionē ordinū. folio. x. I
 Utrū defect' cognitiois ipediat susceptionē ordinū. L
 Utrum seruitus impediat. ibid̃. M
 Utrū homicidiū impediat. ibid̃ N
 Utrū illegitimitas impediat. ibid̃ O
 Utrū matrimoniū impediat. fo. xi. P
 Utrū bigamia impediat. ibid̃. Q
 Quom' p̃trahat̃ bigamia ⁊ quot modis ibid̃. R
 Utrum viciū membri impediat. ibid̃ S
 Utrū possit aliq's i vna die plēs ordines suscipe. fo. xii. T
 Et utrum furtive suscipiens vel per saltū priuetur ab ex-
 catione. ibid̃ T
 Utrum heretici degradati ⁊ hmōi possint ordines con-
 ferre. ibid̃ U
 Az

utrum ministrans in ordine suscepto existens in peccato mortali peccet. ibidem. X

utrum ordinatus teneat dicere horas canonicas. ibid. y

Casus capituli viii.

De sacramento eucharistie.

De sacramento eucharistie quid sit. ibidem A

utrum panis et vinum sit materia huius sacramenti. ibid. B

utrum de alio grano a frumento siue tritico possit fieri hoc sacramentum. ibid. C

utrum debeat confici de pane fermentato aut azimo. folio. xiii. D

Quare ad consecrationem vinum requiratur. et de quo vino debeat celebrari. ibid. E

utrum aqua sit vino admiscenda. ibid. f

utrum ex solo vino sine aqua possit confici sacramentum. ibid. G

utrum hec verba. Hoc est corpus meum. sint forma huius sacramenti. ibidem. H

utrum possit consecrari corpus sine sanguine. fo. xiiii. I

utrum accidentia post consecrationem per se maneant. ibid. L

Quid de vermibus ex eis generati sit faciendum. ibid. L

Casus capituli noni.

Quid sacerdos est solus minister huius sacramenti. ibid. M

utrum sacerdos celebrans debeat esse ieiunus. ibid. N

utrum sumptio aque vel alicuius medicine frangat ieiunium. ibidem. O

utrum reliquie ciborum in dentibus impediant a sacramenti celebratione. ibidem. P

utrum sacerdos debeat esse confessus antequam celebret. fo. xv. Q

utrum in missa sacerdos possit se abstinere a consecratione absque peccato. ibidem. R

Casus capituli decimi.

Utrū pollutio nocturna ipediat celebrationez. ⁊ quot
modis prouenit. ibid S

Utrum sacerdos absq; indumentis sacerdotalibz possit
celebrare. folio. xvi. T

Utrū sacerdos possit plures missas i die celebrare. U

Utrū sacerdos post ablutionē calicis susceptā possit aliā
missam celebrare. ibid X

De defectibz occurrētibz in missa sacerdoti. ibid y

De periculis accidentibus in missa: circa species sacra-
menti. fo. xvii. A

Quid si sāguis stillauerit sup altare agendū ē. fo. xviii B

De qua materia debet esse calix. ibid L

Casus capituli. xi.

Quibus ministrāda est eucharistia. ibid D

Utrum peccatoribus sit ministranda. ibid E

Utrū pctōribz occulte petentibz sit neganda. ibid f

Utrū panis loco eucharistie possit dari. fo. xix. S

Qua hora misse celebrari debent. ibid h

De his que dicūtur in missa. fo. xix. ⁊. xx. J

De his que fiunt in missa. fo. xxi. ⁊. xxii. k

Casus capituli. xii.

De sacramento penitentie.

Utrū penitentia sit sacramentū. Et quare dicatur secū-
da tabula. folio. xxiii. L

Quid sit penitētia. ⁊ q̄ sit ei materia ⁊ forma. ibid M

Utrū in absoluendo requiratur manus impositio sacer-
dotis. ibidem N

De quibz pctis sit pprie penitētia iniūgenda ibid O

Q penitentia est triplex. ibid P

De solenni penitentia. ibid Q

Utrū confessio debeat fieri de quolibet peccato mortali
⁊ veniali. fo. xxiiii. R

Utrum quilibet fidelis teneatur de necessitate ad confi-
tendum. ibidem. S

Utrum confessio debeat fieri proprio sacerdoti et non alii. ibidem. T

Utrum mulier debeat confiteri sacerdoti peccatum quod cum eo commisit. ibid.

Utrum confessio possit fieri per interpres vel scripturam folio. xxv. X

Utrum confessio possit fieri in necessitate alii quam sacerdoti. ibidem. A

Utrum sacerdos in confessione possit confitenti aliqua interrogare. ibidem. B

Que sunt circumstantie que aggrauant peccatum. et que sunt confitende. ibidem. C

Que sunt conditiones confessionis. ibidem. D

Casus capituli. xiii.

De absolutione. Utrum quilibet sacerdos possit penitentem absolvere ab omnibus peccatis in necessitate. folio. xxvi. E

Utrum quilibet sacerdos extra necessitatem possit absolvere penitentem. ibidem. F

De expositione quinque casuum retentorum a iure pro quibus simplex sacerdos remittit penitentem superiori. fo. xxvii. G

Utrum excommunicatus prius sit absolueudus a peccatis quam ab excommunicatione. folio. xxviii. H

Utrum quilibet sacerdos possit excommunicatus absolvere. et ad quem pertinet absolutio excommunicationis. ibidem. I

Utrum excommunicatus possit a iudice iure absolui. ibid. L

Utrum excommunicatus pluribus excommunicationibus possit ab una sine alia absolui. ibidem. L

Utrum iudex possit excommunicatum absolue a peccato sicut eum absoluit ab excommunicatione. et de potestate clauis. ibid. M

Utrum simplex sacerdos possit absolvere a minori excommunicatione. folio. xxix. N

Utrum liceat cum excommunicato participare. et casus quibus licet et quibus non. ibidem. O

Casus capituli. xiiii.

Utrum tota penitētia pro peccatis sit iniūgenda. vel sit ad arbitrium sacerdotis. fo. xxx. **P**

Utrum infirmis sit penitentia iniungenda vel innotescenda. ibidem. **Q**

Utrū vnus pro alio possit satisfacere. ibidem. **R**

Utrū indulgētie p̄sint. ⁊ tm̄ valeāt q̄ sonant. ibid. **S**

Casus capituli. xv.

De partibus satisfactionis.

fo. xxxi. **T**

Utrū in orōne semp requirāt intētio actualis. ibid. **U**

Utrum oratio debeat esse semp vocalis : et nunq̄ mentalis. folio. xxxii. **X**

Utrū ille qui obmisit diuinū officium vt horas canonicas iniūgendum sit vt iterum dicat. ibidem. **Y**

De oratione dominica: et petitionibus que in ea continentur. ibidem. **A**

Casus capituli. xvi.

De elemosina ⁊ partibus eius : et vtrum sub precepto cadat.

folio. xxxiii. **B**

Quot sunt elemosine corporales. ibidem. **C**

De quo sit faciēda elemosina. vtrū de male acq̄sitis. **D**

Utrū de acq̄sitis ad taxillos possit fieri elemosina. ibid. **E**

Utrum persone subiecte facere possint elemosinā de bonis dominorū sine licentia. ibidem. **F**

Utrum clerici debeant dare in elemosinis que sibi superfluunt. folio. xxxiiii. **G**

Utrum propinquiōribus vel melioribus danda sit elemosina. ibidem. **H**

Utrū ioculatoribz sit elemosina danda. ibidem. **I**

Utrū aliquis sibi met possit facere elemosinā. ibidē. **L**

Utrum elemosine que debētur pro defunctis possint differri sine peccato. ibidem. **L**

Utrū ex earū dilatione patiatur defunctus. fo. xxxv. **M**

De elemosina spūali et quot sunt. ibidem. **N**

De fraterna correctione. ibidem. **O**

Quibus incumbit fraterna correctio. ibid P
Utrum peccator possit corrigere. ibid Q
vtrum secreta monitio debeat precedere publicā denū-
ciationem. fo. xxxvi. R
vtrū religiosi peccent pclamantes publice fratres in ca-
pitulo. ibid S

Casus capituli. xvii.

De ieiunio. Utrū cadat sub precepto. ibid T
Quot sunt et que persone a ieiunio absoluuntur. ibid U
vtrū pegrini et laborantes ieiunare teneant. ibid X
vtrū seruientes nobiliū et aliorū ieiunare teneantur.
folio. xxxvii. Y
vtrū pregnantēs et nutrices teneant ieiunare. ibid A
Ad quē pertinet dispensatio ieiunii. ibid B
vtrū paupertas excusat semp a ieiunio. ibid C
De temporibus ieiuniorū ibid D
De cibariis sumēdis in die ieiuniorū. fo. xxxviii. E
vtrū i tēporibz ieiuniorū sit semel comedendū. ibid F

Casus capituli. xviii.

De restitutiōe. Utrū sit de necessitate salutis. ibid G
vtrū in furto et rapina sit restitutio faciēda. ibidē H
vtrū q̄s accipiēdo res suas occulte furtū pmittat. ibid I
vtrū quis pro re sua violenter detenta possit aliam rem
accipere. fo. xxxix. L
vtrū rapina sit grauius peccatū q̄ furtum. ibidē L

Casus capituli. xix.

De usura. Utrum liceat aliquid recipere pro pecunia
mutuata. ibidē M
vtrum ille qui damnū incurrit pro mutuatione pecunie
possit illud repetere. fo. xl. N
vtrū fauor obsequiū et munus a manu et lingua possint
pro pecunia mutuari. ibidē O

utrū omnia que lucrata sunt ex pecunia usuraria: sint restituenda.

fo. xli. P

Casus capituli. xx.

Quomodo damnū illatū in psona: et quomodo damnū illatū in rebus restituendū sit.

ibidē Q

utrū restitutio sit semper facienda ei a quo res est ablata.

fo. xlii. R

utrū ille qui damnū infert teneat semper restituere.

ibidē S

utrū accipientes res in bello teneant restituere.

ibidē T

utrū pscriptio semper valeat.

ibidē U

Casus capituli. xxi.

Utrū liceat res vendere plusquam valeant.

fo. xliii. X

Quomodo venditio est illicita propter defectū rei.

ibidē Y

utrū venditor debeat semper dicere defectum rei vendende.

fo. xliiii. A

utrū res possit vendi secundum precium loci.

ibidē B

utrū liceat rem vendere plusquam sit empta.

ibidē C

Casus capituli. xxii.

De sacramento unctionis extreme.

utrū extrema unctio sit sacramentum.

fo. xlv. D

Quibus sit extrema unctio ministranda.

ibidē E

Que sunt materia et forma extreme unctionis.

ibidē F

Que membra sunt inungenda.

ibidē G

Utrū possit extrema unctio sepius iterari.

ibidē H

utrū pro qualibet infirmitate

ibidē I

Que debet inquiri ab infirmis de articulis fidei.

fo. xlv. l. 2

Qui et quot sunt articuli et expositio eorum.

ibidē L

Casus capituli. xxiii.

De sacramento matrimonii.

Utrum matrimonium sit sacramentum.

fo. xlvii. M

Utrū in eo gratia conferatur.

ibidē N

utrum carnalis copula sit de essentia matrimonii. ibid. Q
Quomodo sponsalia fiant. ibid. P
Quot modis sunt sponsalia. ibidem Q
utrum possint fieri sub conditione. ibidem. R
Quot modis dirimuntur sponsalia. fo. xlviii. S
Quo tempore possunt sponsalia contrahi. ibidem. T
utrum carnalis copula per verba de futuro subsecuta
faciat matrimonium. ibidem. U

Casus capituli. xxiiii.

Utrum consensus et verba de presenti ad matrimo-
nium requirantur. fo. xlix. A
Que sunt illa verba. ibidem. B
Utrum unius coniugis consensus sufficiat ad matrimo-
nium. ibidem. C
utrum non consentiens possit aliam ducere. ibidem. D
utrum muti possint contrahere matrimonium. ibidem. E
utrum per procuratores possit matrimonium contrahi. ibid. F
Utrum furiosi et amentes possint contrahere matrimo-
nium. ibidem. G
utrum consensus conditionatus faciat matrimonium. ibid. H

Casus capituli. xxv.

Utrum alter coniugum teneatur alteri semper reddere
debitum. fo. l. I
utrum vir teneatur reddere debitum uxori non petenti. ibid. L
utrum uxor teneatur reddere debitum viro leproso. ibid. L
utrum liceat petere debitum a muliere menstruosa. ibid. M
utrum licitum sit petere debitum a muliere pregnante. fo. li. N
utrum sacris temporibus liceat petere debitum aut reddere. O
utrum quilibet vir cuilibet mulieri possit per matrimo-
nium copulari. ibidem. P
de matrimonio claustrali destino et quot modis fiat. ibid. Q

Casus capituli. xxvi.

Quot modis impeditur matrimonium contrahendum. fo. lli. R
Casus quibus impeditur et dirimitur contractum matrimo-
nium in generali. fo. liii. S
Utrum error persone impediat et dirimat matrimonium. ibid. L
Utrum error seruilis conditionis impediat matrimonium. ibid. U
Utrum error nobilitatis impediat matrimonium. ibid. X
Utrum error consanguinitatis et huiusmodi impediant
matrimonium. ibidem. A

Casus capituli. xxvii.

Utrum conditio seruitutis impediat et dirimat ma-
trimonium. ibidem. B
Utrum seruus possit matrimonium contrahere sine licen-
tia domini sui. fo. liiii. L
Utrum vir possit se facere seruum inuita uxore. ibid. D
Utrum filii conditionem matris sequi debeant aut patris.
ibidem. E

Casus capituli. xxviii.

de impedimento voti. Primo quod sit votum. ibid. f
Ex quibus habeat fieri votum. fo. lv. S
Utrum semper homo teneat adimplere quod vouit. ibid. h
Que sunt persone que possunt vouere. ibid. j
Ad quos pertinet votorum dispensatio. fo. lvi. l2
Quomodo votum matrimonium impedit et dirimit. ibidem. L

Casus capituli. xxix.

De impedimento cognationis et quotuplex est cognatio
fo. lvii. M
Utrum consanguinitas per gradus et lineas distinguat.
ibidem. N
Utrum consanguinitas matrimonium dirimat et im-
pediat. folio. lviii. O

Quot gradus excludunt a matrimonio. *ibidē P*

Casus capituli. xxx.

De impedimento affinitatis. quid sit affinitas: et unde
causatur. *folio. lix. Q*

Utrum in affinitate sint gradus et quomodo impedit ma-
trimonium. *folio. lx. R*

Quomodo procedendum est ad dirimendum matrimonium
inter affines. *ibidem. S*

Casus capituli. xxxi.

De publice honestatis iusticia quid sit. *fo. lxi. T*

Quomodo differt ab affinitate et quo tempore causatur. *fo. lxii. U*

Et utrum impediat matrimonium. *ibidē X*

Casus capituli. xxxii.

De cognatione spiritali quid sit. *ibidē. A*

Quomodo causatur vel contrahitur. *ibidē. B*

Et quomodo matrimonium impedit et dirimit. *fo. lxiii. L.*

Inter quas personas cognatio spiritalis contrahitur. *ibidē D*

Utrum cognatio spiritalis transeat ab uno coniugum in
alterum. *folio. lxiiii. E*

Casus capituli. xxxiii.

De cognatione legali quid sit. *ibidē f*

Que persone possunt adoptare. *ibidē G*

Quomodo fit adoptatio. *fo. lrv. H*

Differentia inter adoptionem et arrogationem. *ibidē I*

Quomodo cognatio legalis impedit matrimonium. *ibidē. L*

Inter quas personas cognatio legalis impedit matri-
monium. *ibidem. L*

Casus capituli. xxxiiii.

De impedimento criminis: que sunt crimina que mrimo-
niū impediūt p̄trahendū q̄ dirimūt iā p̄tractū. fo. lxxvi. M
vtrū vir possit vxorē dimittere propter crimen adul-
teriū. folio. lxxvii. N

Casus in quibus nō licet vxorem fornicantē dimittere.

ibidem. O

vtrū proprio iudicio possit vir vxorem fornicantē di-
mittere. ibidē. P

vtrū mulier possit virū fornicantē dimittere. ibid. Q

vtrū vir possit vxorē fornicantem post diuorciū recon-
siliare. ibidē. R

De filiis legitimis et illegitimis.

ibid. S

vtrū filii illegitimi possint legitimari

fo. lxxviii. T

Casus capituli. xxxv.

De dispari cultu. vtrū fidelis possit contrahere cum
infideli. ibidē. U

vtrū fidelis conuersus teneatur ab infideli coniuge di-
scedere. ibidē. X

vtrū si discesserit ab eo possit aliud matrimoniū con-
trahere. fo. lxxix. A

vtrū pro aliis peccatis q̄ pro infidelitate soluatur ma-
trimonium. ibid. B

Casus capituli. xxxvi.

De impedimento coactionis. et quid sit metus. ibid. C

vtrū metus cadat in constantē virū. ibid. D

vtrū p̄sensus coactus tollat mrimoniū. fo. lxx. E

vtrū parentes possunt liberos suos cogere contrahen-
dū matrimoniū. ibid. F

Casus capituli. xxxvii.

De impedimento ordinis. vtrū sacer ordo impediāt ma

trimonium.
virū in ecclesia orientali impediat.

folio.lxxi. S
ibiō D

Casus capituli.xxxviii.

De impedimento ligaminis. quid sit
Utrū mulier credens virum suū esse mortuū possit alii
nubere.
vtrū primus teneatur eam recipere que sic nupsit cum
secundo.

ibiō. J

ibiō L

ibiō L

Casus capituli.xxxix.

De impotentia coeundi. vtrum frigiditas matrimonium
impediat.

folio.lxxii. M

Qd duplex est causa frigiditatis.

ibiō N

Quomodo impedimentum frigiditatis cognoscatur.

ibiō. O

De artatione mulieris.

ibiō P

vtrū impotentia viri ad virginem matrimonium dirimat.

ibiō. Q

vtrum ignorans impedimentum coniugis possit ab eo se
parari.

ibiō R

Casus capituli.xl.

De impedimento maleficiū . vtrum impediat et tollat ma-
trimonium.

fo.lxxiii. S

Unde maleficiū proueniat.

ibiō T

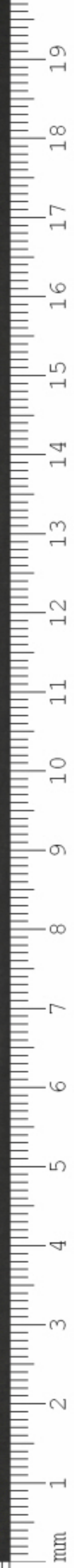
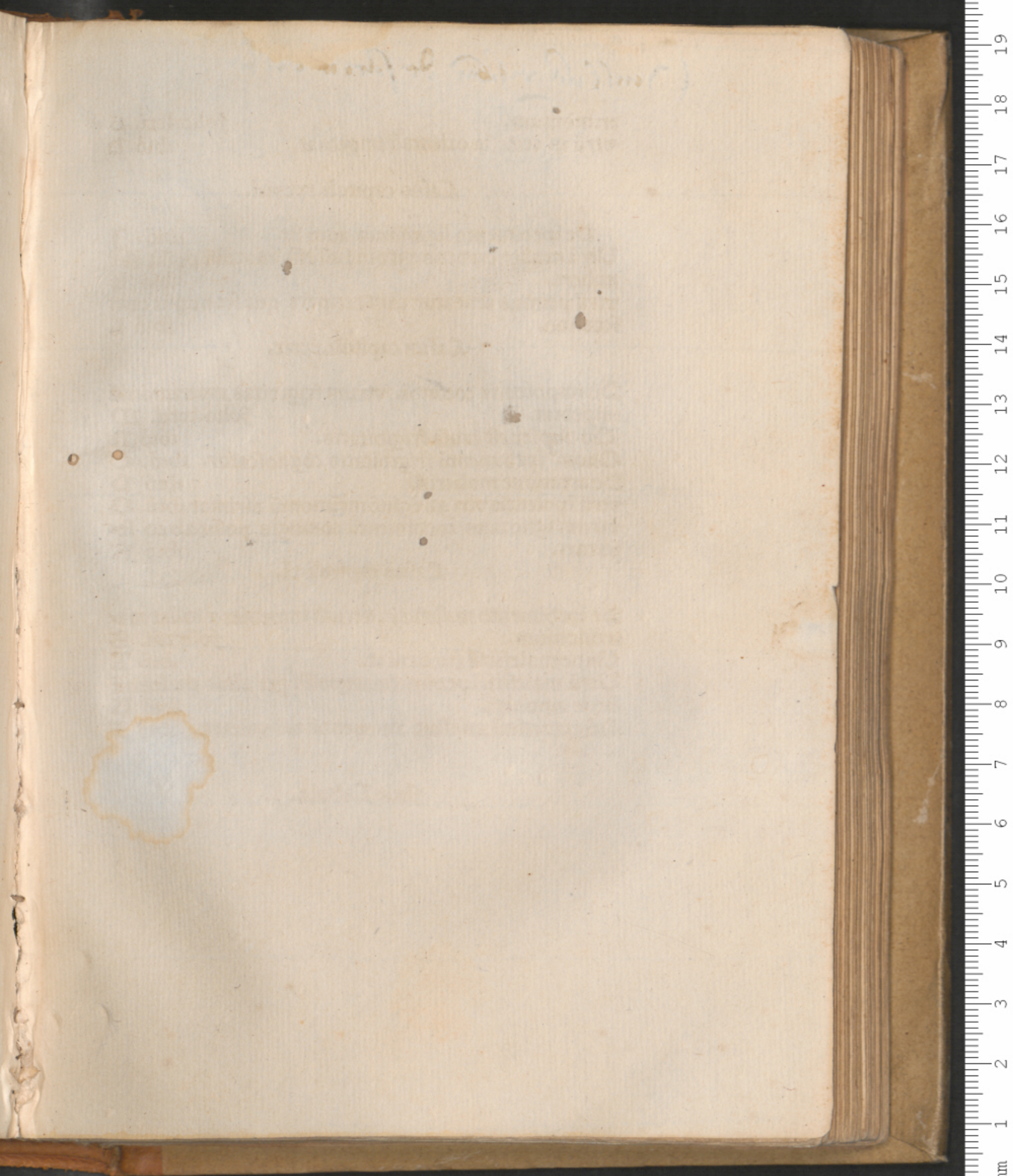
Utrū maleficiū impedimentum possit per aliud maleficiū
licite amoueri.

ibiō U

Qd exorcismi ad illud amouendum non valeant.

ibiō X

finis Tabula.

Conte de la vision de sainte catherine

